

Wstępny projekt

Zarząd Województwa Zachodniopomorskiego

**Regionalny Program Operacyjny
Województwa Zachodniopomorskiego
2007-2013**

Szczecin, 2005 r.

1. Wprowadzenie oraz diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa	3
1.1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa	3
1.2. Pomoc publiczna dla województwa	21
1.3. Analiza SWOT województwa	24
1.4. Ocena efektywności dotychczasowej pomocy przedakcesyjnej oraz z Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności dla województwa	27
2. Cel główny, cele szczegółowe Programu	28
2.1. Powiązanie ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia	28
2.2. Powiązanie Programu ze Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 oraz Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego 2007-2013	28
3. Opis priorytetów i działań	28
3.1. Priorytet 1. Wzmocnienie spójności i konkurencyjności województwa	28
3.1.1. Działanie 1.1 Zintegrowany system transportowy województwa	30
3.1.2. Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska	33
3.1.3. Działanie 1.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego	35
3.2. Priorytet 2. Wzmocnienie potencjału endogenicznego województwa	38
3.2.1. Działanie 2.1 Rozwój i rewitalizacja miast	40
3.2.2. Działanie 2.2 Zdegradowane obszary powojenne, przemysłowe i popegeerowskie	43
3.2.3. Działanie 2.3 Wsparcie dla tworzenia stref intensywnej działalności gospodarczej	45
3.2.6. Działanie 2.6 Regionalne produkty turystyczne	48
3.3. Priorytet 3. Wzmocnienie regionalnej gospodarki	50
3.3.1. Działanie 3.1 Wzmocnienie regionalnych instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw	51
3.3.2. Działanie 3.2 Zwiększenie dostępu do kapitału	53
3.3.3. Działanie 3.3 Rozwój przedsiębiorstw z sektora MŚP	53
3.4. Priorytet 4. Wzrost innowacyjności województwa	57
3.4.1. Działanie 4.1 Promocja innowacyjności	57
3.4.2. Działanie 4.2 System transferu technologii i powiązań innowacyjnych	58
3.4.3. Działanie 4.3 Wsparcie inwestycyjne dla rozwoju innowacji	59
3.5. Priorytet 5. Rozwój lokalny	60
3.5.1. Działanie 5.1 Lokalna infrastruktura techniczna	61
3.5.2. Działanie 5.2 Lokalna infrastruktura społeczna	63
3.5.3. Działanie 5.3 Lokalna infrastruktura turystyczna i kultura	65
3.6. Priorytet 6. Współpraca międzyregionalna	66
3.7. Priorytet 7. Pomoc techniczna	66
4. Plan finansowy Programu	70
5. System realizacji Programu	70

1. Wprowadzenie oraz diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa

1.1. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa

1) Charakterystyka społeczno-gospodarcza województwa

Położenie województwa zachodniopomorskiego w północno-zachodniej części Polski jest ważnym czynnikiem kształtującym jego rozwój. Województwo jest częścią regionu Bałtyckiego; od północy jego naturalną granicę stanowi Morze Bałtyckie (184,9 km), od zachodu graniczy z Niemcami (186,6 km), od południa z województwami wielkopolskim i lubuskim, a od wschodu z województwem pomorskim. Bliskość granic oznacza, że region leży na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym w układzie północ-południe i wschód-zachód:

- ze Skandynawii do Europy Południowej i Południowo-Wschodniej;
- z Europy Zachodniej do państw Europy Wschodniej i Azji.

Korzystne położenie transportowe regionu może nadal stanowić ogromny potencjał rozwoju gospodarczego Pomorza Zachodniego.

Dostępność regionu podnoszą dodatkowo przejścia graniczne – województwo posiada ich największą liczbę w kraju (22) oraz wszystkie ich rodzaje: 8 morskich, 9 drogowych (w tym 3 dla małego ruchu granicznego), 3 rzeczne, jedno kolejowe i jedno lotnicze. Większe z nich znajdują się w Kołbaskowie, Lubieszynie i Krajniku Dolnym.

Urozmaicona rzeźba terenu ukształtowana została przez działalność lodowca skandynawskiego i jego wód roztopowych. Jej różnorodność wpływa na atrakcyjność turystyczną regionu. Pod względem geograficznym obszar województwa podzielić można na trzy strefy: pas wybrzeża, pas równin i pas pojezierzy. Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się znacznymi zasobami wodnymi (ok. 6% ogólnej powierzchni) i rozbudowaną siecią hydrograficzną. Główną rzeką jest Odra, łącząca porty w Szczecinie i Świnoujściu z ich zapleczem na południu kraju. Największe jeziora o powierzchni ponad 1000 ha to: Dąbie, Miedwie, Jamno, Drawsko, Wielimie, Bukowo i Lubie.

Województwo posiada także duże zasoby leśne (34,6 powierzchni, przy średniej dla Polski 28,2%). Szczególną wartość gospodarczą, rekreacyjną i ekologiczną stanowią zwarte kompleksy leśne puszczy Wkrzańskiej, Goleniowskiej i Bukowej. Unikatowe zasoby przyrodnicze podlegają różnym formom ochrony prawnej. Udział obszarów chronionych w powierzchni województwa wynosi 20,5%, przy średniej krajowej 31,1%. System obszarów chronionych obejmuje 2 Parki Narodowe: Woliński i Drawieński (17 tys. ha), 5 Parków Krajobrazowych (125 tys. ha), 81 rezerwatów przyrody (7,6 tys. ha) oraz 11 obszarów chronionego krajobrazu (179 tys. ha).

Klimat województwa należy do umiarkowanych, z przewagą wiatrów zachodnich, północno-zachodnich i północnych. Jednocześnie, z uwagi na bliskość morza i mnogość zbiorników wodnych oraz dużą powierzchnię lasów, charakteryzuje się znaczną wilgotnością powietrza.

Na terenie województwa występują kopaliny naturalne: ropa naftowa, gaz ziemny, wapień, margle, kreda jeziorna, kamień drogowy i budowlany, kruszywa naturalne, wody mineralne, torfy borowinowe, torf, wody geotermalne i solanki.

Gleby w województwie zaliczane są do grupy gleb polodowcowych; przeważają wśród nich gleby bielcowe i brunatne. Na uwagę zasługuje fakt występowania na dość dużym obszarze gleb torfowych z grupy bagiennych oraz czarnych ziem w okolicach Pyrzyc i Stargardu Szczecińskiego.

Krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego jest materialnym świadec-

twem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów niemieckich, polskich i skandynawskich. W połączeniu z walorami krajobrazu składa się na potencjalną wartość, która może stanowić o atrakcyjności turystycznej województwa.

Powierzchnia województwa wynosi 22,9 tys. km², co stanowi 7,3% obszaru kraju (5. lokata). Region zamieszkuje 1696,1 tys. osób. Pod względem gęstości zaludnienia województwo zachodniopomorskie należy do obszarów słabo zaludnionych. Na 1 km² przypadają 74 osoby (średnia dla Polski wynosi 122 osoby). Istnieją duże dysproporcje pomiędzy obszarami miejskimi, gdzie gęstość zaludnienia osiąga 1000 osób na 1 km², a obszarami wiejskimi z mniej niż 30 osobami na 1 km². Poziom urbanizacji województwa jest bardzo wysoki i sięga 69,3% (średnia dla Polski – 61,8%).

Sieć osadniczą województwa tworzy 61 miast i 3173 innych miejscowości. Sieć osadnicza jest stosunkowo słabo wykształcona. Na terenie województwa znajduje się 61 miast; ich struktura pod względem wielkości jest niekorzystna. Stolicą województwa jest Szczecin położony w części zachodniej regionu, przy granicy z Niemcami, liczący 414,0 tys. mieszkańców. W części północno-wschodniej dominuje Koszalin pełniący rolę komplementarnego ośrodka gospodarczego – 107,9 tys. mieszkańców. Ponadto występuje kilka miast średnich o znaczeniu regionalnym: Stargard Szczeciński 71,3 tys., Kołobrzeg 44,8 tys., Świnoujście 41,2 tys., Police 34,5 tys. mieszkańców. Taki rozwój sieci osadniczej oznacza utrudnione warunki dostępu do usług różnego rzędu dla mieszkańców wschodniej i południowej części województwa.

Ludność Pomorza Zachodniego różni się swoim składem i pochodzeniem od mieszkańców pozostałych regionów Polski. Jej rodowód sięga okresu powojennych przesiedleń z Polski centralnej i z terenów zabużańskich, co zdeterminowało różnorodność etniczną i kulturową województwa.

Województwo liczy 114 gmin (w tym 11 miejskich, 50 miejsko-wiejskich, 53 wiejskich) i 21 powiatów (3 grodzkie i 18 ziemskich). Na terenie województwa wyodrębniono 2 podregiony NTS 3: podregion koszaliński i szczeciński.

Warunki naturalne Pomorza Zachodniego wpłynęły na ukształtowanie sieci osadniczej, na rodzaj i lokalizację przemysłu, na rozwój gospodarki morskiej, rolnictwa oraz na rozmieszczenie i charakter bazy rekreacyjnej, sanatoryjnej i wypoczynkowej. Stwarzają szczególne możliwości rozwoju funkcji turystycznej, która ma szansę stać się jedną z dominujących funkcji gospodarczych regionu. Atrakcyjność turystyczną województwa podnoszą dodatkowo zabytki architektury i obiekty świadczące o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu.

2) Społeczeństwo, infrastruktura społeczna

a) Ludność – stan i struktura

Ludność województwa zachodniopomorskiego na koniec 2003 r. liczyła 1.696,1 tys. osób, (4,4% ludności kraju), w tym 870,3 tys. kobiet. W poziomie zaludnienia od kilku lat zaznacza się tendencja malejąca; w ciągu ostatnich 4 lat nastąpił spadek liczby ludności o 1862 osoby, tj. o 2,0%. Gęstość zaludnienia jest niska i wynosi 74 osoby (76 w 1999r). Większość spośród ludności regionu zamieszkuje w miastach (wskaźnik urbanizacji 69,3%; w kraju 61,8%). W porównaniu z rokiem 1999 nastąpiło zmniejszenie liczby ludności zamieszkującej miasta o 2,7%. Prawie połowę (46,3%) ogólnej liczby ludności miejskiej stanowią mieszkańcy 2 miast: Szczecina i Koszalina.

Województwo jest sfeminizowane; liczba kobiet stanowi 51,3% ogółu ludności województwa. Na 100 mężczyzn przypada 105 kobiet (w Polsce 106,6). Wskaźnik feminizacji jest zróżnicowany terytorialnie i wynosi 108 kobiet w miastach i 99 na wsi.

Województwo zachodniopomorskie, jako jedno z nielicznych, zanotowało dodatni przyrost naturalny, wynoszący 0,5 osoby na 1000 ludności (w kraju minus 14,1 osób). Pomimo dodatniego przyrostu naturalnego w województwie zaznacza się tendencja starzenia się społeczeństwa. W ciągu czterech lat zanotowano spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym z 24% ogółu ludności w 2000 r. do 21,7% w roku 2003 (w kraju 21,9%). Nieznacznie zwiększyła się liczba ludności w wieku produkcyjnym – do 64,5% (w kraju 60,6%) oraz w wieku poprodukcyjnym – do 13,8% (w kraju 15,2%).

Wzrosła wielkość wewnętrznej migracji ludności na pobyt stały. Ujemne saldo migracji wewnętrznej - minus 952 osoby w roku 2002 powiększyło się do 1386 osób w roku 2003. W migracjach między miastem a wsią przeważa przemieszczanie się ludności na wieś. Saldo migracji zagranicznej w 2003r. wyniosło minus 190 osób.

Zgodnie z prognozą demograficzną, liczba ludności województwa w 2030r. zmniejszy się do poziomu 1580,1 tys., tj. o 6,8% w stosunku do roku 2003. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym spadnie do 228,5 tys. (o 38%), w wieku produkcyjnym będzie rosnąć do 2010r., a następnie spadnie do poziomu 918,2 tys. (o 16%), wzrośnie w wieku poprodukcyjnym do 433,5 tys. (o 85,4%).

W najbliższych latach nastąpić będzie spadek liczby urodzeń, spadek umieralności i wzrost przeciętnej długości życia. Nastąpi znaczne przesunięcie w proporcjach między ilością osób w wieku produkcyjnym a poprodukcyjnym, co doprowadzi do wzrostu obciążeń ekonomicznych w regionie, a w konsekwencji konieczności zapewnienia opieki zdrowotnej, trudności w zapewnieniu świadczeń emerytalnych, konieczności likwidacji placówek oświatowych oraz bezrobocia wśród nauczycieli.

b) Rynek pracy

Na koniec 2003 r. liczba osób aktywnych zawodowo wyniosła 734 tys. Rynek pracy województwa charakteryzuje niski współczynnik aktywności zawodowej, który wyniósł 53,0% i był niższy w porównaniu z krajowym o 1,7%. Największą aktywność zawodową wykazywały osoby z przedziału wiekowego 35-44 lata i 45-54 lata. Jest to ponad połowa zbiorowości. Liczba pracujących systematycznie malała i na koniec 2003 wyniosła 511,4 tys. osób.

Udział w rynku pracy był relatywnie niski. Wskaźnik zatrudnienia wyniósł 39,4%, przy zdecydowanie niższej wartości tego wskaźnika wśród kobiet i mieszkańców wsi.

Korzystna natomiast była struktura zatrudnienia. W sektorze usług pracowało 58% ogółu pracujących województwa. Wzrost liczby przedsiębiorstw w województwie, o 11,5% w ciągu czterech lat, nie przekładał się na spadek bezrobocia. Na 1 ofertę pracy przypadało 363 osób zarejestrowanych jako bezrobotne.

Region zachodniopomorski charakteryzuje się znaczną ilością małych i średnich miast, które nie potrafią stworzyć wystarczająco silnych i stabilnych rynków pracy. Duże centra miejskie, jak Szczecin i Koszalin, pozostają geograficznie na obrzeżach województwa, co znacznie komplikuje sprawę dojazdu do pracy do tych miast.

Do korzystnych symptomów na rynku pracy zaliczyć należy wzrost liczby osób korzystających z aktywnych form pomocy bezrobotnym w ramach m.in. programów Pierwsza Praca, Phare Spójność Społeczno-Gospodarcza Rozwój Zasobów Ludzkich, Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich.

Bezrobocie stało się najistotniejszym problemem województwa zachodniopomorskiego po 1999 roku. W ciągu kilku lat stopa bezrobocia wzrosła od 17,5% w 1999r. do 28,4% na koniec 2003r. Jest to wielkość znacznie odbiegająca od średniej dla Polski (18,7%), lokująca zachodniopomorskie na drugim, po województwie warmińsko-mazurskim, miejscu w kraju. Wewnątrz regionu występują znaczne dysproporcje stopy bezrobocia: w podregionie koszalińskim wynosi ona 32,7%, w szczecińskim 26,0%.

Bezrobocie w województwie zachodniopomorskim charakteryzuje się następującymi cechami:

- trudną sytuacją ludzi młodych wynikającą często z niechęci pracodawców do zatrudniania osób nie posiadających stażu pracy, mimo posiadania przez nich odpowiednich kwalifikacji,
- wysokim bezrobociem rejestrowanym na wsi (przy braku bezrobocia ukrytego),
- trudnościami w znalezieniu pracy przez osoby w wieku powyżej 50 lat,
- wysokim poziomem bezrobocia długookresowego i długotrwałego,
- niskim poziomem wykształcenia i brakiem kwalifikacji bezrobotnych
- wysokim poziomem rejestracji po raz kolejny
- sezonowością zjawiska (stopa bezrobocia zmienia się w ciągu roku, wykazując tendencję malejącą w miesiącach letnich z uwagi na zwiększanie zatrudnienia w turystyce i rolnictwie).

Liczba bezrobotnych w województwie Zachodniopomorskim na koniec grudnia 2003 roku wyniosła 190,0 tys. osób, z czego 99,3 tys. to kobiety (52,0% ogółu bezrobotnych). Szczególnym problemem społecznym jest bezrobocie na wsi. Liczba bezrobotnych zamieszkujących obszary wiejskie wyniosła 76,1 tys. osób, co stanowi 39,8% ogółu bezrobotnych. W strukturze bezrobotnych wg wieku przeważały osoby młode. Najwyższy poziom bezrobocia (26,9%) zanotowano w kategorii wiekowej 25-34 lata, w grupie potencjalnie najbardziej aktywnej.

Rozwiązanie problemów bezrobocia w województwie zachodniopomorskim utrudnia niski poziom wykształcenia i kwalifikacji bezrobotnych. Największą grupę bezrobotnych stanowią osoby z wykształceniem podstawowym i gimnazjalnym – 38,5% oraz zasadniczym zawodowym – 33%.

Kolejną niekorzystną cechą zachodniopomorskiego rynku pracy jest duża liczebność grupy bezrobotnych o długim, przekraczającym 12 miesięcy, okresie pozostawania bez pracy (51,4% ogółu bezrobotnych). Grupą objętą wykluczeniem społecznym są bezrobotni pozostający bez pracy powyżej 2 lat (35% ogółu bezrobotnych), a grupą zagrożoną wykluczeniem społecznym bezrobotne kobiety, szczególnie kobiety zamieszkujące tereny wiejskie. Wykluczeniem i dyskryminacją na rynku pracy zagrożone są także osoby niepełnosprawne. Stopa bezrobocia osób niepełnosprawnych wynosi 29,6%. Ponad połowę zbiorowości osób niepełnosprawnych stanowią kobiety (52,5%).

Poziom i stopa bezrobocia silnie różnicują obszar województwa. Jego wschodnia część, w której bezrobocie osiągnęło bardzo wysoki poziom, to tereny słabo zurbanizowane o niewielkim udziale pozarolniczych źródeł utrzymania. Na obszarach tych, w strukturze bezrobotnych, występuje znaczny udział osób o niskich kwalifikacjach zawodowych oraz małej mobilności zawodowej i przestrzennej.

c) Oświata

Poziom wykształcenia ludności województwa zachodniopomorskiego jest porównywalny do średniego poziomu wykształcenia ludności w Polsce. Struktura wykształcenia mieszkańców znacznie się poprawiła; w 2002 roku dyplomami ukończenia studiów wyższych legitymowało się 10,4% ludności powyżej 15 roku życia (4 miejscu w kraju). Wyższy od krajowego jest także odsetek osób z wykształceniem średnim i policealnym (32,8%). Równocześnie jednak co trzeci mieszkaniec regionu legitymował się wykształceniem podstawowym lub brakiem jakiegokolwiek wykształcenia. Dotyczy to szczególnie mieszkańców wsi, którzy są generalnie gorzej wykształceni od mieszkańców miast. Połowa mieszkańców wsi posiada jedynie wykształcenie podstawowe, lub nie posiada żadnego i tylko 4,1% posiada wykształcenie wyższe.

Na zmiany zachodzące w oświacie i wychowaniu wpływ miały również procesy demograficzne. Odpowiednio do tych trendów zmniejszyła się liczba szkół podstawowych, zasadniczych zawodowych, średnich ogólnokształcących i techników, zwiększyła się natomiast liczba gimnazjów.

W szkolnictwie podstawowym w roku szkolnym 2003/04 do 565 szkół uczęszczało ogółem 128 tys. uczniów, w tym do 42 szkół specjalnych 1,8 tys. dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Zdecydowana większość dzieci (98,5%) realizowała obowiązek szkolny w szkołach publicznych prowadzonych przez jednostki samorządu terytorialnego.

W szkolnictwie gimnazjalnym w 295 gimnazjach kontynuowało naukę 74,1 tys. uczniów, w tym w 48 gimnazjach specjalnych 2,1 tys. młodzieży. Z liczby ogółem 97,8% stanowiły szkoły publiczne.

Szkolnictwo średnie ogólnokształcące umożliwiło naukę 33,2 tys. młodzieży w 142 liceach (z czego 95,2% stanowiły szkoły publiczne), a szkolnictwo średnie zawodowe 34,5 tys. młodzieży w 291 technikach i szkołach średnich zawodowych (94,4% to szkoły publiczne).

Oddzielną kategorię kształcenia zawodowego stanowiły szkoły prowadzące edukację na podbudowie szkoły średniej, realizujące edukację w szkołach policealnych i pomaturalnych – w 150 szkołach kontynuowało naukę 11,7 tys. osób, w tym większość słuchaczy (64,7%) kształciła się w szkołach niepublicznych.

Dostęp dzieci i młodzieży do internetu jest niewystarczający; w obecnym roku szkolnym w szkołach podstawowych dostęp zapewnia 2,8 tys. komputerów, w gimnazjach - 2,5 tys., w liceach ogólnokształcących – 1,6 tys., a w szkołach policealnych zaledwie 0,6 tys. komputerów.

Wykształcenie w szkolnictwie ponadpodstawowym uzupełniało łącznie 20,7 tys. osób dorosłych. W województwie zachodniopomorskim funkcjonowało 6 Centrów Kształcenia Praktycznego i 8 Centrów Kształcenia Ustawicznego (5,6% ogółu tego typu ośrodków kształcenia w Polsce).

d) Szkolnictwo wyższe

W roku akademickim 2003/04 w województwie zachodniopomorskim kształcenie na poziomie wyższym zapewnia 18 szkół wyższych (w tym 6 państwowych). Ośrodkami szkolnictwa wyższego są Szczecin i Koszalin. Ponadto w kilku miastach województwa funkcjonują ośrodki zamiejscowe szkół wyższych. Największą uczelnią państwową jest Uniwersytet Szczeciński z liczbą 34,1 tys. studentów (37,9% ogółu studiujących).

Poprawie ulega dostęp do szkolnictwa wyższego poprzez tworzenie przez rodzime uczelnie zamiejscowych ośrodków dydaktycznych (w Stargardzie Szczecińskim, Świnoujściu, Gryficach, Kołobrzegu, Wałczu).

W roku akademickim 2003/04 studiowało 88 tys. studentów, w tym 42,7 tys. w systemie dziennym. Na 10.000 mieszkańców województwa przypada 519 studentów (średnio w Polsce 483 studentów). Niekorzystnym zjawiskiem jest zmniejszenie się liczby studentów (o 4,3% w stosunku do 1999r.). Spadek dotyczy studiów zaocznych i wieczorowych (przy jednoczesnym zwiększeniu zainteresowania studiami w systemie dziennym). Wśród studiujących 55% stanowią kobiety. W roku akademickim 2003/04 uczelnie ukończyło 19 tys. osób, wśród absolwentów 63% stanowią kobiety.

W uczelniach województwa na stanowiskach naukowo-dydaktycznych zatrudnionych było 3761 nauczycieli akademickich, tj. 4,2% nauczycieli akademickich kraju.

e) Ochrona zdrowia i opieka społeczna

Ochrona zdrowia województwa zachodniopomorskiego realizowana była poprzez zakłady opieki stacjonarnej oraz w zakładach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej.

Sieć ambulatoryjnej opieki zdrowotnej tworzą 542 przychodnie i ośrodki zdrowia (wzrost o 73,2% w stosunku do 2000r.), w których wykonywanych jest 909 praktyk lekarskich.

W końcu 2003 r. na terenie województwa funkcjonowało 35 szpitali (w tym 1 niepubliczny), w tym 2 kliniczne, 23 ogólne i 10 specjalistycznych (ogółem posiadających 83,4 tys. łóżek rzeczywistych). Rozmieszczenie i wykorzystanie szpitali na terenie województwa nie jest równomierne. Duże skupiska szpitali znajdują się w Szczecinie, mniejsze w regionie południowo-wschodnim województwa.

Liczba dostępnych łóżek na 10.000 mieszkańców wynosi 49 i jest w przybliżeniu równa średniej krajowej (48,7 łóżek). W stosunku do lat ubiegłych skróceniu uległ czas pobytu pacjenta w szpitalu (zbliza się do wskaźnika modelowego wynoszącego 5 do 6 dni), przy jednoczesnym wzroście liczby osób hospitalizowanych.

Średnie wykorzystanie łóżek w szpitalach publicznych wynosiło 273 dni w roku i jego wartość jest niezadowalająca (za efektywne wykorzystanie uważa się 310 dni). Bardzo wysoką wartość osiągnął ten wskaźnik w przypadku szpitali niepublicznych. Przekształcenia w strukturze łóżek szpitali województwa odbywają się systematycznie.

W 2003 r. w województwie zachodniopomorskim zatrudnionych było 3845 lekarzy (z czego 3262 osób to lekarze specjaliści), 786 lekarzy stomatologów, 770 farmaceutów, 541 fizjoterapeutów, 7331 pielęgniarek i 956 położnych. Wskaźniki charakteryzujące obsługę ludności przez personel medyczny w przeliczeniu na 10000 mieszkańców przedstawiały się następująco: 22,6 lekarzy (kraj 23,4), 4,6 lekarzy stomatologów (kraj 3,7), 43 pielęgniarki (kraj 48). Na każdego lekarza przypadało 441 mieszkańców (w kraju przeciętnie 428 osób). Wskaźniki te mogą wskazywać na utrudnioną, z wyjątkiem lekarzy stomatologów, dostępność personelu medycznego.

W województwie funkcjonowało 12 szpitali uzdrowiskowych, 33 sanatoria uzdrowiskowe, 7 zakładów przyrodolecznictwa, 5 przychodni uzdrowiskowych. Województwo dysponuje największą w kraju liczbą łóżek w lecznictwie sanatoryjnym przypadających na 10 tys. ludności.

Ważnym problemem dla regionalnej ochrony zdrowia jest stan jej infrastruktury, wymagającej remontów i modernizacji. Warunkiem podniesienia jakości świadczonych usług medycznych jest doposażenie jednostek w sprzęt i aparaturę medyczną.

System zintegrowanego ratownictwa medycznego jest wdrażany na podstawie „Planu zabezpieczenia ratownictwa medycznego województwa zachodniopomorskiego”. Dzięki tym działaniom uruchomiono 7 szpitalnych oddziałów ratunkowych; pozostałych 7 jest w trakcie tworzenia. Dotychczas nie utworzono Centrów Powiadamiania Ratunkowego.

Pomoc społeczna dysponowała 57 domami i 10 oddziałami placówek stacjonarnej pomocy społecznej (łącznie 4872 miejsc). W ciągu ostatnich trzech lat sytuacja uległa poprawie, ilość miejsc w porównaniu do roku 2000 wzrosła o 627. Jednak potrzeby w dalszym ciągu nie są zaspokojone; w roku 2003 na wolne miejsca w domach pomocy społecznej oczekiwało 465 osób. Wiele obiektów wymaga również dostosowania do standardów UE.

Najważniejszymi przyczynami korzystania z pomocy są bezrobocie, ubóstwo, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, niepełnosprawność i długotrwała choroba. Obszary najwyższego bezrobocia charakteryzują się jednocześnie najwyższym odsetkiem korzystających z pomocy społecznej.

f) Kultura i środowisko kulturowe

Centrum kulturalnym województwa zachodniopomorskiego są Szczecin i Koszalin, skupiające największą liczbę instytucji kultury i rozrywki. Najważniejsze placówki kultury to biblioteki, domy i ośrodki kultury, muzea, teatry, filharmonie, kina.

Na koniec roku 2003 funkcjonowało 390 bibliotek publicznych (w 2002 –281), z czego 248 na wsiach. Na jedną placówkę na wsi przypadało 1505 czytelników (w Polsce 2070), natomiast w miastach 3326 (Polska 3602); dostępność bibliotek na terenie województwa można określić jako korzystną. Województwo dysponuje również 11 bibliotekami naukowymi, 23 bibliotekami pedagogicznymi oraz 48 jednostkami w zakładach pracy.

Na terenie województwa działało 321 domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic (z czego 222 na terenach wiejskich) oraz 178 świetlic. Wskaźnik ilości ośrodków kultury na terenach wiejskich lokuje województwo na trzecim, po małopolskim i podkarpackim, miejscu w kraju.

Stan bazy muzealnej to 22 muzea i oddziały muzealne (19 w miastach i 3 na wsiach), w tym 1 to muzeum artystyczne, 5 historycznych, 3 przyrodnicze, 10 regionalnych i 3 inne. Do najbardziej znanych należą Muzeum Narodowe w Szczecinie, Muzeum Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie, Oddział Muzeum Morskiego w Szczecinie, Muzeum Oręża Polskiego w Kołobrzegu. Muzea odwiedziło 474,8 tys. zwiedzających.

Wśród 12 teatrów województwa 7 to teatry dramatyczne (w tym 1 lalkowy), 1 teatr muzyczny, 2 filharmonie. Na 1000 ludności w województwie przypadało 1,97 miejsca w teatrach i instytucjach muzycznych (w kraju 1,75). Do najbardziej znanych teatrów należą: Współczesny, Polski, Kana, Teatr Lalek Pleciuga, Opera na Zamku w Szczecinie, Bałtycki Teatr Dramatyczny i Dialog w Koszalinie. Na przestrzeni kilku ostatnich lat systematycznie spada ilość przedstawień oraz widzów i słuchaczy.

Kina województwa to 38 placówek z 10,4 tys. miejscami na widowni, z czego w miastach działały 32 kina z 9,2 tys. miejscami na widowni. W miastach na 1000 ludności w kinach stałych było 7,8 miejsc na widowni (w Polsce 9,5), na wsiach 2,3 (przy średniej krajowej 0,5).

Nakład wydawanych książek i broszur był niski; województwo, z 159,1 tys. wydanych egzemplarzy, zajęło przedostatnie miejsce w kraju. Liczba wydawanych tytułów gazet i czasopism (174) uplasowała województwo na 9 miejscu w kraju.

Krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego jest materialnym świadectwem bogatej historii tych terenów, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich, skandynawskich. Zachowane elementy krajobrazu, takie jak układy staromiejskie z gotyckimi kościołami farnymi, otoczone pierścieniem murów obronnych, liczne wsie o zachowanym średniowiecznym układzie, wiejskie XIII-wieczne kościoły granitowe i XVII-XVIII-wieczne kościoły stawiane w konstrukcji ryglowej, zabudowania poklasztorne, stanowią charakterystyczne rysy krajobrazu województwa i podkreślają odrębność regionu. W połączeniu z walorami krajobrazowymi, posiadają potencjalną wartość, która odpowiednio promowana, może być atrakcyjnym towarem przyciągającym turystów.

Na terenie woj. zachodniopomorskiego znajduje się 2.893 zabytków nieruchomych oraz 1.547 zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Ponadto – 89.612 zabytków nieruchomych i 10.764 ruchomych w ewidencji (chronionych na podstawie art. 4 pkt. 3 ustawy o ochronie dóbr kultury), z których część kwalifikuje się do wpisu do rejestru zabytków.

g) Bezpieczeństwo publiczne

Województwo zachodniopomorskie znajduje się w ścisłej czołówce województw najbardziej zagrożonych przestępczością. W ostatnich latach notuje się spadek przestępczości. W 2003 roku na terenie województwa odnotowano 68,5 tys. przestępstw stwierdzonych w za-

kończonych postępowaniach przygotowawczych (4 miejsce w kraju). Zmniejszył się poziom przestępczości granicznej, nadal jednak jest wysoki. Zmalała liczba wypadków i kolizji drogowych.

Kolejnym istotnym obszarem zagrożeń bezpieczeństwa jest zagrożenie pożarowe. Występuje ono zwłaszcza na terenach zurbanizowanych z wyeksploatowaną strukturą komunalną i w lasach. W dolnym biegu rzek, na wybrzeżu morskim oraz w sąsiedztwie jezior występuje zagrożenie powodziowe. Stan zabezpieczenia przeciwpowodziowego jest niedostateczny, modernizacji i przebudowy wymaga większość obwałowań. Zdecydowanych działań wymaga też ochrona brzegu morskiego i plaż, z uwagi na rokrocznie zabierane przez morze fragmenty wybrzeża.

Przewidywany jest dalszy wzrost zagrożenia przestępczością, w tym zwłaszcza zorganizowaną, oraz przestępstwami z użyciem broni palnej. Niezbędne jest więc przygotowanie pakietu działań – w systemie działań antykryzysowych – na rzecz zwalczania przestępczości, udroźnienia komunikacji społecznej, bezpieczeństwa ruchu drogowego, przejść granicznych, zwiększenia skuteczności służb.

h) Współpraca międzynarodowa i międzyregionalna

Samorząd województwa współpracuje głównie z regionami krajów Unii Europejskiej: Skania w Szwecji, Departamenty Loire-Atlantique oraz Gironde we Francji, Kraje Związkowe Meklemburgia Pomorze-Przednie oraz Brandenburgia w Niemczech. Podpisano także umowy o współpracy z władzami Obwodu Mikołajewskiego na Ukrainie, władzami Obwodu Kaliningradzkiego oraz Prowincji Guangdong w Chinach. W ramach tej ostatniej, w 2004r., rozpoczęta została w Koszalinie inwestycja przez chińską firmę EIW Industrial Development, która w ramach Specjalnej Strefy Ekonomicznej, za 2,2 mln dolarów, zamierza uruchomić produkcję rowerów.

Województwo bierze udział w międzynarodowych projektach współpracy w ramach Inicjatywy Wspólnotowej INTERREG III, zwłaszcza w regionie Morza Bałtyckiego (Baltic+, Projekt Łuk Południowego Bałtyku, Most Kobiet).

Szczególne znaczenie posiada Porozumienie międzyregionalne na rzecz utworzenia Środkowo-europejskiego Korytarza Transportowego (CETC) – inicjatywa województw zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego oraz regionów Skania (Szwecja), Hradec Kralove (Czechy) i Bratysława (Słowacja), mająca na celu podejmowanie i koordynację działań na rzecz utworzenia ww. korytarza transportowego północ-południe, obejmującego drogę wodną Odry, szlak kolejowy E-59 i drogowy E-65.

W ramach współpracy transgranicznej z partnerami niemieckimi i szwedzkimi główną rolę odgrywa Euroregion Pomerania.

3) Gospodarka

W latach 1999-2003 województwo zachodniopomorskie, pomimo potencjalnej atrakcyjności inwestycyjnej, przeżywało okres dekoniunktury i spadku aktywności gospodarczej. Zmiany ustrojowe i rynkowe spowodowały zmiany profilu gospodarczego regionu. Z roku na rok maleje znaczenie gospodarki morskiej, a także dużych przedsiębiorstw na korzyść sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Nie pozostało to bez wpływu na kondycję gospodarki – o ile województwo pod względem PKB na jednego mieszkańca w 1998r. zajmowało 5 miejsce w kraju, o tyle w 2002 r. przesunęło się o jedną pozycję niżej (i wynosi 20196 zł). Pod względem PKB ogółem, wynoszącym 34300 mln zł, zajmuje dopiero 9 miejsce wśród województw.

Wskaźnik wartości dodanej brutto na 1 pracującego plasuje województwo na 4 miejscu w kraju, po województwie mazowieckim, dolnośląskim i śląskim. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności kształtuje się następująco: 3,8% rolnictwo, łowiec-

two, leśnictwo, rybołówstwo i rybactwo, 17,5% przemysł, 6,3% budownictwo, 54,7% usługi rynkowe i 17,7% usługi nierynkowe.

Wartość brutto środków trwałych (bieżące ceny ewidencyjne w 2003 roku) na jednego mieszkańca wyniosła 43802 zł (4. pozycja) w kraju. Nakłady inwestycyjne ogółem wyniosły 4033,4 mln zł, stanowiąc 3,6%-owy udział w nakładach krajowych. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca wyniosły 2377 zł (8. miejsce w kraju).

Wewnątrz regionu występują znaczne różnicowania sytuacji gospodarczej. W podregionie szczecińskim PKB ogółem znacznie przekracza dochód osiągnięty w podregionie koszalińskim (odpowiednio 21947 zł i 16946 zł). O ile szczeciński NUTS 3 przekracza krajowy wskaźnik PKB per capita o 7,4%, o tyle koszaliński osiąga zaledwie 82,9% średniej krajowej. Różnicowania te pozostają na niezmiennym poziomie od szeregu lat i są pochodną niskiego uprzemysłowienia powiatów ściany wschodniej i południowej województwa.

Od roku 1999 w województwie przybyło 33,8 tys. podmiotów gospodarczych (wzrost o 20,3%). Na koniec 2003 roku w rejestrze REGON zarejestrowanych było 200,6 tys. osób prawnych, jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Województwo zajmuje pierwsze miejsce w kraju pod względem ilości podmiotów gospodarki narodowej (zarejestrowanych w systemie REGON) na 10 tys. ludności (1183 podmiotów).

W strukturze sektorowej gospodarki dominują aktualnie przedsiębiorstwa z sektora usług i handlu oraz pośrednictwa finansowego i usług okołobiznesowych. Niewielki i słabnący udział mają przedsiębiorstwa transportowe (w tym związane z gospodarką morską) oraz firmy połowowe i przetwórstwa rybnego. Zbyt mały jest udział przedsiębiorstw hotelowych i gastronomicznych, tworzących potrzebną w regionie infrastrukturę turystyczną.

Gospodarkę województwa charakteryzuje bardzo poważne rozdrobnienie potencjału gospodarczego; podstawę działalności gospodarczej w województwie stanowią podmioty małe, zatrudniające do 9 osób (96,1% ogólnej liczby przedsiębiorstw). Oznacza to potrzebę wsparcia tej grupy przedsiębiorstw w celu utrzymania i rozwoju na rynku pracy.

Bardzo poważną rolę w rozwoju województwa odgrywa sektor małych i średnich podmiotów gospodarczych. Pod względem ilościowym MSP stanowią 99,5% podmiotów gospodarczych w regionie i zatrudniają (2002 r.) 84,5% pracujących, w tym aż 67,4% to zatrudnieni w małych firmach (do 50 zatrudnionych). Skoncentrowane jest w nich ok. 60% wartości majątku trwałego, a inwestycje sektora MSP stanowią 64% wartości nakładów inwestycyjnych w regionie. MSP wytwarzają również ok. 78% wartości produkcji sprzedanej w regionie. Do słabych stron MSP, szczególnie w sektorach produkcyjnych, należy słabsze uzbrojenie techniczne stanowisk pracy, co powoduje, iż w podmiotach zaliczanych do tych sektorów produktywność, a co za tym idzie wydajności pracy jest o około 30 % niższa niż w dużych firmach.

Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się wysokim ilościowym udziałem przedsiębiorstw z **kapitałem zagranicznym** (stanowią one 33% ogółu spółek handlowych). Największymi inwestorami zagranicznymi w województwie są wciąż Niemcy, Dania, Holandia i Szwecja. Ilość lokalizacji BIZ w regionie (dane dotyczą wszystkich inwestycji powyżej 1 mln USD) w 2003 roku wyniosła 95, co stanowi zaledwie 3,6% inwestycji w skali kraju (9 miejsce w Polsce). Największe bezpośrednie inwestycje zagraniczne (ponad 1 mln USD) dotyczą branży spożywczej, chemicznej, elektromaszynowej, drzewnej, papierniczej, meblarskiej i gospodarki komunalnej.

W celu podnoszenia konkurencyjności produktowej i technologicznej regionu niezbędne jest podjęcie przygotowania systemu ofert inwestycyjnych, obejmującego regionalny system preferencji dla inwestorów oraz propozycje lokalizacyjne odpowiadające specyfice oczekiwań inwestorów.

Szansą na odbudowę konkurencyjności i rozwój specjalizacji regionu mogą być tworzone struktury klastrowe. W regionie wykształca się zaledwie jeden rodzaj klastra – przetwórstwo rybne. Podstawą do jego rozwoju są wieloletnie tradycje rybołówstwa i przetwórstwa rybnego, baza techniczna i organizacyjna oraz nagromadzone umiejętności zasobów pracy. W przyszłości mogą się rozwijać struktury klastrowe w branży turystycznej, transportowej, spożywczej (zdrowa żywność), stoczniowe, drzewnej i meblowej.

Liczba instytucji zapewniających firmom dostęp do wiedzy, kapitału, innowacji i nowych technologii jest ograniczona i nie odpowiada potrzebom. Najważniejsze **instytucje wspierające sektor MSP** to przede wszystkim: ośrodki wspierania przedsiębiorczości (w większości o zasięgu lokalnym), dwa parki technologiczne oraz dość prężnie rozwijające się pozabankowe instytucje finansowe.

Poważnym deficytem wszystkich rodzajów instytucji wsparcia dla sektora MSP w województwie jest jego zróżnicowana przestrzennie dostępność, brak struktury sieciowej oraz brak kapitału umożliwiającego wsparcie przedsiębiorstw na poziomie regionu. Działania będą skierowane przede wszystkim do firm małych, osób rozpoczynających działalność gospodarczą w obszarach dotkniętych strukturalnym bezrobociem. Działania powinny iść w kierunku stworzenia jednolitego (sieciowego) systemu wsparcia, którego jednym z elementów będzie rozbudowany system wsparcia finansowego wychodzący na przeciw oczekiwaniom stawianym przez sektor MSP.

a) Nauka i potencjał badawczo-rozwojowy

Potencjał naukowy województwa pozwala na podjęcie działań umożliwiających lokowanie jednostek badawczo – rozwojowych oraz usług teleinformatycznych. W regionie funkcjonuje 17 instytucji naukowo-badawczych i rozwojowych, co stanowi 2% takich placówek w kraju. W licznie tej 10 stanowią jednostki rozwojowe i placówki obsługi nauki, a 7 państwowe uczelnie wyższe. Brak jest placówek Polskiej Akademii Nauk i jednostek badawczo-rozwojowych (JBR). Brak jest także placówek badawczo-wdrożeniowych powołanych przez przedsiębiorstwa oraz komercyjnych jednostek badawczych.

Praktycznie wszystkie prace i usługi badawcze mogące być źródłem rozwiązań innowacyjnych w regionie wykonują uczelnie wyższe zlokalizowane w Szczecinie (5 jednostek) i Koszalinie (1 uczelnia). Większość ofert technologicznych (56%) i 40% badaczy pochodzi z sektora nauk technicznych. Powstające zasoby innowacyjne są niewielkie, a ich rozkład nierównomierny. Skupienie prac badawczych w dwu ośrodkach regionu ogranicza możliwości innowacyjne firm działających na pozostałym obszarze. Oznacza to potrzebę i celowość kreowania różnych form wsparcia dla lokalnych inicjatyw proinnowacyjnych.

Poziom innowacyjności gospodarki województwa, w porównaniu z najlepiej rozwiniętymi regionami Polski jak Mazowsze, Wielkopolska, Śląsk, Dolny Śląsk, jest bardzo niski. Udział nakładów na prace badawczo – rozwojowe (B+R) w PKB wynosi tylko 0,27% (11 pozycja w kraju), przy średniej krajowej 0,65% i 2% w Unii Europejskiej. Na 11 miejscu w kraju lokują województwo także pozostałe wskaźniki innowacyjności: liczba zatrudnionych przy działalności B+R – 3440 osób, nakłady na działalność B+R na 1 mieszkańca -53 zł (średnia krajowa 120 zł) czy liczba wynalazków zgłoszonych do Urzędu Patentowego.

W regionie brakuje jednostek i organizacji, których głównym zadaniem jest tworzenie i transfer technologii, w tym JBR oraz firm komercyjnych. W efekcie województwo zachodniopomorskie zajmuje ostatnie miejsce w kraju pod względem udziału prac rozwojowych w wydatkach na B+R. Równie niekorzystny jest udział środków przedsiębiorstw w finansowaniu nauki, wynoszący 0,6%, przy średniej krajowej 9,9% i 60% dla UE.

W rezultacie nie zachodzi obecnie transfer technologii i rozwiązań innowacyjnych z sektora badawczo-rozwojowego do sektora MSP, a firmy będące liderami gospodarki regionu

nie wymuszają dostosowania prowadzonych w ośrodkach akademickich badań do ich potrzeb.

Przedsiębiorstwa najczęściej korzystają ze sprawdzonych na zachodzie lub w innych regionach kraju rozwiązań transferowanych przez zakup maszyn i urządzeń oraz gotowych technologii. Na przeszkodzie w szerszej współpracy jednostek B+R z firmami regionu stoi wąski profil ich aktywności badawczo-rozwojowej oraz mała elastyczność w dostosowywaniu się do oczekiwań potencjalnych partnerów gospodarczych, a także słaba zdolność komercjalizacji osiągnięć naukowych. Z drugiej strony przedsiębiorstwa, zwłaszcza małe i średnie, bardzo często nie posiadają informacji na temat możliwości i korzyści wynikających z innowacji.

Zdiagnozowany poziom innowacyjności należy uznać za zagrożenie przyszłej pozycji ekonomicznej regionu. Bez podniesienia zdolności innowacyjnej przedsiębiorstwa nie będą w stanie w przyszłości uczestniczyć w gospodarce opartej na wiedzy.

b) Przemysł

Głębokiej restrukturyzacji przemysłu w województwie towarzyszył trend spadkowy produkcji. Mimo wyraźnego ożywienia w 2003r. (wartość sprzedaży wyniosła 17682,3 mln zł), udział w produkcji przemysłowej kraju (wynosi 3,1% – 11 miejsce wśród województw) nie osiągnął wielkości z 1999r.

Zatrudnienie w przemyśle (stan na 31.XII.2003r.) wyniosło 103,9 tys. osób, co stanowi 3,4 % ogółu zatrudnionych w przemyśle polskim. Na 1000 mieszkańców przeciętnie 53,4 osób zatrudnionych jest w przemyśle (13 lokata w kraju). W sektorze prywatnym pracowało 80,5 tys. osób, tj. 77,5% ogółu zatrudnionych w przemyśle. Udział przemysłu w wartości dodanej brutto (w cenach bieżących) wyniósł 17,5%.

Podstawowy potencjał przemysłowy województwa stanowi przemysł chemiczny, produkcja energii elektrycznej, przemysł drzewny, przetwórstwo rolno – spożywcze. Główne gałęzie przemysłu skoncentrowane są w aglomeracji szczecińskiej, pozostałe związane są z bazą surowcową o lokalizacji rozproszonej na terenie całego województwa.

Udział regionu w produkcji niektórych wyrobów jest znaczący w skali kraju i wynosi: nawozy fosforowe 68,9%, płyty pilśniowe 41,9%, tarcica liściasta 24,2% (1 miejsce w kraju), nawozy azotowe 17,9%.

Podstawowym problemem przedsiębiorstw przemysłowych jest ich niska innowacyjność. Nakłady na działalność innowacyjną w przemyśle wyniosły 249,3 mln zł, a więc zaledwie 1,6% nakładów krajowych (przedostatnie miejsce w kraju).

c) Budownictwo

W sektorze budowlanym województwa nadal utrzymuje się niższe tempo rozwoju niż w całym kraju, w wyniku którego nastąpił:

- spadek wartości produkcji budowlano – montażowej (o 41,23 % w latach 1999-2003);
- zmniejszenie się liczby przedsiębiorstw, w tym szczególnie państwowych (o 21,38 % w latach 2000-2003);
- spadek liczby zatrudnionych (o 37,11 %) – do poziomu 25,5 tys. osób.

Udział województwa w produkcji budowlano – montażowej w skali kraju jest niewielki i wynosi 1,66 %. Sprzedaż produkcji budowlano-montażowej wyniosła 3128,2 mln zł, stanowiąc 4,6% sprzedaży krajowej. Sprzedaż w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosła 1843 zł (5. miejsce w kraju).

Budownictwo regionu charakteryzuje się znacznym rozproszeniem wykonawców i słabą pozycją kapitałową firm. Zdecydowanie dominują firmy sektora prywatnego (zakłady osób fizycznych i spółki).

W roku 2003 oddano do użytku 5602 mieszkania. Na 1000 mieszkańców przypadły 3,3 mieszkania (12 miejsce w kraju). Mimo recesji w budownictwie, liczba nowowynbudowanych mieszkań zwiększyła się o 21,7% w stosunku do roku poprzedniego. Systematycznie rośnie udział budownictwa indywidualnego, na które przypada ponad połowa efektów rzeczowych. Wzrasta także liczba mieszkań przeznaczonych na sprzedaż lub wynajem.

W wielu miejscowościach, głównie wsiach na terenie byłych PGR-ów, istnieją niedokończone obiekty mieszkalne, których dokończenie i wykorzystanie mogłoby być bardziej opłacalne niż budowa nowych obiektów tzw. budownictwa socjalnego. We wsiach popegeerowskich występują istotne problemy z utrzymaniem infrastrukturalnej obsługi zespołów budownictwa mieszkaniowego o charakterze wielorodzinnym, powodowane bardzo złą sytuacją ekonomiczną mieszkańców tych osiedli.

d) Gospodarka morska

Gospodarka morska, która przez dziesięciolecia stanowiła podstawę rozwoju gospodarczego województwa, w ostatnich latach w znacznym stopniu przyczynia się do osłabienia ekonomicznego regionu. Zauważalny jest systematyczny spadek znaczenia takich tradycyjnych gałęzi gospodarki jak rybołówstwo, transport morski, przemysł okrętowy.

Nadal jednak potencjał szeroko rozumianej gospodarki morskiej jest liczącym się w gospodarce województwa. Liczba podmiotów wzrosła, w stosunku do 1999 r., o 8,8% i na koniec 2003 r. wyniosła 2105 firm (1% ogółu podmiotów w województwie). Znacznie zmalało natomiast zatrudnienie (o 37,9%) – do poziomu 22,5 tys. osób (7,5% ogółu zatrudnionych w województwie).

Na wybrzeżu województwa zachodniopomorskiego funkcjonują porty o podstawowym znaczeniu dla gospodarki narodowej w Szczecinie i Świnoujściu. Obydwa porty posiadają ukształtowany system podstawowej infrastruktury portowej, przystosowany do pełnienia wielu funkcji gospodarczych (transportowej, handlowej, przemysłowej), zarówno w płaszczyźnie regionalnej, jak i ponadregionalnej. Znaczącą funkcję w przeładunkach, głównie dla potrzeb Zakładów Chemicznych „Police”, spełnia port handlowy w Policach. Przeładunki, o znacznie mniejszej skali, odbywają się także w portach: Kołobrzeg, Darłowo, Stepnica. Pozostałe małe porty i przystanie rybackie mają znaczenie lokalne.

Od roku 1999 obroty ładunkowe mają tendencję malejącą; w ciągu 4 lat spadek wyniósł 11,9%. Na koniec 2003 roku przeładowano 20300,5 tys. ton (udział małych portów wyniósł 12,9%). Udział województwa w obrotach ładunków w Polsce maleje – od 46,4% w 1999 roku do 39,1% w 2003 roku.

Przewozy pasażerów morską flotą transportową w komunikacji międzynarodowej wyniosły 514,5 tys. osób (97,8% przewozów krajowych) i prawie wyłącznie były to przewozy promami. W stosunku do 1999r. przewozy zmalały o 17,2%. Szczególną rolę spełnia Baza Promów Morskich w Świnoujściu, zapewniająca województwu stałe połączenia promowe pasażerskie oraz samochodowo-kolejowe (Ystad w Szwecji, Kopenhaga w Danii, sezonowo Ronne na Bornholmie).

Pogorszył się stan posiadania morskiej floty handlowej – ze 121 statków w 1999r. do 93 na koniec 2003 r. (spadek o 23%). Udział województwa w skali kraju pozostał na prawie niezmiennym poziomie i wyniósł 80,2%.

Najsilniej kryzys gospodarczy dotknął przemysł stoczniowy; budowa statków morskich w okresie od 1999r. zmalała o połowę. Stocznia Szczecińska Nowa zbudowała w 2003r. 9 statków o nośności (DWT) 317,9 tys. ton (stanowi to ponad 60% produkcji krajowej), w tym 8 kontenerowców i 1 chemikaliowiec, jednostki o wysokiej wartości technicznej i technologicznej.

e) Rybołówstwo i rybactwo

Mimo iż rola rybołówstwa morskiego znacznie zmalała (skutek ograniczenia obszarów połowowych, stanu floty, połowów), od 1999 roku rośnie liczba podmiotów gospodarki w sektorze rybołówstwo i rybactwo (768 podmiotów w 2002r.), z których zdecydowaną większość (738) stanowiły małe przedsiębiorstwa, zatrudniające do 9 osób. Łączne połowy w 2003r. wyniosły 71920 ton (przewaga szprota – 38289 ton).

Na koniec 2003r. flota rybacka wyniosła 155 jednostek pływających (w tym tylko 1 trawler dalekomorski, reszta to kutry o długości powyżej 15 m) oraz 463 łodzie rybackie, w tym 382 motorowe (reszta wiosłowe). Stan ten uległ znacznemu zmniejszeniu, ponieważ armatorzy złożyli łącznie 121 wniosków o złomowanie, a tylko 3 dotyczyły budowy nowych statków. Niezadowolający jest stan techniczny zaplecza obsługi floty rybackiej, infrastruktury przeznaczonej do obsługi surowca rybnego i wstępnego przetwórstwa surowca, a także stan i jakość struktur rynkowych.

Poprawy wymagają także warunki prowadzenia gospodarki rybackiej. W województwie zachodniopomorskim zlokalizowanych było 77 gospodarstw rybackich (8% ogółu gospodarstw w kraju – siódma pozycja wśród województw). W 44 prowadzona jest hodowla pstrąga, co stanowi 23,5 % takich gospodarstw w Polsce.

Ważną rolę odgrywa przetwórstwo rybne. Działają tu 63 zakłady, z których, pod względem spełnienia wymogów sanitarno-weterynaryjnych (stan w lipcu 2000r.), 44 jest uprawnionych do handlu, 12 ma przyznany okres przejściowy, w 7 nie prowadzi się produkcji (remonty).

f) Obszary wiejskie

Obszary wiejskie województwa zamieszkuje 519,3 tys. osób, tj. 30,5% ogółu ludności województwa, co stawia je na 12. miejscu w kraju. Zaludnienie obszarów wiejskich (przeciętnie 24 osoby/km²) jest jednym z najniższych w kraju i charakteryzuje się przestrzennym zróżnicowaniem. Jest to wynik wysokiej urbanizacji regionu, wysokiej lesistości oraz rozdrobnionej wiejskiej sieci osadniczej.

Tereny wiejskie województwa są bardzo zróżnicowane pod względem poziomu rozwoju ekonomicznego, m.in. ze względu na występowanie stref przyrodniczych i funkcjonalnych – nadmorskiej, pojeziernej, przygranicznej – gdzie występują dogodne warunki rozwoju pozarolniczych dziedzin gospodarki. Przeważają w nich jednak obszary recesji gospodarczej, wysokiego bezrobocia i znacznego zubożenia ludności. Poza obszarem nadmorskim i obszarem aglomeracji szczecińskiej, tereny te charakteryzują się niskim rozwojem ekonomicznym, wysokim bezrobociem, stagnacją produkcji rolnej, brakami w wyposażeniu w infrastrukturę techniczną, społeczną i usługi. Szacuje się, iż około 40% ludności terenów wiejskich województwa żyje na granicy minimum socjalnego, a 15% na granicy ubóstwa.

Produkcję rolną prowadzi 71 tys. gospodarstw rolnych (w tym 41,5 tys. gospodarstw indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha). Przeciętna powierzchnia gospodarstw rolnych wynosi 16,0 ha, w tym użytków rolnych – 14,3 ha. W strukturze własnościowej ziemi obszarów wiejskich województwa dominującą rolę odgrywa w dalszym ciągu sektor publiczny, którego udział wynosi 71,7%.

W ostatnich latach w strukturze agrarnej województwa zaszły dość istotne zmiany ilościowe i jakościowe – zwiększyła się liczba gospodarstw małych o powierzchni 1-5 ha oraz dużych powyżej 50 ha. Wraz z wykształceniem się coraz silniejszych ekonomicznie dużych gospodarstw rolnych o dominującym połowym kierunku produkcji, powstają także gospodarstwa specjalistyczne: drobiarskie, warzywnicze, ogrodnicze, szkółkarskie, rybackie oraz zajmujące się przetwórstwem rolno-spożywczym.

Przetwórstwo rolno-spożywcze, po okresie dekonunktury, ma coraz istotniejsze

znaczenie dla całej gospodarki i rolnictwa oraz rozwoju sytuacji na terenach wiejskich. W dalszym ciągu jednak potencjał przetwórczy przemysłu rolno-spożywczego województwa nie jest w pełni wykorzystany. Istnieją możliwości przerobu znacznie większej ilości surowca, niski jest także udział wysoko przetworzonej produkcji rolnej.

Problemy z bazą surowcową i niedoinwestowaniem wielu zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego są również przyczyną niewystarczającego bezpieczeństwa i często niezadowalającej jakości produktów finalnych oraz niskiego stopnia dostosowania przetwórstwa do standardów UE. Mimo znaczącej poprawy w tym zakresie w 2004r., na ogólną liczbę 197 zarejestrowanych podmiotów (lipiec 2004r.) tylko 89 posiada uprawnienia handlowe (dawna kategoria A), a więc może lokować swoje towary na wszystkich rynkach Wspólnoty Europejskiej.

Potencjał przetwórczy przemysłu rolno-spożywczego, zlokalizowanego w województwie zachodniopomorskim, nie jest w pełni wykorzystany, a z drugiej strony województwo charakteryzuje się znaczną przewagą produkcji surowcowej nad możliwościami przetwórczymi, szczególnie wysoko przetworzonymi. W zaistniałej sytuacji istnieje potrzeba integracyjnych powiązań producentów rolnych z podmiotami zajmującymi się przetwórstwem produktów rolnych.

g) Leśnictwo

Powierzchnia gruntów leśnych województwa zachodniopomorskiego (stan na 31.12.2002 r.) wynosi 813,3 tys. ha, co stanowi 8,9% gruntów leśnych w kraju.

Lesistość województwa wynosi 34,6%, co stanowi czwartą lokatę w kraju, przy średniej krajowej 28,5%. Najwyższym udziałem lasów w ogólnej powierzchni charakteryzują się powiaty położone w południowej części województwa: wałecki (54,0%), drawski (44,7%) i szczeciński (43,1 %). Najniższy wskaźnik lesistości posiada typowo rolniczy powiat pyrzycki (6,2%). Lasy ochronne stanowią około 27 % wszystkich lasów województwa zachodniopomorskiego, rezerwy leśne - 0,5%, lasy wielofunkcyjne (w tym gospodarcze) - 72,5%.

Na ogólną powierzchnię lasów wynoszącą 790,5 tys. ha, lasy publiczne stanowią 98,7%.

W miarę zalesiania gruntów porolnych przez rolników zwiększy się procent lasów w sektorze prywatnym. Dominujący udział Skarbu Państwa w strukturze własności leśnej stwarza szczególnie korzystne warunki do realizacji ekologicznych i społecznych funkcji lasów.

h) Turystyka

Ważnym działem gospodarki województwa zachodniopomorskiego, o dużych potencjalnych możliwościach rozwoju, jest turystyka. Jej rozwój oparty jest o unikatowe walory przyrodniczo-kulturowe związane z nadmorskim i pojeziernym położeniem, bogactwem form przyrody, krajobrazu, folkloru i tradycji regionalnych. Uwarunkowania klimatyczne sprawiają, iż występuje duża sezonowość usług turystycznych.

Stopień koncentracji bazy noclegowej jest wysoki – 7 miejsc na 100 mieszkańców, głównie w pasie nadmorskim (ok. 85%). Wzrosła liczba miejsc noclegowych (121,3 tys. miejsc na koniec 2003r.), w tym całorocznych (42,9 tys.). Na terenie województwa znajduje się 17,4% ogółu miejsc noclegowych w kraju.

W 2003 roku Województwo uplasowało się na trzecim miejscu, po województwie małopolskim i mazowieckim, z liczbą 1480 tys. turystów w zarejestrowanej bazie noclegowej. Wśród turystów zagranicznych, których liczba ogółem wyniosła 337,0 tys. osób, tradycyjnie przeważającą większość stanowili Niemcy (72,1%). Głównym celem podróży deklarowanym przez przyjeżdżających z zagranicy były interesy, a średnia długość pobytu wyniosła 4,2 dnia.

W województwie istnieje duży potencjał w zakresie możliwości uprawiania turystyki aktywnej specjalistycznej, w tym: turystyki pieszej, rowerowej, konnej, wodnej oraz turystyki golfowej. Wykorzystanie potencjału turystycznego regionu zależy m.in. od rozwoju i kreowania produktów turystycznych.

Duży potencjał rozwojowy przedstawia turystyka uzdrowiskowa. W oparciu o bogate pokłady borowiny i źródła solankowe funkcjonują w województwie uzdrowiska: Kołobrzeg, Połczyn Zdrój, Świnoujście, Kamień Pomorski. W obiektach wczasowo-sanatoryjnych, m.in. w Dźwirzynie, Mielnie, Unieściu, Dąbkach i Darłównu prowadzona jest działalność lecznicza i rehabilitacyjna. Występujące w województwie zasoby wód geotermalnych stwarzają dodatkowe możliwości rozwoju lecznictwa uzdrowiskowego.

W województwie zachodniopomorskim prowadzone są działania zmierzające do tworzenia regionalnej zintegrowanej sieci informacji turystycznej. W chwili obecnej funkcjonują 43 punkty i centra informacji turystycznej, nie działają one jednak w zintegrowanej i spójnej sieci.

Składniki zagospodarowania turystycznego (m.in. baza gastronomiczna, obiekty sportowe i rekreacyjne) występują w niewystarczających ilościach. Brakuje obiektów przystosowanych do całorocznego użytkowania, nowoczesnych, zapewniających rozrywkę niezależnie od stanu pogody.

4) Infrastruktura transportowa, teleinformatyczna i techniczna

a) Infrastruktura transportowa

Na terenie województwa zachodniopomorskiego przecinają się międzynarodowe i krajowe szlaki transportowe w układzie północ-południe i wschód – zachód. Tutaj następuje tranzyt towarów z południa Europy (Włochy, Chorwacja, Czechy, Słowacja) do krajów basenu Morza Bałtyckiego. Województwo jest ważnym łącznikiem w sieci transportowej wokół Morza Bałtyckiego.

Niezadowalająca jakość dostępności przestrzeni województwa zachodniopomorskiego jest następstwem bardzo poważnych braków występujących w infrastrukturze transportowej. Dotyczy to przede wszystkim niewystarczających połączeń dróg ruchu szybkiego z ponadregionalnymi aglomeracjami oraz sieci osadniczej wewnątrz województwa.

Wieloletnie zaniedbania w zakresie modernizacji ciągów drogowych, brak obwodnic i bezkolizyjnych skrzyżowań na trasach o dużym natężeniu ruchu to podstawowe tzw. „wąskie gardła” na sieci drogowej, co ma wpływ również na dostępność i atrakcyjność centrów turystycznych w regionie.

Najważniejsze zadania w sieci dróg krajowych to realizacja drogi S-3 po nowym śladzie, zakończenie przebudowy drogi A-6, w dalszej perspektywie przebudowa do parametrów klasy S dróg krajowych o numerach: 3; 6; 10; 11. Drogi wojewódzkie, w zasadzie w całości, wymagają przebudowy, jakość dróg powiatowych jest bardzo zła pod względem parametrów i stanu nawierzchni. Niezadowalający jest również stan obiektów inżynierskich (mostów, wiaduktów, tuneli, przepustów).

W zakresie regionalnego transportu publicznego brak jest zorganizowanego i zintegrowanego systemu transportu publicznego. Nie istnieje również koordynacja między podsystemami transportu (kolej — transport drogowy). Parametry techniczne połączeń kolejowych są wystarczające do obsługi dużych mas ładunkowych, a potencjał transportowy cechuje się znacznymi rezerwami; niedostateczny jest stan techniczny infrastruktury liniowej.

Z uwagi na silne powiązania gospodarcze i handlowe województwa zachodniopomorskiego z Niemcami, a także z Rosyjskim Obwodem Kaliningradzkim, niezwykle ważne jest włączenie linii kolejowej Berlin – Szczecin – Koszalin – Gdańsk do europejskiej sieci linii kolejowych TEN.

W systemie transportu lotniczego województwa podstawową funkcję pełni lotnisko w Goleniowie, które wymaga dostosowania do wymogów UE i modernizacji infrastruktury technicznej.

Obszarem integrującym różne systemy transportowe (morski, drogowy, kolejowy, śródlądowy) jest zespół portów morskich w Szczecinie i w Świnoujściu. Dla poprawy konkurencyjności portów podstawowe znaczenie ma poprawa dostępności komunikacyjnej od strony morza (tor wodny) i lądu (głównie poprawa połączeń kolejowych), a także rozbudowa i modernizacja infrastruktury wewnątrzportowej.

Region posiada dogodny układ śródlądowych dróg wodnych łączących porty ujścia Odry z krajami Unii Europejskiej. Lepsze wykorzystanie możliwości transportowych Odry wymaga realizacji zadań ujętych w Programie dla Odry 2006.

Uwarunkowania wynikające z deficytu i jakości sieci transportowej ograniczają w zasadniczy sposób rolę województwa zachodniopomorskiego jako partnera w rozwoju terenów przygranicznych, obsługi aglomeracji Berlina bądź jako "pomostu" do państw rejonu Morza Bałtyckiego i Rosji. Oznacza to, że konieczna jest budowa i rozbudowa infrastruktury transportowej drogowej i kolejowej, poprawa stanu portów morskich i śródlądowych, rozbudowa połączeń lotniczych oraz regulacja rzeki Odry jako transportowej drogi wodnej. Działania te winny być realizowane łącznie z ujęciem w europejskim systemie transportowym Środkowo-europejskiego Korytarza Transportowego (CETC) w oparciu o Odrzańską Drogę Wodną, linię kolejową E-59 i drogę S-3 (w przeszłości A-3).

b) Infrastruktura teleinformatyczna

Poziom rozwoju **telekomunikacji** w zakresie telefonii przewodowej w województwie jest stosunkowo zadowolający. W 2003 r. liczba telefonicznych łączy głównych (abonenci telefonii przewodowej + łącza ISDN) wynosiła 565,9 tys., co daje wskaźnik gęstości abonenckiej 33,4 abonenta na 100 mieszkańców (wskaźnik krajowy 32,2). Telefonii stacjonarna w województwie wymaga zakończenia procesu wymiany central na centrale cyfrowe, modernizacji i rozbudowy abonenckich węzłów dostępowych oraz sieci międzycentralowych.

W 2003 r. w województwie zachodniopomorskim 49 % gospodarstw domowych było wyposażonych w telefon komórkowy (wskaźnik krajowy 47,2 %). Na koniec 2004 r. na obszarze woj. zachodniopomorskiego działało około 600 stacji bazowych telefonii komórkowych wszystkich operatorów. Aby uzyskać maksymalne pokrycie województwa przez wszystkich operatorów należy wybudować jeszcze około 200 nowych stacji bazowych i rozbudować około 40 nadajników już istniejących.

W województwie zachodniopomorskim w 2003 r. z sieci telewizji kablowej korzystało ponad 206 tys. abonentów (8 miejsce w kraju), co dawało wskaźnik 121 abonentów na 1000 ludności (3 miejsce w kraju).

W komputer wyposażonych było 27,9% gospodarstw domowych (w kraju 29,0 %), w tym z dostępem do Internetu 13,1 % (kraj 13,8 %). Ilość zainstalowanych komputerów w przemyśle (podmioty gospodarcze o liczbie zatrudnionych powyżej 49 osób) w 2003 r.: 1091 (8 miejsce w kraju); ilość firm posiadających lokalne sieci komputerowe (LAN): 231 (10 miejsce w kraju), korzystających z dostępu do Internetu: 298 (11 miejsce w kraju).

Od 1995 r. w Koszalinie rozwija się Koszalińska Sieć Komputerowa KosMAN, będąca szerokopasmową światłowodową siecią łączącą ze sobą sieci lokalne, w których pracuje kilka tysięcy komputerów. Jednostką wiodącą jest Politechnika Koszalińska. Sieć swoim zasięgiem obejmuje dużą część Koszalina. Obecnie sieć KosMAN zapewnia dostęp do ogólnokrajowej sieci szkieletowej PIONIER i Internetu, z przepływnością 622 Mb/s. W połowie roku 2005, w ramach inwestycji finansowanej przez MNiI, wybudowany zostanie trakt światłowodowy łączący Poznań, Szczecin, Koszalin i Gdańsk. Tym samym sieć KosMAN zostanie dołączona

do struktury sieci ogólnokrajowej własnymi łączami światłowodowymi. Planuje się uzyskanie przepływności 10 Gb/s.

Stworzenie możliwości szerokiego dostępu do Internetu wymaga budowy nowej infrastruktury telekomunikacyjnej, w tym podstawowej: tj. kanalizacji teletechnicznej, rurociągów kablowych między miastami, masztów, itp. Budowana infrastruktura powinna uzupełniać już istniejącą, szczególnie w obszarach o niższym stopniu jej nasycenia (tereny wiejskie, małe miejscowości i miasta). Dotyczy to przede wszystkim kanalizacji teletechnicznej, która powinna być budowana nadmiarowo, by możliwe było wydzierżawianie jej samej bądź prowadzonych w niej linii światłowodowych podmiotom zajmującym się dostarczaniem szerokopasmowego dostępu do Internetu i innych usług telekomunikacyjnych.

c) Infrastruktura techniczna

Długość czynnej **sieci gazowej** na obszarze województwa w 2003 r. wynosiła 7612,9 km. Łączne zużycie gazu z sieci wyniosło 228,1 hm³ (7 miejsce w kraju), z czego 198,1 hm³ w miastach i 30,0 hm³ na wsi. Z gazu sieciowego korzystało 61,6 % ogółu ludności województwa; w rozbiciu na miasta i wsie jest to odpowiednio: 83,7 % ludności miejskiej i 10,7 % ludności wiejskiej. W miastach przyłączonych do sieci gazowej było 80,3 % ogółu mieszkań, na wsi zaledwie 9,8 %.

Na dalszy rozwój systemu gazowniczego na obszarze województwa wpływ będą miały zewnętrzne (ponadwojewódzkie) układy przesyłowe, związane z dywersyfikacją kierunków dostaw gazu do kraju. Dotyczy to zarówno możliwości sprowadzania gazu ze Skandynawii (BalticPipe), jak i połączenia polskiego systemu gazowniczego z systemami UE. Zachodniopomorski system gazowniczy wymaga albo nowego źródła zasilania gazem wysokiego ciśnienia, albo budowy w zachodniej części województwa przetłaczalni gazu, celem wzmocnienia zasilania miejscowości najbardziej odległych od źródeł. Konieczna jest dalsza rozbudowa sieci gazociągów wysokiego i średniego ciśnienia na obszarze województwa, ze szczególnym uwzględnieniem terenów wiejskich.

Zapotrzebowanie na **energię elektryczną** odbiorców indywidualnych i przemysłowych jest zaspokajane w całości; generalnie, w krajowym systemie energetycznym występuje nadmiar mocy. W województwie zachodniopomorskim w roku 2003 energię elektryczną odbierało 564,3 tys. odbiorców (w gospodarstwach domowych), zużywając 1009,5 GWh energii elektrycznej, czyli średnio 1826 kWh na jednego odbiorcę (9 miejsce w kraju).

System energetyczny na obszarze województwa, m.in. z uwagi na konieczność współpracy z partnerami z UE, wymaga dostosowania sieci przesyłowej do potrzeb krajowego i europejskiego rynku energii elektrycznej, dostosowania istniejących obiektów sieciowych do aktualnych wymagań ochrony środowiska, rozbudowy w zakresie linii przesyłowych 220 i 400 kV. Istniejące linie wysokiego napięcia należy modernizować; w aglomeracji szczecińskiej, w pasie nadmorskim oraz w południowo-wschodniej części województwa występuje konieczność rozbudowy sieci 110 kV.

Wzrasta wykorzystanie **odnawialnych źródeł energii**. Województwo zachodniopomorskie położone jest na strukturach geologicznych umożliwiających, przy stosunkowo niskich nakładach, wykorzystanie energii ziemi i uzyskanie czystej ekologicznie energii cieplnej (przykład: Geotermia Pyrzyce). Szczególnie dobre warunki wykorzystania energii geotermalnej do celów grzewczych występują w miastach posiadających dużą liczbę odbiorców ciepła oraz sieć ciepłowniczą (Szczecin, Stargard Szczeciński, Świnoujście, Kamień Pomorski).

Rejon województwa ma bardzo dobre warunki wiatrowe – zwłaszcza wokół Zalewu Szczecińskiego i w pasie nadmorskim. Funkcjonują farmy i pojedyncze elektrownie wiatrowe, mające podpisane umowy z energetyką, (największe w Zagórzcu gm. Wolin i w Cisowie

gm. Darłowo). Dla celów energetyki wiatrowej wykorzystać można część obszaru morza w polskiej strefie ekonomicznej (w odległości powyżej 12 Mm od brzegu).

W województwie eksploatowanych jest szereg elektrowni wodnych, głównie w zlewniach rzek Regi i Myśli. Potencjalne możliwości rozwoju energetyki wodnej posiadają rzeki: Parsęta, Wieprza, Ina, jednak przy dużym rozproszeniu źródeł i niewielkiej ich mocy jednostkowej.

5) Stan i infrastruktura ochrony środowiska

W wyniku emisji zanieczyszczeń stan jakościowy i stopień zagrożenia poszczególnych sfer środowiska województwa zachodniopomorskiego jest zróżnicowany przestrzennie. Warunki ekologiczne obszaru kształtowane są zarówno przez czynniki lokalne, jak i na skutek transmisji zanieczyszczeń z dużych odległości, zwłaszcza w środowisku wodnym (dopływ zanieczyszczeń z obszarów zlewniowych środkowego i górnego biegu rzek, mających źródła poza województwem) i w powietrzu atmosferycznym (dominuje północny i północno – zachodni kierunek wiatrów).

Na niektórych obszarach mają miejsce zmiany jakościowe z symptomami degradacji lub stanowiące takie zagrożenie. Największe przekształcenia w kierunku zmian negatywnych w środowisku województwa wynikają przede wszystkim z nierozwiązanych problemów dotyczących gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadami, rekultywacji terenów po eksploatacji surowców mineralnych i rekultywacji terenów zdegradowanych przez stacjonujące wojska.

Zaopatrzenie w wodę, zwłaszcza pasa nadmorskiego, obszarów wiejskich oraz stan sieci wodociągowej większości miast stanowi poważny problem. W 2003 r. w województwie zachodniopomorskim łączna długość rozdzielczej sieci wodociągowej wynosiła 7767,7 km i wzrosła w stosunku do 1999r. o 18,2%. Łączne zużycie wody w gospodarstwach domowych wyniosło 66,8 hm³ (9 miejsce w kraju).

W 2003 r. w województwie zachodniopomorskim wytworzono ponad 114,8 hm³ **ścieków** przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia. Oczyszczaniu poddanych zostało 94,5 hm³ ścieków, co oznacza, że prawie 18% ogółu ścieków pozostaje nieoczyszczonych. Pod względem udziału oczyszczanych ścieków w ogólnej ich ilości region znajduje się na piętnastym miejscu w Polsce.

Na koniec 2003 r. na terenie województwa działały 122 oczyszczalnie ścieków przemysłowych (3 miejsce w kraju) o łącznej przepustowości 301 dam³ na dobę oraz 293 komunalne (1 miejsce w kraju) o przepustowości 437 dam³ na dobę. Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie ścieków w % ludności ogółem wyniosła 58,9. Długość sieci kanalizacyjnej wyniosła na koniec 2003 r. 3784,8 km i wzrosła o ok. 52% w porównaniu z 1999 r.

W 2003 r. w województwie zachodniopomorskim wytworzono ok. 5,3 mln ton **odpadów**, w tym 1,8 mln ton (34%) poddano odzyskowi, unieszkodliwiono 3,4 mln ton (64%), w tym 1,8 mln ton (34%) unieszkodliwiono przez składowanie. Do największych wytwórców odpadów należą Zakłady Chemiczne „Police” (ok. 3,21 mln ton) oraz Zespół Elektrowni Dolna Odra (ok. 0,57 mln ton). Gospodarka odpadami komunalnymi na terenie województwa nadal jest niezadowolająca, bazuje głównie na składowaniu odpadów na składowiskach. Na terenie województwa znajduje się 113 składowisk, w tym 47 nieczynnych. Ważnym zadaniem jest przygotowanie i wdrożenie rozwiązań w zakresie składowania i utylizacji odpadów portowych i osadów z pogłębianych torów wodnych oraz basenów portowych.

Poprawie ulega stan powietrza atmosferycznego. W porównaniu z rokiem 2002 wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych zmniejszyła się o 13,1%, a gazowych o 3%. Utrzymuje się tendencja spadkowa ilości odprowadzanych zanieczyszczeń organicznych, związków fosforu i azotu do rzek oraz poprawa stanu sanitarnego rzek. Jednak nadal te zanieczyszczenia

stanowią główny problem jakości wód rzecznych województwa. Badania jakości wód 149 jezior wykazały, iż kryteria dla najczystszych wód (I klasa) spełniły wody 5 jezior, II klasy 68 i III klasy 58 jezior.

Zanieczyszczenie gleb i użytków zielonych metalami ciężkimi w województwie odpowiada przeciętnemu zanieczyszczeniu metalami gleb w Polsce. Nie stwierdzono gleb kwalifikujących się do wyłączenia z produkcji rolnej. Większość gleb województwa to gleby nie zanieczyszczone, o naturalnych zawartościach metali ciężkich, nadających się pod wszystkie uprawy ogrodnicze i rolnicze.

Tereny, na których stacjonowały wojska, zostały zdegradowane w stopniu uniemożliwiającym wykorzystanie ich na inne cele, bez wykonania prac zabezpieczających i rekultywacyjnych zmierzających do wyeliminowania zagrożeń dla środowiska lub zdrowia i życia ludzi. Dotyczy to miejscowości Bagicz, Borne Sulinowo, Gródek, (Kłomino), Szczecinek, Chojna, Kluczewo, Świnoujście. Generalnie środowisko gruntowo-wodne, a więc wody podziemnej warstwy wodonośnej, warstwa glebowo-roślinna, lasy, zbiorniki wód powierzchniowych, uległo zanieczyszczeniu lub zniszczeniu produktami ropopochodnymi lub toksycznymi substancjami chemicznymi.

W województwie zachodniopomorskim 469,4 tys. ha zajmują obszary prawnie chronione (20,5% powierzchni województwa). Największy udział w tej powierzchni (68,7%) zajmują obszary chronionego krajobrazu: Pojezierze Drawskie, Pojezierze Wałeckie i Dolina Gwdy, Koszaliński Pas Nadmorski, Puszcza nad Drawą.

Inną z form ochrony są rezerwy przyrody. Ochrona rezerwatowa obejmuje 81 obiektów o powierzchni 7,6 tys. ha, co stanowi 0,3% powierzchni województwa. Uzupełnieniem rezerwatów przyrody są parki narodowe i krajobrazowe. W naszym województwie istnieją 2 parki narodowe (Woliński i Drawieński) oraz 5 parków krajobrazowych. Największy pod względem powierzchni jest Drawski Park Krajobrazowy (41,4 tys. ha) i Cedyński Park Krajobrazowy (30,9 tys. ha), a najmniejszy Park Krajobrazowy Doliny Dolnej Odry (6,0 tys. ha).

Interesującą formą ochrony przyrody są pomniki przyrody. W 2003 r. tą formą objęto 1669 cennych tworów przyrody żywej i nieożywionej.

W lipcu 2004 Rozporządzeniem Ministra Środowiska utworzony został obszar specjalnej ochrony ekosystemu w ramach europejskiej sieci obszarów ochronnych Natura 2000. Sieć Natura 2000 składa się ze specjalnych obszarów ochrony siedlisk oraz obszarów specjalnej ochrony ptaków. Na terenie województwa ma ona 231,9 tys ha oraz część przybrzeżnych wód Morza Bałtyckiego.

W celu ograniczenie negatywnego wpływu na rozwój regionu wymagana jest poprawa niekorzystnego stanu infrastruktury ochrony środowiska. Niezbędne jest podjęcie działań mających na celu podniesienie jakości i wydolności istniejącej sieci wodno-kanalizacyjnej i ochronę stanu środowiska naturalnego. Wpłyne to na poprawę warunków inwestowania w regionie, a tym samym na rozwój potencjału gospodarczego regionu i przyczyni się do podniesienia konkurencyjności województwa.

1.2. Pomoc publiczna dla województwa

W celu oszacowania środków przeznaczonych na realizację polityki rozwoju województwa zachodniopomorskiego w latach 2000-2004 przygotowany został „Raport z realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015 w latach 2000-2004”. Dane zebrane dla potrzeb ww. Raportu posłużyły do określenia wielkości środków przeznaczonych na realizację Strategii oraz oszacowanie stopnia realizacji przyjętych celów rozwoju.

W latach 2000-2004 realizacji Strategii służyły przede wszystkim programy przedakcesyjne finansowane UE lub inne zagraniczne środki pomocowe:

1. Program Współpracy Przygranicznej (Phare CBC);
2. Program Phare Spójność Społeczna i Gospodarcza (Phare SSG);
3. Program Sapard;
4. Program ISPA;
5. Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) finansowany z pożyczki Banku Światowego;
6. Bank Światowy, Europejski Fundusz Odbudowy i Rozwoju, Europejski Bank Inwestycyjny.

Wśród źródeł krajowych podstawowym instrumentem finansowania rozwoju regionalnego był kontrakt wojewódzki.

Zidentyfikowane wydatki na realizację „Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015”, poniesione w latach 2000-2004, wyniosły prawie 4,6 mld PLN. Najwięcej środków – ponad 60% – zostało alokowanych na realizację Celu strategicznego „Powszechna dostępność dóbr usług i informacji”, a największy udział miał rozwój infrastruktury ochrony środowiska i transportowej w województwie. Oznacza to, że dotychczasowa realizacja Strategii ukierunkowana była raczej na wyrównywanie różnic w poziomie rozwoju, głównie w zakresie infrastruktury technicznej, niż na podnoszenie konkurencyjności gospodarki, na którą alokowano tylko nieco ponad 13% ogółu środków.

Najmniej środków (nieco ponad 4% alokacji) przeznaczono na realizację Celu strategicznego „Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich”, którego realizacja warunkuje rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy.

Znaczna ilość środków – 20%, została alokowana na cel „Poprawa jakości życia w regionie”, przy czym dominującym kierunkiem wydatków, poza działaniami związanymi z poprawą jakości środowiska naturalnego, były wydatki o charakterze redystrybucyjnym – na opiekę społeczną i ochronę zdrowia (łącznie ponad 37% środków w ramach celu). Wydatki te nieznacznie lub praktycznie w ogóle nie wykreowały wartości dodanej i nie wpłynęły znacząco i bezpośrednio na rozwój województwa; stanowiły raczej wyraz solidarności społecznej.

W tabeli 1 oraz na wykresie 1 przedstawiono dane obrazujące środki przeznaczone na realizację poszczególnych celów strategicznych i pośrednich, a także udział poszczególnych kategorii celów w wydatkach ogółem.

Tabela 1

Zestawienie środków przeznaczonych na realizację Strategii w układzie celów strategicznych i pośrednich

Tys. PLN

Cel strategiczny / Cel pośredni	Kwota ogółem	% udział celów pośrednich w wydatkach na Cel strategiczny	% udział Celu strategicznego w kwocie ogółem
Stworzenie warunków do rozwoju zasobów ludzkich	200 093,6	100,0	4,35
Budowanie społeczeństwa uczącego się	185 942,8	92,92	
Wzmacnianie tożsamości narodowej, regionalnej i lokalnej w warunkach integracji europejskiej	4 296,2	2,15	
Integracja społeczności regionu	1 050,9	0,53	
Wspomaganie rozwoju demokracji lokalnej	8 803,7	4,40	
Powszechna dostępność dóbr, usług i informacji	2 845 746,5	100,0	61,90
Stworzenie zrównoważonego, dostępnego i zintegrowanego systemu transportowego	1 186 442,2	41,70	
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej	1 646 552,7	57,86	
Tworzenie warunków dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego	4 376,1	0,15	

Kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego oraz dziedzictwa kulturowego	8 375,5	0,29	
Poprawa konkurencyjności województwa zachodniopomorskiego	611 904,1	100,0	
Tworzenie warunków dla równoważenia rozwoju gospodarki województwa zachodniopomorskiego	71 805,3	11,74	13,31
Wykorzystanie nauki jako stymulatora rozwoju	5 774,0	0,94	
Stworzenie sprzyjających warunków do zrównoważonego rozwoju gospodarki morskiej	186 702,1	30,51	
Aktywizacja obszarów wiejskich w kierunku ich wielofunkcyjnego rozwoju oraz wzrostu efektywności rolnictwa	294 525,9	48,13	
Rozwój funkcji turystyczno-uzdrowiskowej	19 777,8	3,23	
Szczecin jako europole	1 200,0	0,20	
Koszalin – krajowy ośrodek równoważenia rozwoju	23 044,6	3,77	
Rozwijanie systemu promocji regionu	9 074,4	1,48	
Podniesienie jakości życia w regionie	939 992,4	100,0	
Zachowanie, ochrona i odtwarzanie walorów środowiska przyrodniczego	383 192,2	40,76	20,44
Zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego i zwiększenie poczucia bezpieczeństwa ludności	66 759,7	7,10	
Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego	175 748,1	18,70	
Kreowanie zdrowego stylu życia	120 012,7	12,76	
Działanie na rzecz wzrostu poziomu kulturalnego społeczeństwa	20 288,2	2,16	
Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań polityki socjalnej	174 991,5	18,61	
OGÓLEM STRATEGIA	4 597 736,6	-	100,0

Źródła finansowania Strategii

Finansowaniu Strategii, w latach 2000-2004, służyły głównie krajowe oraz zagraniczne środki publiczne w wysokości 4,328 mld PLN. Środki publiczne stanowiły dominujące źródło finansowania celów Strategii – 94%, przy czym ciężar finansowania spoczywał głównie na źródłach krajowych (które objęły 60% ogółu środków zaangażowanych w Strategię).

Uzupełnieniem źródeł publicznych były środki prywatne, których zaangażowanie w realizację celów Strategii wyniosło zaledwie 6% ogółu środków, tj. około 270 mln PLN.

Wśród krajowych środków publicznych największy udział w finansowaniu rozwoju województwa miał budżet państwa, który przeznaczył prawie 1 mld PLN (około 21% środków) w działania realizujące Strategię.

Ważnym źródłem finansowania były pozostałe krajowe środki publiczne, które zaangażowały w realizację celów Strategii prawie tyle samo środków co budżet państwa, tj. 20%. Należą do nich m.in. fundusze i agencje celowe, np. Agencja Nieruchomości Rolnych czy Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Szczecinie.

Znaczny udział miały również gminy i powiaty z terenu województwa, których udział w finansowaniu wdrażania Strategii wyniósł ponad 16%.

Na tym tle niekorzystnie przedstawia się zaangażowane środków z budżetu województwa, które wyniosło zaledwie niecałe 3% (132,5 mln PLN). Świadczy to o fakcie, iż pomimo, że Samorząd Województwa posiada ustawowe uprawnienia kreowania i prowadzenia polityki rozwoju województwa, to nie posiada praktycznie żadnych instrumentów finansowych, aby tę politykę realizować.

Wśród źródeł zagranicznych, które stanowiły 1/3 zaangażowanych środków, wymienić należy Programy Phare CBC (Współpracy Przygranicznej) oraz Phare SSG (Spójność Społeczna i Gospodarcza), Program SAPARD oraz Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich. Największy udział finansowy ma jednak Program ISPA (środki w ramach Programu ISPA należy traktować jako zobowiązania, gdyż finansowany przez nie projekt jest w trakcie realizacji i nie zostały jeszcze zakończone płatności), którego udział w realizacji Strategii, poprzez finansowanie tylko jednego projektu w województwie – Kompleksowej gospodarki wodno-ściekowej na terenie Miasta Szczecina – wynosi 19% ogółu środków.

Należy podkreślić, iż wielkość środków z Programów Phare jest niepełna, bowiem część projektów jest w trakcie realizacji lub, w przypadku alokacji z 2003 r., jeszcze się nie rozpoczęła. Dlatego ostateczne płatności będą wyższe, a ich wielkość zostanie oszacowana po zakończeniu wszystkich projektów finansowanych w ramach Phare, tj. w roku 2006.

Istotne znaczenie dla realizacji celów Strategii ma zaangażowanie innych środków pochodzących ze źródeł zagranicznych, do których należy zaliczyć środki Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Banku Światowego uruchamiane poza PAOW, czy pierwsze środki z Funduszy Strukturalnych. Udział tych źródeł w latach 2000-2004 wyniósł 425,5 mln PLN i stanowił ponad 9% ogółu alokacji. Udział poszczególnych źródeł w finansowaniu Strategii obrazuje tabela 2.

Tabela 2

Udział poszczególnych źródeł w finansowaniu Strategii w latach 2000-2004

Tys. PLN

Źródło finansowania	Wydatkowanie w okresie 2000-2004	% udział środków publicznych wg źródeł finansowania	% udział źródeł finansowania w kwocie ogółem
Publiczne środki krajowe	2 771 997,1	64,0%	60,29
Budżet państwa	969 386,7		21,07
Budżet województwa	132 567,4		2,87
Budżet gmin i powiatów	756 347,7		16,44
Inne środki publiczne	917 832,2		19,95
Zagraniczne środki publiczne	1 556 393,8		36,0%
Phare	187 937,4	4,08	
Sapard	36 026,7	0,77	
ISPA	874 735,8	19,02	
PAOW	32 146,0	0,70	
Inne środki zagraniczne	425 547,9	9,25	
OGÓŁEM ŚRODKI PUBLICZNE	4 328 390,9	100,0%	94,14
Środki prywatne	269 345,7	-	5,85
OGÓŁEM ŚRODKI	4 597 736,6	-	100,0

1.3. Analiza SWOT województwa

Społeczeństwo

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Dobra struktura demograficzna zasobów ludzkich • Korzystniejsza niż w kraju struktura pracujących według sektorów gospodarki • Rosnący wskaźnik skolaryzacji w regionie • Wysoko wykwalifikowana kadra w gospodarce morskiej • Dynamicznie rozwijająca się współpraca międzyregionalna i transgraniczna w dziedzinie projektów społecznych i kulturowych • Doświadczenie instytucji rynku pracy we współpracy na regionalnym rynku pracy i wchodzenie na rynek pracy nowych instytucji rynku pracy 	<ul style="list-style-type: none"> • Ujemne saldo migracji • Niski współczynnik aktywności zawodowej • Głęboko niezrównoważony rynek pracy – region charakteryzuje się trwałym i strukturalnym bezrobociem • Słabsza pozycja zawodowa kobiet na rynku pracy • Marginalizacja grup społecznych zamieszkujących obszary biedy (rejony popegeerowskie, rejony o najwyższym współczynniku bezrobocia) • Rosnąca grupa społeczna beneficjentów systemu opieki społecznej • Mała mobilność zawodowa i przestrzenna ludności; wolna adaptacja systemu kształcenia do potrzeb rynku pracy • Słabo rozwinięte alternatywne źródła utrzymania ludności wiejskiej • Duży udział zdekapitalizowanej zabudowy mieszkaniowej o niskim standardzie oraz przestrzeni publicznej o niskiej jakości. • Rozwój zjawisk patologicznych wywołanych m.in. wzrostem liczby rodzin niewydolnych wychowawczo • Wysoki poziom przestępczości i utrzymujący się zły stan bezpieczeństwa publicznego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie konieczności pogłębiania wiedzy i podnoszenia kwalifikacji zawodowych • Rozwój rynku instytucji szkoleniowych oraz innych jednostek wspierających rynek pracy, w tym współfinansowanych z funduszy z UE • Prognozowany wzrost zatrudnienia w rezultacie akcesji do UE • Dywersyfikacja działalności gospodarczej na obszarach wiejskich • Nowe źródła i instrumenty wsparcia rozwoju społecznego ze środków Unii Europejskiej • Upowszechnianie zasady równości szans na rynku pracy • Rozwój instytucji pozarządowych i demokracji lokalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Starzenie się społeczeństwa • Postępująca migracja kadr (w tym absolwentów) z regionu do innych części Polski i za granicę • Pogłębiające się dysproporcje w poziomach dochodów poszczególnych grup społecznych (zawodowych) • Nasilanie się zjawiska wykluczenia społecznego spowodowanego m.in. wzrostem bezrobocia długotrwałego oraz brakiem właściwych działań prewencyjnych (inkluzyjnych) • Brak stabilnej polityki zdrowotnej w Polsce oraz sposobu finansowania świadczeń zdrowotnych • Pogarszająca się dostępność do infrastruktury społecznej, szczególnie na obszarach wiejskich • Atomizowanie się społeczeństwa

Konkurencyjność gospodarki

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
--------------	--------------

<ul style="list-style-type: none"> • Dobra struktura sektorowa gospodarki • Istnienie silnego węzła transportowego, zespołu portów morskich, regionalnego portu lotniczego, węzła kolejowo-drogowego • Wysokie tempo przyrostu podmiotów gospodarczych • Duża aktywność gospodarcza mierzona liczbą spółek prawa handlowego oraz małych i średnich przedsiębiorstw • Duże zaplecze surowcowe dla przemysłu przetwórczego • Zmodernizowany sektor przetwórczy • Duży potencjał generujący ruch turystyczny • Duży potencjał bazy uzdrowiskowo-sanatoryjnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom wykorzystania wiedzy w rozwoju gospodarczym • Niskie nakłady na działalność badawczo-rozwojową • Zdekapitalizowany majątek produkcyjny przedsiębiorstw • Niskie nakłady na inwestycje • Niedostatecznie rozwinięta struktura otoczenia biznesu • Brak sieciowej współpracy jednostek otoczenia biznesu • Niski poziom wewnętrznych powiązań kooperacyjnych • Niski poziom konkurencyjności firm • Przewaga firm jednoosobowych • Kryzys tradycyjnych przemysłów stanowiących dotychczas przewagę konkurencyjną regionu • Niewielki udział (wartościowo) bezpośrednich inwestycji zagranicznych • Brak skłonności i zdolności do konsolidacji firm z sektora MSP • Zła struktura przestrzenna ośrodków wzrostu • Niewłaściwa struktura bazy turystycznej • Słabo rozwinięty system informacji na temat rynku pracy i gospodarki • Brak marki regionu
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Utrwalenie się globalnej tendencji do budowania gospodarki opartej na wiedzy • Uczestnictwo w proinnowacyjnych programach rozwoju gospodarki narodowej • Rozwój pozarolniczej działalności na obszarach wiejskich • Rozwój rolnictwa ekologicznego zorientowanego na rynek unijny • Profesjonalna i efektywna promocja regionu w kraju i zagranicą • Możliwość pozyskania kapitałów i technologii oraz rozwoju zasobów ludzkich w ramach współpracy międzynarodowej (w tym euroregionalnej) • Rozwój współpracy gospodarczej, społecznej i politycznej państw i regionów w obszarze Morza Bałtyckiego • Wsparcie przedsiębiorczości i innowacji ze środków Unii Europejskiej 	<ul style="list-style-type: none"> • Utrzymujące się wysokie koszty pracy i kapitału oraz mało elastyczne reguły zatrudnienia pracowników • Bezzatrudnieniowy wzrost gospodarczy • Słaba dostępność do atrakcyjnych źródeł finansowania inwestycji dla przedsiębiorstw • Bariery w rozwoju sektora MŚP w związku z dostępem do nowoczesnych technologii, kapitału i wysokiej klasy specjalistów • Wzmacnianie tendencji do centralizacji państwa • Kryzys finansów publicznych w Polsce • Wzrost fiskalizmu państwa • Problemy zdolności instytucjonalnej absorpcji Funduszy Strukturalnych UE na poziomie krajowym i regionalnym • Pro-socjalne ukierunkowanie interwencji strukturalnej • Peryferyzacja gospodarcza Polski Północnej, w tym województwa zachodniopomorskiego

Zróźnicowanie przestrzeni oraz środowisko

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
---------------------	---------------------

<ul style="list-style-type: none"> • Przygraniczne i nadmorskie położenie • Położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków transportowych o znaczeniu międzynarodowym w układzie północ-południe i wschód-zachód • Korzystne warunki agroprzyrodnicze, w tym korzystny agroklimat • Duża powierzchnia obszarów wiejskich i leśnych o znacznym potencjale gospodarczym • Korzystna struktura obszarowa gospodarstw rolnych • Wysoka jakość oraz bogactwo walorów przyrodniczych i krajobrazowych oraz bogate dziedzictwo i środowisko kulturowe • Korzystne warunki rozwoju turystyki, zarówno w sensie przestrzennym jak i jakościowym • Dobre warunki rozwoju energetyki opartej na odnawialnych źródłach energii (geotermia, woda, wiatr, biopaliwa) • Względnie dobry stan środowiska naturalnego 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak zewnętrznych powiązań autostradowych, dróg szybkiego ruchu oraz obwodnic wokół większości miast województwa • Słaba jakość połączeń transportowych wewnątrz województwa • Brak koordynacji przewozów regionalnych na obszarze całego województwa. • Rozproszona wiejska sieć osadnicza generująca koszty infrastrukturalne • Dysproporcje w poziomie i jakości życia między miastami a obszarami wiejskimi • Występowanie obszarów zdegradowanych (miejskich, przemysłowych, powojenskich) wymagających rewitalizacji • Występowanie deficytów w wyposażeniu w infrastrukturę inżynierską i informatyczno-telekomunikacyjną, szczególnie na obszarach wiejskich • Niedostateczna liczba nowoczesnych zakładów utylizacyjnych; niski poziom wdrożenia systemu odzysku odpadów, głównie komunalnych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie Środkowoeuropejskiego Korytarza Transportowego (CETC) w oparciu o Odrzańską Drogę Wodną, linię kolejową E-59 i drogę S-3 • Inwestycje kolejowe (modernizacje) i w żegludze śródlądowej, komplementarne wobec transportu drogowego • Wzrost ruchu i połączeń międzynarodowych lotniska w Goleniowie • Wdrożenie strategii europejskich autostrad morskich pod warunkiem włączenia portów Szczecina i Świnoujścia • Przygotowanie i wdrożenie projektów kreuujących powiązania transportowe w południowej części Morza Bałtyckiego • Rozwój funkcji obszaru metropolitalnego Szczecina • Poprawiający się stan środowiska naturalnego • Rozwój współpracy międzynarodowej, transgranicznej i międzyregionalnej 	<ul style="list-style-type: none"> • Opóźnienia w realizacji inwestycji transportowych • Zwiększający się poziom zatłoczenia i zagrożenia bezpieczeństwa ruchu drogowego • Zawieszanie i likwidacja regionalnych i lokalnych połączeń kolejowych • Dalsze pogorszenie stanu technicznego infrastruktury kolejowej • Nerozwieszony problem gospodarowania odpadami niebezpiecznymi, w tym portowymi • Nieharmonijne zagospodarowanie atrakcyjnych przyrodniczo-turystycznie terenów województwa • Polityka przestrzenna gmin nie respektująca zasad równoważenia rozwoju • Bariery prawne i infrastrukturalne dla rozwoju energetyki odnawialnej

1.4. Ocena efektywności dotychczasowej pomocy przedakcesyjnej oraz z Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności dla województwa

Ocena dotychczasowej pomocy strukturalnej zostanie dokonana na końcowym etapie przygotowania Programu, gdy zrealizowane zostaną pierwsze projekty i wydatkowane będą środki z Funduszy Strukturalnych i Funduszu Spójności.

2. Cel główny, cele szczegółowe Programu

2.1. Powiązanie ze Strategicznymi Wytycznymi Wspólnoty, Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia

Punkt zostanie opisany w momencie opublikowania przez Komisję Europejską dokumentu „Strategicznym Wytycznym Wspólnoty” oraz przyjęcia przez Radę Ministrów „Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia”.

2.2. Powiązanie Programu ze Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 oraz Narodową Strategią Rozwoju Regionalnego 2007-2013

Punkt zostanie opisany w momencie przyjęcia przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego dokumentu „Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020” oraz przyjęcia przez Radę Ministrów „Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2007-2013”.

3. Opis priorytetów i działań

3.1. Priorytet 1. Wzmocnienie spójności i konkurencyjności województwa

Cel(-e) priorytetu

- Zwiększenie spójności i wzmocnienie konkurencyjności województwa;
- Zwiększenie dostępności komunikacyjnej regionu w układzie powiązań krajowych i europejskich;
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa;
- Poprawa stanu środowiska oraz ochrona najcenniejszych zasobów przyrodniczych;
- Podwyższenie jakości życia mieszkańców
- Wzmocnienie potencjału rozwojowego głównych ośrodków miejskich;
- Upowszechnienie usług telekomunikacyjnych i teleinformatycznych;
- Przyrost nowych miejsc pracy;
- Upowszechnianie wykształcenia na poziomie wyższym;
- Wzrost jakości usług medycznych świadczonych w województwie.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Największe znaczenie dla włączenia województwa zachodniopomorskiego w procesy rozwojowe kraju i sprostania konkurencji w skali krajowej i europejskiej ma wsparcie rozbudowy i modernizacji regionalnej infrastruktury technicznej.

Obecny stan infrastruktury technicznej w województwie jest wysoce niewystarczający, wykazuje również znaczne dysproporcje w przestrzennym rozmieszczeniu. Analiza poszczególnych komponentów infrastruktury jednoznacznie wskazuje na występowanie znacznych deficytów w zakresie wyposażenia województwa zarówno w infrastrukturę transportową, ochrony środowiska, jak i telekomunikacyjną i teleinformatyczną. Wpływa to bezpośrednio na zahamowanie rozwoju gospodarczego i społecznego województwa oraz obniża atrakcyjność inwestycyjną regionu. Ogranicza także rozwój poszczególnych dziedzin gospodarki i utrudnia tworzenie nowych podmiotów gospodarczych w województwie. Najbardziej problemowymi obszarami w zakresie wyposażenia w infrastrukturę techniczną są tereny środkowej i wschodniej części województwa, które charakteryzują się również najwyższą stopą bezrobocia w

regionie.

Priorytet obejmuje działania zmierzające do poprawy spójności i podniesienia konkurencyjności województwa zachodniopomorskiego poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury drogowej, ochrony środowiska, telekomunikacyjnej oraz społecznej – edukacyjnej i ochrony zdrowia.

Działania ukierunkowane na rozbudowę i modernizację układu drogowego w województwie zachodniopomorskim (obejmujące zapewnienie właściwych parametrów infrastruktury transportowej i obiektów inżynierskich oraz odpowiedniej ilości dróg tranzytowych), przyczynią się nie tylko do usprawnienia systemu transportu drogowego w województwie i likwidacji największych uciążliwości związanych z ruchem tranzytowym, ale przede wszystkim wpłyną pozytywnie i znacząco na rozwój terenów inwestycyjnych, powstawanie nowych przedsiębiorstw, tworzenie nowych miejsc pracy, wzmoczenie ruchu turystycznego i rozwój funkcji turystycznej regionu.

Równie ważne dla rozwoju gospodarczego województwa jest realizowanie działań na rzecz poprawy infrastruktury ochrony środowiska. Nadmorskie położenie województwa oraz znaczny udział śródlądowych wód powierzchniowych oraz obszarów prawnie chronionych w wysokim stopniu decydują o potencjale rozwojowym regionu, szczególnie w sferze turystyki. Wykorzystanie tego potencjału dla rozwoju przedsiębiorczości i turystyki wymaga jednak wyposażenia w odpowiedniej jakości infrastrukturę, szczególnie wodno-kanalizacyjną oraz w system utylizacji i zagospodarowania odpadów komunalnych i przemysłowych.

Rozbudowa infrastruktury telekomunikacyjnej, stworzenie drożnej struktury sieci teleinformatycznej, rozwijanie warunków edukacji informatycznej, rozwój usług informatycznych i internetowych, a ponadto powszechna dostępność usług informatycznych są niezbędne w celu tworzenia warunków dla rozwoju społeczeństwa informacyjnego i sprostania województwa wyzwaniom globalnej gospodarki opartej na innowacjach, nowoczesnych technologiach i nowym technikom komunikacji.

Wzmacnianie konkurencyjności województwa wiąże się również z rozwojem społeczeństwa opartego na wiedzy i wzrostem poziomu wykształcenia jego mieszkańców. Kluczowe znaczenie ma upowszechnianie wykształcenia wyższego, szczególnie wśród mieszkańców terenów zagrożonych marginalizacją – głównie obszarów wiejskich poprzez ułatwienie im dostępu do nauki, jak i systematyczne podnoszenie jakości i standardów kształcenia poprzez inwestycje w regionalną infrastrukturę edukacyjną.

Realizacja priorytetu przyczyni się również do podniesienia spójności społecznej województwa poprzez zwiększenie dostępu i jakości usług oferowanych przez regionalne ośrodki zdrowia.

Spodziewane rezultaty

- Zwiększenie dostępności wewnętrznej i zewnętrznej województwa poprzez rozwój infrastruktury transportowej o znaczeniu regionalnym;
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa;
- Zwiększenie atrakcyjności województwa jako miejsca zamieszkania, pracy i wypoczynku;
- Poprawa jakości środowiska naturalnego;
- Zwiększenie roli szkół wyższych i instytucji naukowo-badawczych w procesach rozwojowych regionu;
- Polepszenie dostępu i jakości usług medycznych świadczonych w regionie;
- Upowszechnianie dostępu do nowoczesnych metod komunikacji z wykorzystaniem internetu, zapewnienie mieszkańcom równego dostępu do informacji.

Działania realizowane w ramach priorytetu

Działanie 1.1 Zintegrowany system transportowy województwa

Poddziałanie 1.1.1	Regionalna infrastruktura drogowa
Poddziałanie 1.1.2	Wzmocnienie regionalnych portów lotniczych
Poddziałanie 1.1.3	Wzmocnienie regionalnych portów morskich
Poddziałanie 1.1.4	Zintegrowany system transportu publicznego
Działanie 1.2	Infrastruktura ochrony środowiska
Działanie 1.3	Rozwój społeczeństwa informacyjnego
Działanie 1.4	Regionalna infrastruktura społeczna
Poddziałanie 1.4.1	Regionalna infrastruktura edukacyjna
Poddziałanie 1.4.2.	Regionalna infrastruktura ochrony zdrowia

Wskaźniki monitorowania

Wskaźnik	Przekrój terytorialny	Częstość pomiaru	Źródło danych
Drogi publiczne o trwałej nawierzchni/100 km ²	NTS 2, 3	Co 2 lata	GUS
Ofiary śmiertelne wypadków/100tys.ludności	NTS 2		GUS
Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia	NTS 2		GUS
%udział redukcji pyłów i gazów w emisji ogółem	NTS 2		GUS
Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem	NTS 2		GUS
Liczba szpitalnych oddziałów ratunkowych	NTS 2		GUS

3.1.1. Działanie 1.1 Zintegrowany system transportowy województwa

Cel działania

Celem Działania jest stworzenie w województwie zachodniopomorskim systemu transportowego integrującego różne gałęzie – transport drogowy, lotniczy, kolejowy, publiczny, morski i śródlądowy w oparciu o rzekę Odrę. Realizacja Działania przyczyni się do zwiększenia spójności województwa oraz poprawy zewnętrznej i wewnętrznej dostępności komunikacyjnej regionu w układzie powiązań krajowych i europejskich. Zintegrowany i sprawny system transportowy województwa znacząco wpłynie na wzmocnienie konkurencyjności województwa.

Rozwój regionalnego sektora transportowego poprzez modernizację i rozbudowę różnych gałęzi transportu przyczyni się ponadto do:

- połączenia sieci osadniczej województwa z ośrodkami miejskimi, w tym z ponadlokalnymi miejskimi ośrodkami wzrostu,
- skrócenia czasu przejazdu,
- poprawy warunków inwestowania w województwie,
- wzrostu udziału komunikacji zbiorowej w obsłudze komunikacyjnej mieszkańców,
- poprawy stanu środowiska naturalnego,
- podwyższenia jakości życia mieszkańców,
- poprawy bezpieczeństwa ruchu,
- wzmocnienia potencjału rozwojowego głównych ośrodków miejskich województwa;
- rozwoju turystyki na terenie województwa, zwiększenia liczby turystów i rozszerzenia oferty turystycznej.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Realizacja Działania umożliwi stworzenie spójnego, efektywnego i bezpiecznego regionalnego systemu transportowego, na który składać się będzie sieć drogową, regionalne porty lotnicze, regionalne porty morskie oraz sprawny i szybki system transportu publicznego.

W ramach Działaniem wspierany będzie rozwój:

- regionalnej infrastruktury drogowej,
- regionalnych portów lotniczych
- regionalnych portów morskich
- zintegrowanego transportu publicznego.

Poddziałanie 1.1.1. Regionalna infrastruktura drogową

W Poddziałaniu przewiduje się budowę, przebudowę, remont i modernizację dróg wojewódzkich, powiatowych o zasięgu ponadlokalnym.

Istniejąca na terenie województwa sieć dróg jest w złym stanie technicznym i nie spełnia standardów UE. Nie jest również dostosowana do rosnącego natężenia ruchu kołowego i nie zapewnia wewnętrznej spójności regionu. Nawierzchnie jezdni są zniszczone, parametry techniczne są zaniżone i często nie odpowiadają obowiązującym normom technicznym. Przebieg dróg przez szereg miejscowości zagraża bezpieczeństwu ich użytkowników.

W ramach Poddziałania wsparcie uzyskają:

- projekty dotyczące budowy, przebudowy i modernizacji dróg wojewódzkich i powiatowych lub gminnych o znaczeniu ponadlokalnym (w tym budowa obwodnic miejscowości), które poprawiają dostęp do:
 - sieci dróg krajowych lub międzynarodowych,
 - ośrodków miejskich pełniących funkcje regionalnych i subregionalnych ośrodków wzrostu,
 - istniejących lub planowanych miejsc lokalizacji inwestycji (np. parki przemysłowe),
 - lotnisk o znaczeniu regionalnym, regionalnych portów morskich i śródlądowych, obiektów transportu publicznego (np. zintegrowanych centrów przesiadkowych), regionalnej infrastruktury turystycznej;
- projekty usprawniające systemy transportowe w miastach, pełniących funkcje regionalnych lub subregionalnych ośrodków wzrostu.

Poddziałanie 1.1.2. Wzmocnienie regionalnych portów lotniczych

W systemie transportu lotniczego województwa podstawową funkcję pełni lotnisko w Goleniowie, które wymaga rozbudowy i modernizacji infrastruktury technicznej i dostosowania do wymogów UE. Port lotniczy w Goleniowie, należący do podstawowej sieci lotnisk w kraju, jest w pełni przystosowany do obsługi cywilnego ruchu pasażerskiego i towarowego zgodnie z wymogami Międzynarodowej Organizacji Lotnictwa Cywilnego (ICAO). Stanowi również lotnicze przejście graniczne. Obiekt zapewnia obecnie przepustowość około 250 tys. pasażerów rocznie. Niezbędne jest dostosowanie parametrów lotniska do przepisów Konwencji Wykonawczej do układu z Shengen, jako lotniczego przejścia granicznego na zewnętrznych granicach Unii Europejskiej.

Funkcje uzupełniające w stosunku do lotniska w Goleniowie pełni szereg mniejszych lotnisk cywilnych i powojaskowych.

W ramach działania przewiduje się wsparcie regionalnego układu transportu lotniczego ukierunkowanego na utrzymanie i rozwój międzynarodowego charakteru Portu Lotniczego w Goleniowie w zakresie przewozu pasażerów i ładunków poprzez:

- rozbudowę i modernizację obiektów kubaturowych i technicznych niezbędnych do prowadzenia odpraw pasażerskich i towarowych (m.in. poprzez modernizację i rozbudowę terminali pasażerskich, poprawę warunków kontroli, budowę portu towarowego, modernizację i wydłużenie pasów startowych, rozwój systemów bezpieczeństwa i kontroli lotów);
- dostosowanie infrastruktury portu lotniczego do potrzeb zwiększającego się ruchu pasażerskiego.

W ramach poddziałania przewiduje się również wsparcie infrastruktury pozostałych lotnisk znajdujących się na terenie województwa, spełniających funkcje uzupełniające w stosunku do lotniska w Goleniowie.

Poddziałanie 1.1.3. Wzmocnienie regionalnych portów morskich

Regionalne porty morskie pełnią ważną funkcję uzupełniającą w stosunku do Portów Morskich Szczecin i Świnoujście w zakresie przeładunków towarów. Mogą również wpływać aktywizująco na rozwój regionu poprzez rozwój oferty turystycznej.

W ramach poddziałania realizowane będą projekty:

- z zakresu rozbudowy i modernizacji i niezbędnego wyposażenia infrastruktury portowej, służącej rozwojowi usług transportowych oraz rozszerzeniu oferty turystycznej województwa;
- poprawiające dostęp do portów od strony morza.

Poddziałanie 1.1.4. Zintegrowany system transportu publicznego

Transport publiczny jest bardzo istotnym elementem systemu transportu województwa zachodniopomorskiego. Realizacja poddziałania jest ukierunkowana na rozwój i odnowę systemów transportu publicznego w województwie zachodniopomorskim. Finansowane będą zarówno projekty dotyczące transportu publicznego w miastach, ale również rozwijające system transportu publicznego na terenie całego województwa, szczególnie w zakresie regionalnych kolejowych przewozów pasażerskich, a także publicznego transportu samochodowego.

W ramach poddziałania realizowane będą projekty:

- budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie w niezbędny tabor sieci transportu publicznego w miastach i na powiązanych z nimi funkcjonalnie obszarach przyległych (m.in. budowa i rozbudowa linii tramwajowych i autobusowych, zajezdni autobusowych i tramwajowych, projekty związane z dostosowaniem infrastruktury drogowej do potrzeb transportu publicznego, zintegrowane węzły przesiadkowe wraz z parkingami dla samochodów i rowerów);
- usprawniające obsługę pasażerów i zwiększające bezpieczeństwo ruchu;
- modernizacja linii kolejowych służących przewozom kolejowym, zwiększających dostęp do pasażerskiego transportu kolejowego;
- zakup niezbędnego taboru służącego regionalnym pasażerskim przewozom kolejowym;
- budowa zintegrowanych systemów informatycznych i telematycznych zarządzania transportem publicznym na terenie województwa;
- modernizacja małych dworców i budynków dworcowych służących pasażerom, zagospodarowanie niewykorzystywanych budynków kolejowych;
- koncepcje, analizy i ekspertyzy funkcjonowania transportu publicznego w województwie.

Spodziewane rezultaty

- Zwiększenie spójności przestrzennej województwa,
- Skrócenie czasu podróży,
- Zwiększenie dostępności do regionalnych portów morskich,
- Poprawa bezpieczeństwa ruchu,
- Usprawnienie systemów transportu publicznego i zwiększenie ich udziału w obsłudze komunikacyjnej mieszkańców,
- Podniesienie standardów technicznych dróg i linii kolejowych do wymagań UE (nacisk na oś, skrócenie czasu jazdy, szybkość jazdy) i związana z tym poprawa standardu podróżowania.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Województwo, powiaty i gminy lub działające w ich imieniu jednostki organizacyjne;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- Podmioty wykonujące usługi publiczne na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego;
- Podmioty wybrane w trybie Prawa zamówień publicznych, wykonujące usługi publiczne na podstawie umów zawartych z jednostkami samorządu terytorialnego;
- Podmioty prowadzące regionalne porty lotnicze;
- Regionalne porty morskie,
- Podmioty zarządzające liniami kolejowymi.

3.1.2. Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska

Cel działania

Walory przyrodnicze województwa stanowią jedno z głównych uwarunkowań rozwoju regionu, a ich zachowanie i odpowiednie, racjonalne wykorzystanie w dużym stopniu wpłynie na wzmocnienie konkurencyjności regionu, zwłaszcza, że potencjał przyrodniczy ma decydujące znaczenie w rozwoju funkcji turystycznej w województwie.

Działanie ma na celu zachowanie i poprawę stanu środowiska w województwa zachodniopomorskim poprzez:

- ograniczenie ilości zanieczyszczeń przedostających się do powietrza, wód i gleb,
- poprawę stanu bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,
- zwiększenie wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych,
- poprawę zarządzania środowiskiem.

Realizacja powyższych celów wpłynie na:

- poprawę stanu środowiska naturalnego,
- poprawę warunków życia mieszkańców
- stworzenie korzystnych warunków do rozwoju przedsiębiorstw działających zgodnie z zasadami poszanowania środowiska i zasadą zrównoważonego rozwoju.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania przewidziane są do realizacji projekty mające pozytywny wpływ na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej województwa. Wsparcie uzyskają między innymi następujące typy projektów:

- w zakresie ochrony wód powierzchniowych:
 - modernizacja, budowa i rozbudowa systemów wodociągowych oraz stacji uzdatniania wody,

- likwidacja niekontrolowanych zrzutów ścieków oraz budowa i modernizacja systemów kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków o dużej wydajności (preferowane będą projekty realizowane przez kilka gmin, zwłaszcza w zakresie oczyszczalni ścieków oraz projekty „dociążające” istniejące obiekty oczyszczania ścieków),
- budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych, udostępnienie terenów na polдеры,
- budowa i modernizacja niewielkich zbiorników retencyjnych i stopni wodnych, które pozwolą na gospodarcze wykorzystanie rzek (np. turystyka, rekreacja, hydroenergetyka) oraz ochroną środowiska i zmniejszenie zagrożenia powodziowego,
- w zakresie ochrony powietrza:
 - modernizacja i rozbudowa miejskich systemów ciepłowniczych i wyposażenie ich w instalacje do odsiarczania i odpylania spalin,
 - przekształcenie istniejącego systemu opalania w systemy bardziej przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie „niskiej emisji”,
- w zakresie gospodarki odpadami:
 - budowa i modernizacja istniejących oraz rekultywacja nieczynnych składowisk oraz likwidacja dzikich składowisk,
 - wprowadzenie na szeroką skalę recyklingu, segregacji odpadów oraz budowa zakładów unieszkodliwiania odpadów (w tym również odpadów niebezpiecznych, medycznych i przemysłowych); preferowane będą projekty połączone ze szkoleniami i akcjami uświadamiającymi wśród mieszkańców obszaru objętego projektem;
- w zakresie wsparcia dla zarządzania ochroną środowiska:
 - budowa baz danych o stanie środowiska,
 - rozwój systemów informacji o środowisku,
 - tworzenie systemów monitoringu środowiska, w tym reagowania na zagrożenia,
 - rozwój z informatyzowanego systemu zarządzania leśnictwem,
 - budowa i modernizacja stacji badawczych monitorujących stan środowiska naturalnego,
 - systemy szkoleń i działań promujących ochronę środowiska.
- w zakresie pozyskiwania odnawialnych źródeł energii – budowa, rozbudowa i modernizacja regionalnej infrastruktury służącej do produkcji i transportu energii odnawialnej, wytwarzanej z wykorzystaniem źródeł odnawialnych (m.in. energii wiatrowej, geotermalnej, słonecznej, wodnej, biomasy).

Spodziewane rezultaty

Działanie przyczyni się do:

- dostarczenia mieszkańcom województwa wody do picia o odpowiednich parametrach fizykochemicznych,
- ograniczenia ilości nieoczyszczonych ścieków komunalnych odprowadzanych bezpośrednio do wód powierzchniowych,
- zmniejszenia ilości wprowadzanych do powietrza zanieczyszczeń pyłowych i gazowych,
- ograniczenia negatywnego wpływu odpadów na wody podziemne, powietrze atmosferyczne i gleby,
- wspierania systemów informacyjnych ochrony środowiska, leśnictwa i monitoringu,
- zwiększenia udziału źródeł odnawialnych w produkcji energii.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- województwo, powiaty i gminy oraz ich jednostki organizacyjne,
- związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,

- podmioty wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego,
- podmioty wybrane w wyniku postępowania przeprowadzonego w trybie Prawa zamówień publicznych, wykonujące usługi publiczne na podstawie umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z zakresu ochrony środowiska,
- organy administracji rządowej w województwie,
- Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych działające na terenie województwa,
- Dyrekcje Parków Narodowych i Parków Krajobrazowych z terenu województwa,
- jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych.

3.1.3. Działanie 1.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego

Cel działania

Celem Działania jest wspieranie rozwoju województwa poprzez rozbudowę regionalnej i lokalnej infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, a także wyrównanie dysproporcji w zakresie dostępu i wykorzystania Internetu oraz innych technik informatycznych pomiędzy miastami a obszarami wiejskimi i małymi miastami. Bezpośrednim celem Działania jest włączenie społeczeństwa regionu w zachodzące przemiany technologiczne i cywilizacyjne (nowe rynki i metody pracy), zapewnienie powszechnego w nich udziału, wzrost zaufania społeczeństwa do publicznych i biznesowych usług elektronicznych, a także budowa społeczeństwa informacyjnego w województwie.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Działanie dotyczy budowy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, co przełoży się na:

- intensyfikację rozwoju społecznego i gospodarczego województwa poprzez poprawę warunków dostępu do Internetu,
- rozwój komunikacji, a przez to poprawę warunków dostępu do informacji publicznej, publicznych e-usług świadczonych drogą elektroniczną oraz gospodarki elektronicznej (e-biznes).

Istotne jest także zapewnienie powszechnego, szybkiego i bezpiecznego dostępu do Internetu w celu przeciwdziałania marginalizacji obszarów wiejskich i małych miast.

W ramach Działania będą realizowane projekty z zakresu rozbudowy infrastruktury społeczeństwa informacyjnego, realizujące regionalną strategię rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Projekty w ramach Działania dotyczyć będą między innymi:

- regionalnych i lokalnych projektów rozbudowy sieci infrastruktury informacyjnej,
- upowszechniania technik społeczeństwa informacyjnego w pracy instytucji publicznych (szczególnie na terenach wiejskich i w małych miastach),
- wykorzystania technologii społeczeństwa informacyjnego do działań administracji samorządowej, w szczególności do modernizacji infrastruktury informatycznej, elektronicznego obiegu dokumentów, archiwizacji dokumentów i rozwoju elektronicznych usług dla ludności,
- promowania rozwiązań techniczno-organizacyjnych z zakresu nowych technologii komunikacyjnych w działalności samorządowej administracji publicznej,
- zapewnienia dostępu do Internetu w miejscach publicznych (m.in. biblioteki, domy i centra kultury),

- internetowego kojarzenia partnerów realizujących przedsięwzięcia innowacyjne (parki technologiczne, instytucje finansowe, uczelnie, instytuty, przedsiębiorstwa, inne),
- użycia technologii informacyjnych i komunikacyjnych do poprawy efektywności pracy administracji,
- rozwoju e-usług publicznych spełniających potrzeby obywateli.

Spodziewane rezultaty

Rozwój infrastruktury realizowany w ramach niniejszego priorytetu powinien przyczyniać się przede wszystkim do:

- podłączenia wszystkich instytucji publicznych z terenu województwa do internetu (łącznie z terenami wiejskimi),
- powszechnego wykorzystywania w pracy urzędów internetu i specjalistycznego oprogramowania (np. elektronicznego obiegu dokumentów) jako elementu usług dla ludności,
- wzrostu wykorzystania szerokopasmowego Internetu wśród ludności, w szczególności na obszarach wiejskich i terenach małych miast,
- wzrostu liczby firm wykorzystujących Internet w działalności gospodarczej,
- poszerzenia oferty szerokopasmowych usług dostępowych,
- obniżenia kosztów dostępu do sieci,
- zwiększenia liczby konkurencyjnych operatorów,
- zwiększenia dostępu do informacji o technologiach i możliwościach ich wdrażania w regionie,
- zwiększenia liczby wspólnych przedsięwzięć innowacyjnych.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- województwo, powiaty i gminy oraz podległe im placówki publiczne (np. urzędy administracji, placówki edukacyjne, kulturalne, naukowo-badawcze, ochrony zdrowia, rynku pracy),
- inne instytucje użyteczności publicznej (np. policja, straż pożarna i inne służby).

3.1.4. Działanie 1.4 Regionalna infrastruktura społeczna

Cel działania

Poziom rozwoju infrastruktury społecznej w regionie znacząco wpływa nie tylko na jakość życia mieszkańców regionu, ale również na konkurencyjność województwa.

Celem działania jest wzmocnienie roli szkół wyższych i przygotowanie ich do odegrania kluczowej roli w procesie tworzenia konkurencyjnej gospodarki regionalnej i budowy społeczeństwa opartego na wiedzy.

Działanie ukierunkowane jest również na podniesienie poziomu życia mieszkańców regionu poprzez rozwój i poprawę jakości usług medycznych świadczonych przez wysokospecjalistyczne zakłady opieki zdrowotnej.

Realizacja Działania ma na celu:

- wykorzystanie aktywności środowisk naukowych i ich potencjału intelektualnego dla rozwoju gospodarczego i społecznego województwa,
- wspieranie działań społecznych i gospodarczych na rzecz integracji społecznej w celu ograniczenia dyskryminacji wynikającej z braku odpowiedniej infrastruktury badawczo-edukacyjnej,
- upowszechnianie wyższego wykształcenia wśród mieszkańców regionu,
- stworzenie warunków szkołom wyższym i ośrodkom naukowo-badawczym o charakterze dydaktycznym szerokiego współdziałania w tworzeniu i pracach Europejskiej Przestrzeni Badawczej,

- poprawę jakości kształcenia i dostępu do wiedzy mieszkańcom województwa,
- zwiększenie potencjału badawczego szkół wyższych funkcjonujących na terenie województwa,
- ograniczenie dysproporcji w infrastrukturze zdrowotnej,
- poprawę jakości i dostępności do systemu ratownictwa medycznego,
- poprawę jakości leczenia specjalistycznego i wysokospecjalistycznego zarówno stacjonarnego jak i ambulatoryjnego.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Cele działania realizowane będą poprzez dwa poddziałania:

- Regionalna infrastruktura ochrony środowiska,
- Regionalna infrastruktura ochrony zdrowia.

Poddziałanie 1.4.1 Regionalna infrastruktura edukacyjna

W ramach poddziałania przewiduje się poprawę warunków kształcenia i jakości wyposażenia bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej szkół wyższych województwa.

Poziom wykształcenia ludności regionu jest porównywalny do średniego poziomu wykształcenia ludności w Polsce. Struktura wykształcenia mieszkańców systematycznie się poprawia (w 2002 roku dyplomami ukończenia studiów wyższych legitymowało się 10,4% ludności powyżej 15 roku życia – 4 miejsce w kraju), jednakże równocześnie co trzeci mieszkaniec legitymuje się tylko wykształceniem podstawowym lub brakiem jakiegokolwiek wykształcenia. Dotyczy to szczególnie mieszkańców wsi, którzy są generalnie gorzej wykształceni od mieszkańców miast. Połowa mieszkańców wsi posiada jedynie wykształcenie podstawowe, lub nie posiada żadnego i tylko 4,1% posiada wykształcenie wyższe.

Zmianom w poziomie wykształcenia mieszkańców regionu w małym stopniu towarzyszy poprawa warunków kształcenia i jakości wyposażenia bazy dydaktycznej i naukowo-badawczej szkolnictwa wyższego. Poprawa tego stanu ma na celu zapewnienie odpowiedniej infrastruktury w regionie, dzięki której zwiększy się jakość kształcenia studentów i dostęp do wiedzy, w szczególności dla osób pochodzących z obszarów zmarginalizowanych, głównie obszarów wiejskich.

Poddziałanie jest skierowane na budowę, rozbudowę i modernizację oraz wyposażenie obiektów infrastruktury społeczno-edukacyjnej służącej do prowadzenia działalności dydaktycznej na poziomie wyższym oraz działalności rozwojowej, naukowo-badawczej powiązanej z dydaktyką na poziomie wyższym w województwie

Poddziałanie 1.4.2 Regionalna infrastruktura ochrony zdrowia

W ramach poddziałania przewiduje się wzmacnianie funkcjonowania regionalnych ośrodków diagnostycznych i terapeutycznych zapewniających specjalistyczną opiekę medyczną udzielaną zarówno w formie stacjonarnej, jak i ambulatoryjnej.

Poddziałanie ma na celu również poprawę jakości udzielanych w tych ośrodkach świadczeń zdrowotnych oraz rozszerzenie ich możliwości diagnostycznych, a także wdrożenie efektywnego i sprawnego systemu ratownictwa medycznego w województwie.

Poddziałanie jest skierowane na: przebudowę, modernizację i wyposażenie obiektów infrastruktury ochrony zdrowia o znaczeniu regionalnym. W ramach poddziałania będą realizowane projekty, które przyczyniają się do podniesienia jakości świadczonych usług medycznych,

z wyłączeniem tych, które wiążą się z bieżącą eksploatacją budynków i aparatury medycznej.

Spodziewane rezultaty

- Zwiększenie roli szkół wyższych w procesie tworzenia konkurencyjnej gospodarki regionalnej,
- Zwiększenie potencjału badawczego szkół wyższych,
- Osiągnięcie wysokiej jakości kształcenia i upowszechnianie kształcenia na poziomie wyższym w województwie,
- Wzrost jakości usług medycznych świadczonych przez zakłady opieki zdrowotnej (stacjonarnej i ambulatoryjnej),
- Zwiększenie dostępności infrastruktury zdrowotnej na obszarze regionu,
- Wzrost jakości i dostępności ratownictwa medycznego.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Województwo lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania samorządu województwa w obszarze szkolnictwa wyższego lub ochrony zdrowia;
- Powiaty lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania w obszarze ochrony zdrowia;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
- Szkoły wyższe działające na terenie województwa,
- Jednostki organizacyjne prowadzące działalność o charakterze edukacyjnym na poziomie wyższym lub w zakresie ochrony zdrowia,
- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku prowadzące statutową działalność o charakterze edukacyjnym lub naukowo-badawczym w powiązaniu ze szkołą wyższą;
- Zakłady opieki zdrowotnej – opieka stacjonarna (szpitale), opieka ambulatoryjna (przychodnie) oraz placówki funkcjonujące w systemie ratownictwa medycznego, dla których podmiotami tworzącymi są: samorząd wojewódzki, powiat, akademia medyczna, minister właściwy do spraw zdrowia, Prezes Rady Ministrów, właściwy minister;
- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w obszarze ochrony zdrowia.

3.2. Priorytet 2. Wzmocnienie potencjału endogenicznego województwa

Cel(-e) priorytetu

- Wzrost konkurencyjności województwa poprzez wykorzystanie wewnętrznych potencjałów rozwoju;
- Wzrost znaczenia małych i średnich miast jako lokalnych i regionalnych ośrodków wzrostu;
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa;

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Województwo zachodniopomorskie dysponuje szeregiem wewnętrznych potencjałów rozwoju, które do tej pory nie były wykorzystane w wystarczającym stopniu. Należy wśród nich wymienić walory przyrodnicze, turystyczne, kulturowe, czy nadmorskie i przygraniczne położenie. Odpowiednie wykorzystanie atutów województwa pozwoli na przełamanie występujących na jego terenie problemów strukturalnych, wśród których na pierwszym miejscu wymienić należy bardzo wysoki poziom bezrobocia.

Priorytet ukierunkowany jest m.in. na rozwój i rewitalizację miast o znaczeniu regionalnym poza aglomeracją Szczecina, która, jako obszar metropolitalny, uzyska wsparcie w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Spójność i Konkurencyjność Regionów. małe i średnie miasta województwa pełnią rolę lokalnych lub regionalnych ośrodków wzrostu, powinny zatem uzyskać niezbędne wsparcie umożliwiające wzmocnienie tej roli, jak również wsparcie ukierunkowane na procesy rewitalizacyjne.

Niezbędna jest również rewitalizacja zdegradowanych obszarów powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich, umożliwiającą wprowadzanie na ich teren i rozwój nowych funkcji, ukierunkowanych na aktywizację społeczną i gospodarczą.

Jednym z podstawowych czynników rozwoju województwa jest zwiększenie poziomu inwestycji w regionie. Służyć temu będzie rozwój stref intensywnej działalności gospodarczej, które poprzez oferowanie wysokiej jakości, uzbrojonych terenów inwestycyjnych, przyczynią się będą do zwiększenia atrakcyjności województwa dla potencjalnych inwestorów.

Z wykorzystaniem walorów województwa wiąże się rozwój funkcji turystycznej. Region ma unikalne w skali kraju warunki dla rozwoju turystyki, nie przekładają się one jednak na atrakcyjny produkt turystyczny. Walory przyrodnicze, kulturowe, korzystne położenie geograficzne nie są wystarczająco wykorzystane, głównie ze względu na braki w wyposażeniu w elementy infrastruktury turystycznej. Priorytetem więc będzie rozbudowa tej infrastruktury przyczyniającej się do zwiększenia standardu oferowanych usług, wydłużenia sezonu turystycznego (obecnie ograniczonego praktycznie tylko miesiący letnich) oraz wykreowanie regionalnych produktów turystycznych, atrakcyjnych zarówno dla turystów krajowych, jak i zagranicznych. Z rozbudową infrastruktury i tworzeniem produktów turystycznych wiąże się kreowanie wizerunku regionu, jako atrakcyjnego miejsca zamieszkania, inwestowania i wypoczynku. Jednym z podstawowych elementów tego systemu jest prowadzenie regionalnego zintegrowanego marketingu turystycznego, promującego województwo na rynkach krajowych i zagranicznych. Prowadzenie działań promocyjnych i ukierunkowanych na wzmocnienie tożsamości regionalnej przyczyni się także do integracji społeczności regionu.

Uzupełnieniem ww. działań, wpływającym na atrakcyjność województwa, jest rozwój kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego regionu. Wykorzystanie istniejących walorów kulturowych oraz rozwój oferty kulturalnej służyć będzie nie tylko mieszkańcom województwa, ale również wpłynie na wzmocnienie funkcji turystycznej.

Spodziewane rezultaty

- Rozwój małych i średnich miast, wzmocnienie ich roli jako lokalnych i regionalnych ośrodków wzrostu;
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej województwa, zwiększenie liczby inwestycji bezpośrednich w regionie;
- Zwiększenie liczby turystów odwiedzających region;
- Podwyższenie jakości i standardu świadczonych usług turystycznych;
- Wykreowanie i wypromowanie regionalnych produktów turystycznych;
- Wydłużenie sezonu turystycznego;
- Budowa pozytywnego wizerunku województwa na zewnątrz i budowanie tożsamości regionalnej;
- Wzrost oferty kulturalnej regionu;
- Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego.

Działania realizowane w ramach priorytetu

Działanie 2.1	Rozwój i rewitalizacja miast
Działanie 2.2	Zdegradowane obszary powojсковe, przemysłowe i popegeerowskie
Działanie 2.3	Wsparcie dla tworzenia stref intensywnej działalności gospodarczej

Działanie 2.4	Regionalna infrastruktura turystyczna
Działanie 2.5	Kreowanie marki regionu
Poddziałanie 2.5.1	Zintegrowany marketing turystyczny regionu na rynku krajowym i zagranicznym
Poddziałanie 2.5.2	Tworzenie spójnego wizerunku regionu
Działanie 2.6	Regionalne produkty turystyczne
Działanie 2.7	Kultura i dziedzictwo kulturowe

Wskaźniki monitorowania

Wskaźnik	Przekrój terytorialny	Częstość pomiaru	Źródło danych
Liczba mieszkańców /powierzchnia obszarów rewitalizowanych	NTS 2	Co 2 lata	JST, MI
Linie kolejowe eksploatowane, w tym zelektryfikowane /100 km ²	NTS 2		GUS
Odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu	NTS 2		GUS
Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	NTS 3		JST, MI
Liczba turystów korzystających z noclegu w tym zagranicznych	NTS 2		GUS

3.2.1. Działanie 2.1 Rozwój i rewitalizacja miast

Cel działania

Celem realizacji Działania jest przeciwdziałanie trwałej marginalizacji miast województwa zachodniopomorskiego i ich ożywienie, szczególnie obszarów miejskich dotkniętych procesami degradacji społeczno-ekonomicznej, przy jednoczesnym poszanowaniu środowiska naturalnego.

Wzmocnienie procesów rewitalizacji obszarów miejskich, realizowane w ramach Działania przyczynić się powinno przede wszystkim do:

- wzmocnienia rozwoju oraz przeciwdziałania marginalizacji małych i średnich miasteczek,
- przeciwdziałania „rozlewaniu” się miast,
- zwiększenia atrakcyjności lokalizacji działalności gospodarczej,
- zwiększenia atrakcyjności województwa jako miejsca pracy i zamieszkania,
- przeciwdziałania patologiom społecznym,
- kompleksowego rozwiązywania problemów społecznych,
- poprawy bezpieczeństwa mieszkańców,
- poprawy jakości środowiska.

W dłuższej perspektywie Działanie przyczyni się do zwiększenia mobilności zawodowej i przestrzennej mieszkańców.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Działanie jest otwarte dla małych miasteczek do 20 tysięcy mieszkańców oraz średnich wielkości obszarów miejskich przeżywających trudności społeczno-gospodarcze poza aglomeracją Szczecina. Podstawowym celem rewitalizacji obszarów miejskich jest przywrócenie dotychczasowych funkcji zdegradowanemu społecznie, ekonomicznie lub środowiskowo obszarowi.

Rewitalizacja obszarów miejskich w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego traktowana będzie jako kompleksowy program remontów, modernizacji zabudowy i przestrzeni publicznych, rewaloryzacji zabytków na wybranym obszarze w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym. Rewitalizacja w ramach RPO traktowana będzie jako połączenie działań technicznych z programami ożywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązania problemów społecznych, występujących na tych obszarach: bezrobocie, przestępczość, brak równowagi demograficznej.

W ramach Działania preferowane będą kompleksowe projekty dotyczące wsparcia rozwoju infrastruktury połączone z działaniami prospołecznymi oraz przyczyniającymi się do zakładania mikroprzedsiębiorstw. Działania takie będą mogły uzyskać wsparcie do 10% całkowitego kosztu kwalifikowalnego ze środków EFRR w ramach projektów infrastrukturalnych.

W ramach działania wspierane będą projekty wynikające z Lokalnych Programów Rewitalizacji przygotowywanych przez gminy. Obszary poddawane rewitalizacji muszą zostać wyznaczone przez samorząd gminny w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Dokonując wyboru granicy rewitalizowanego obszaru należy wziąć pod uwagę występowanie na wnioskowanym terenie łącznie, co najmniej dwóch poniższej wymienionych kryteriów:

- wysoki poziom bezrobocia mieszkańców;
- wysoki poziom ubóstwa;
- wysoki poziom przestępczości;
- niski poziom wykształcenia mieszkańców;
- wysoki poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- wysoki poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

W ramach Działania wsparcie uzyskują następujące typy projektów:

- Przygotowywanie Lokalnych Programów Rewitalizacji (prace studialne, ekspertyzy, badania, ankiety, konsultacje społeczne, szkolenia), dokumentacji technicznej;
- Tworzenie warunków lokalowych i infrastrukturalnych dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej, szkoleniowej, turystycznej i edukacyjnej:
 - remont, przebudowa elewacji, fasad i dachów budynków oraz pomieszczeń przeznaczonych na cele: usługowe, szkoleniowe lub kulturalne (za wyjątkiem przeprowadzania prac budowlano-montażowych w indywidualnych mieszkaniach) wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu,
 - przebudowa, wymiana, remont infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, elektrycznej, grzewczej w obiektach publicznych,
 - remont, przebudowa, przystosowanie budynków i przestrzeni dla potrzeb tworzenia warunków sprzyjających prowadzeniu działalności gospodarczej,
 - adaptacja, remont, przebudowa budynków i infrastruktury na cele turystyczne i kulturalne (włącznie z odnowieniem i konserwacją obiektów dziedzictwa kulturowego),
 - budowa, remont, przebudowa instalacji technicznych w budynkach,
 - budowa, remont, przebudowa ogrodzeń i małej architektury.
- Porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem:
 - wyburzanie budynków pod cele: usługowe, kulturowe, edukacyjne, turystyczne lub rekreacyjne,
 - budowa, remont oświetlenia,

- remont, przebudowa i kształtowanie przestrzeni publicznej w miastach (place, rynki, place zabaw dla dzieci, publiczne toalety miejskie, mała architektura, miejsca rekreacji, tereny zielone oraz prace restauracyjne na terenie istniejących parków).
- Renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie oraz ich adaptacja na cele: usługowe, społeczne i kulturalne:
 - prace konserwatorskie,
 - odnowienie fasad i dachów budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się w rejestrze zabytków,
 - zagospodarowanie przyległego terenu.
- Poprawa funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych wyłącznie w połączeniu z pracami wymienionymi w pozostałych punktach:
 - remonty, przebudowa dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych) i ulic prowadzących do dzielnic mieszkalnych, komunalnych dróg osiedlowych oraz małych obiektów inżynierskich,
 - budowa, remonty, przebudowa chodników i przejść dla pieszych, ścieżek rowerowych jak również wszelkie inne prace infrastrukturalne pozwalające zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów.
- Remonty, przebudowa infrastruktury technicznej w zakresie ochrony środowiska wyłącznie w połączeniu z pracami wymienionymi w pozostałych punktach:
 - budowa, remonty, przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
 - budowa, remonty, przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody.
- Tworzenia stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast:
 - budowa, remont oświetlenia,
 - zakup i instalacja systemów monitoringu przyczyniających się do zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców dzielnic.

Spodziewane rezultaty

- Stworzenie przestrzennych warunków jakościowego rozwoju miast,
- Zmniejszenie różnicowań w rozwoju i jakości życia mieszkańców w poszczególnych obszarach miasta,
- Stymulowanie rozwoju gospodarczego obszarów miejskich i podmiejskich,
- Przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego,
- Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa,
- Poprawa estetyki przestrzeni publicznych,
- Ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko,
- Zwiększenie atrakcyjności terenów publicznych,
- Zagospodarowanie opuszczonych terenów.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Gminy, powiaty lub działające w ich imieniu jednostki organizacyjne,
- Podmioty wykonujące usługi publiczne na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego / związku międzygminnego, w których większość udziałów lub akcji posiada jst,
- Organizacje pozarządowe nie działające dla zysku, stowarzyszenia, fundacje oraz kościoły i związki wyznaniowe,
- Spółdzielnie mieszkaniowe,

- Policja,
- Szkoły wyższe,
- Wspólnoty mieszkaniowe.

3.2.2. Działanie 2.2 Zdegradowane obszary powojkowe, przemysłowe i popegeerowskie

Cel działania

Celem Działania jest zmiana dotychczasowych funkcji obszarów przemysłowych, powojkowych i popegeerowskich, przy równoczesnej trosce o ochronę stanu środowiska.

Działanie ukierunkowane jest na:

- stymulowanie rozwoju gospodarczego obszarów zmarginalizowanych,
- konwersję obszarów powojkowych, przemysłowych i popegeerowskich,
- poprawę estetyki i zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych,
- zagospodarowanie opuszczonych terenów,
- ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko,
- włączenie opuszczonych terenów przemysłowych do wspólnego organizmu miejskiego,
- zwiększenie atrakcyjności terenów publicznych,
- zagospodarowanie opuszczonych terenów,
- pobudzenie aktywności środowisk lokalnych.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Działanie realizowane będzie na obszarach przemysłowych, na których funkcjonował przemysł m.in. stoczniowy, chemiczny, lekki itp., obszarach powojkowych, na których znajdowały się poligony i bazy byłej Armii Czerwonej, a także dla terenów, na których znajdowały się koszary Wojska Polskiego oraz obszarach popegeerowskich, na których działały państwowe gospodarstwa rolne i inne podmioty rolnictwa uspołecznionego.

Wymienione wyżej obszary charakteryzują się wysoką stopą bezrobocia (często strukturalnego), dużym udziałem zatrudnionych w przemyśle i dużym spadkiem zatrudnienia, borykające się z poważnymi problemami strukturalnymi i społecznymi, często o zdegradowanym środowisku.

W ramach Działania wsparcie otrzymać mogą projekty dotyczące terenów przemysłowych, powojkowych i popegeerowskich, nie spełniających już dotychczasowej funkcji, znajdujących się poza aglomeracją Szczecina.

W ramach Działania przewidziane do realizacji są projekty, które mają wpływ na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej obszarów nimi objętych oraz tworzą warunki dla wzrostu zatrudnienia. Projekty muszą wynikać z Lokalnego Programu Rewitalizacji przygotowanych przez samorządy gminne/powiatowe we współpracy z partnerami społeczno-gospodarczymi. W ramach Działania preferowane będą kompleksowe projekty dotyczące wsparcia rozwoju infrastruktury połączone z działaniami prospołecznymi oraz przyczyniającymi się do zakładania mikroprzedsiębiorstw. Działania takie będą mogły uzyskać wsparcie do 10% całkowitego kosztu kwalifikowalnego ze środków EFRR w ramach projektów infrastrukturalnych.

W ramach działania wspierane będą projekty wynikające z Lokalnych Programów Rewitalizacji przygotowywanych przez samorząd gminny lub powiatowy. Obszary poddawane rewita-

lizacji muszą zostać wyznaczone przez samorząd gminny w Lokalnym Programie Rewitalizacji. Dokonując wyboru granicy rewitalizowanego obszaru należy wziąć pod uwagę występowanie na wnioskowanym terenie łącznie, co najmniej dwóch poniższej wymienionych kryteriów:

- wysoki poziom bezrobocia mieszkańców;
- wysoki poziom ubóstwa;
- wysoki poziom przestępczości;
- niski poziom wykształcenia mieszkańców;
- wysoki poziom degradacji technicznej infrastruktury i budynków;
- wysoki poziom zanieczyszczenia środowiska naturalnego.

W ramach działania wsparcie uzyskują następujące projekty:

- Tworzenie warunków dla działalności gospodarczej, kulturalnej, szkoleniowej, turystycznej, zdrowotnej i edukacyjnej na terenach powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich,
- Rekultywacja gruntów powojсковych z równoczesnym zagospodarowaniem terenu, usuwanie i utylizacja niebezpiecznych materiałów wraz z równoczesnym zagospodarowaniem terenu, renowacja powojсковych budynków lub instalacji o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym;
- Zagospodarowanie obiektów popegeerowskich na cele gospodarcze, turystyczne, kulturalne, zdrowotne, edukacyjne itp.,
- Poprawa struktury ruchu kołowego i estetyki przestrzeni publicznych: remonty, przebudowa dróg lokalnych (gminnych lub powiatowych) i ulic oraz obiektów inżynierskich, budowa, remonty, przebudowa chodników i przejść dla pieszych, ścieżek rowerowych jak również wszelkie inne prace infrastrukturalne pozwalające zwiększyć bezpieczeństwo pieszych, rowerzystów.
- Remonty, przebudowa infrastruktury technicznej w zakresie ochrony środowiska: budowa, remonty, przebudowa sieci kanalizacyjnych i innych urządzeń do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków, budowa, remonty, przebudowa sieci wodociągowych, ujęć wody i urządzeń służących do gromadzenia i uzdatniania wody oraz urządzeń regulujących ciśnienie wody.
- Zakładanie inkubatorów przedsiębiorczości na terenach powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich;
- Zalesianie terenów popolygonowych z jednoczesnym zagospodarowywaniem ich na cele turystyczne

Spodziewane rezultaty

- Rozwój nowych funkcji na obszarach powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich;
- Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej terenów powojсковych, przemysłowych i popegeerowskich;
- Ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko,
- Zagospodarowanie opuszczonych terenów.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Gminy, miasta na prawach powiatu, powiaty lub działające w ich imieniu jednostki organizacyjne,
- Podmioty wykonujące usługi publiczne na zlecenie jst / związku międzygminnego, w których większość udziałów lub akcji posiada gmina lub powiat,

- organizacje pozarządowe nie działające dla zysku, stowarzyszenia, fundacje oraz kościoły i związki wyznaniowe,
- szkoły wyższe.

3.2.3. Działanie 2.3 Wsparcie dla tworzenia stref intensywnej działalności gospodarczej

Cel działania

Tworzenie warunków sprzyjających lokowaniu inwestycji i prowadzeniu działalności gospodarczej.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania planuje się wsparcie dla następujących projektów:

- studia wykonalności, dokumentacja techniczna, ocena wpływu na środowisko, analizy studia mające na celu przygotowanie inwestycyjne i realizacyjne dla projektów:
- związanych z powstawaniem i rozwojem parków przemysłowych, parków naukowo-technologicznych oraz inkubatorów technologicznych,
- realizacji projektów inwestycyjnych związanych z powstawaniem stref intensywnego inwestowania.

Spodziewane rezultaty

- Wzrost liczby firm w województwie,
- Napływ zewnętrznego kapitału inwestycyjnego,
- Przyrost miejsc pracy,
- Przyrost miejsc i terenów przygotowanych do lokowania inwestycji.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego, związki i stowarzyszenia jst,
- Parki naukowo-technologiczne,
- Parki przemysłowe,
- Inkubatory przedsiębiorczości,
- Uczelnie wyższe,
- Instytucje i organizacje rozwoju regionalnego i lokalnego,
- Partnerstwo wymienionych podmiotów.

3.2.4. Działanie 2.4 Regionalna infrastruktura turystyczna

Cele działania

- Stworzenie odpowiednich warunków dla wzrostu ruchu turystycznego, w tym poza sezonem letnim (ograniczenie sezonowości);
- Stworzenie warunków stymulujących rozwój infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej regionu,
- Wzrost ilości miejsc noclegowych w obiektach hotelarskich oraz innych obiektach wypożyczkowych
- Wzrost bazy usług towarzyszących, w tym usług gastronomicznych

- Stworzenie systemu powiązań infrastruktury turystycznej z uzdrowską w celu optymalnego wykorzystania oferty turystycznej województwa;

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Województwo zachodniopomorskie odznacza się wyjątkowo korzystnymi uwarunkowaniami dla rozwoju funkcji turystycznej. Z racji swojego nadmorskiego i przygranicznego położenia jest jednym z najczęściej odwiedzanych regionów Polski. Niestety, utrudnieniem dla rozwoju turystyki jest niewystarczająca ilość infrastruktury turystycznej, szczególnie w obszarze dużego potencjału naturalnego województwa. Rozbudowa infrastruktury turystycznej o wysokim standardzie będzie podstawą stworzenia całorocznej oferty turystycznej regionu, wpływając tym samym na ograniczenie sezonowości wypoczynku w regionie. Działanie obejmować będzie budowę, rozbudowę i modernizację szeroko pojętej infrastruktury turystycznej w województwie, m.in. w zakresie:

- Turystyki wodnej (zagospodarowanie dla potrzeb turystyki szlaku Odry, Zalewu Szczecińskiego, wybrzeża oraz terenów pojezierzy) – budowa i wyposażenie małych portów, marin, przystani, centrów turystyki wodnej,)
- Turystyki golfowej (zagospodarowanie i dostosowanie terenów pod budowę pól golfowych,)
- Turystyki uzdrowskiej
- Budowy turystycznej bazy uzupełniającej (np. rekreacyjnej, informacyjnej, rozrywkowej),
- Infrastruktury szlaków dla turystyki aktywnej, w tym: pieszej, rowerowej, konnej, kajakowej
- Infrastruktury szlaków tematycznych - historycznych i dziedzictwa kulturowego,
- Udogodnień dla podróżnych (parkingi, wypożyczalnie sprzętu, przechowalnie bagażu itd.),
- Budowy bazy noclegowej i gastronomicznej.

Spodziewane rezultaty

Podniesienie atrakcyjności i rozbudowa infrastruktury turystycznej jest kluczowym czynnikiem rozwoju i konkurencyjności regionu, której poprawa zniweluje bariery rozwoju ruchu turystycznego. Jest to ważne dopełnienie walorów turystycznych (atrakcje dla turystów, wyróżnik regionu oddziałujący na wizerunek oraz wzrost ruchu turystycznego). Budowa infrastruktury zdolnej do samodzielnego generowania ruchu turystycznego stanowi wzmocnienie konkurencyjności produktów turystycznych województwa.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jst
- Organizacje pozarządowe działające w obszarze turystyki,
- Regionalna i lokalne organizacje turystyczne,
- Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych,
- Dyrekcje Parków Narodowych i Krajobrazowych
- Przedsiębiorcy prywatni

3.2.5 Działanie 2.5 Kreowanie marki regionu

Cel działania

- Wykreowanie i utrwalenie w świadomości klienta wizerunku województwa jako regionu atrakcyjnego turystycznie;
- Zaznaczenie województwa w świadomości Polaków jako dynamicznego, atrakcyjnego regionu do życia i wypoczynku, zbudowanie silnej tożsamości i marki regionu,
- Integracja działań promocyjnych w regionie;
- Stworzenie nowoczesnych i spójnych mechanizmów kreowania rozwoju turystyki,
- Pozycjonowanie województwa jako regionu konkurencyjnego turystycznie, zarówno w skali kraju jak i zagranicy.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Poddziałanie 2.5.1 Zintegrowany marketing turystyczny regionu na rynku krajowym i zagranicznym.

Opis działania

Działanie będzie realizowane poprzez:

- rozwój zintegrowanego systemu szeroko rozumianej informacji turystycznej i agroturystycznej oraz rezerwacji miejsc noclegowych, w tym budowa bazy danych, gromadzenie, przetwarzanie, dystrybucja elektronicznych baz danych, sieć terminali informacyjnych w miastach – miejscach koncentracji ruchu turystycznego – w ośrodkach turystycznych, w obszarze atrakcji turystycznych regionu;
- rozwój spójnego systemu promocji produktów turystycznych regionu w kraju i za granicą, w tym: udział województwa w krajowych i zagranicznych targach turystycznych, misjach gospodarczych, materiały promocyjne, podróże studyjne, kampanie reklamowe;
- rozwój systemu badań marketingowych i informacji rynkowej;
- stworzenie systemu wizualizacji i oznakowania atrakcji turystycznych regionu;
- wsparcie organizacji przedsięwzięć turystycznych o charakterze lokalnym, regionalnym i transgranicznych

Poddziałanie 2.5.2 Tworzenie spójnego wizerunku regionu

W ramach działania dofinansowywane będą projekty promujące gminy bądź powiaty jako nierozzerwalny element regionu zachodniopomorskiego. Dofinansowane będą produkcje folderów, ulotek i plakatów, kampanie prasowe, kampanie outdoorowe oraz serwisy internetowe, które ukazywać będą przynależność do województwa zachodniopomorskiego.

Spodziewane rezultaty

- Pozyskanie mieszkańców do współdziałania w ramach jednego województwa,
- Zwiększenie postrzeganej atrakcyjności województwa przez pozostałe regiony Polski oraz Europę;
- Zwiększenie efektywności działań promocyjnych podejmowanych na poziomie powiatów i gmin;

- Wzmocnienie konkurencyjności turystycznej produktów markowych województwa i samego województwa;
- Zbudowanie spójnego wizerunku regionu.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jst;
- Regionalna i lokalne organizacje turystyczne.
- Organizacje pozarządowe działające w sferze turystyki, marketingu i promocji

3.2.6. Działanie 2.6 Regionalne produkty turystyczne

Cel działania

- Identyfikacja i wsparcie budowy markowych produktów turystycznych województwa, mających wpływ na zróżnicowanie oferty turystycznej regionu, w tym turystyki uzdrowskiej, aktywnej, miejskiej i kulturowej oraz wypoczynkowej);
- Kreowanie oraz rozwój konkurencyjnych produktów turystycznych;
- Budowa w oparciu o istniejące produkty turystyczne zróżnicowanej oferty turystycznej o charakterze regionalnym i transgranicznym
- Urynkowanie produktów i ofert turystycznych regionu
- Budowa zintegrowanego systemu promocji produktów turystycznych dla turystów zagranicznych.
- Stworzenie infrastruktury stymulującej konkurencyjność produktów markowych;

Opis działania

Posiadanie wysokiej jakości infrastruktury turystycznej pozwala na budowanie w oparciu o nią kompleksowych produktów turystycznych regionu. Rozwój, promocja i urynkowanie markowych produktów turystycznych województwa to dla rozwoju turystyki w regionie warunk wzrostu przyjazdów turystów tak krajowych jak i zagranicznych oraz wzrost dochodów generowanych z turystyki. Produkty markowe są najbardziej skutecznym sposobem promocji regionu. Szczególnie istotne znaczenie ma ukierunkowanie działań na zaspokajanie określonych potrzeb turystów oraz działania dynamizujące popyt w obszarze produktów markowych. W ramach działania wspierane będą projekty dotyczące:

- Tworzenia infrastruktury specjalistycznej będącej podstawą do wykreowania produktu turystycznego,
- Prowadzenia badań o charakterze regionalnym dotyczących produktów turystycznych
- Opracowania programów budowy, wdrażania i promocji produktów turystycznych, szczególnie w zakresie tzw. produktów niszowych np. w obszarze wykorzystania dla turystyki obiektów dziedzictwa przemysłowego, myśli technicznej, obiektów pomilitarnych.
- Promocji produktów turystycznych będących elementem oferty turystycznej regionu,
- Urynkowania produktów turystycznych regionu tj. wprowadzenia konkretnych produktów do ofert operatorów turystyki.

Spodziewane rezultaty

- Podniesienie konkurencyjności i zróżnicowanie produktu turystycznego będącego podstawą oferty turystycznej regionu,

- zapewnienie pożądanego kierunku rozwoju sektora turystycznego w województwie, w tym w zakresie rozwoju infrastruktury specjalistycznej, działań marketingowych oraz rozwoju usług;
- Wykorzystanie szans i okazji rynkowych oraz efektywniejsze zagospodarowanie walorów turystycznych województwa;
- Wzrost ruchu turystycznego w województwie.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego,
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jst
- Regionalna i lokalne organizacje turystyczne,
- Organizacje pozarządowe działające w obszarze turystyki,
- Przedsiębiorcy prywatni

3.2.7. Działanie 2.7 Kultura i dziedzictwo kulturowe

Cel działania

- Ochrona i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego, w tym poprawa stanu zachowania zabytków w województwie;
- Wzrost znaczenia kultury jako czynnika stymulującego rozwój społeczno-gospodarczy regionu;
- Zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie regionalnego produktu turystycznego;
- Utrzymanie, wspieranie rozwoju oraz promocja instytucji kultury;
- Wspieranie dotychczasowych imprez kulturalnych o zasięgu krajowym i regionalnym.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Krajobraz kulturowy regionu jest materialnym świadectwem bogatej historii terenów Pomorza Zachodniego, wynikiem ścierania się wpływów zachodnioeuropejskich, polskich, skandynawskich. Zachowane elementy krajobrazu, takie jak układy staromiejskie z gotyckimi kościołami farnymi, otoczone pierścieniem murów obronnych, liczne wsie o zachowanym średniowiecznym układzie, wiejskie XIII-wieczne kościoły granitowe i XVII-XVIII-wieczne kościoły stawiane w konstrukcji ryglowej, zabudowania poklasztorne, stanowią charakterystyczne rysy krajobrazu województwa i podkreślają odrębność regionu. W połączeniu z walorami krajobrazowymi posiadają potencjalną wartość, która, odpowiednio promowana, może być atrakcyjnym towarem przyciągającym turystów.

W ramach Działania przewidziane do realizacji są projekty, które mają wpływ na zwiększenie atrakcyjności gospodarczej i inwestycyjnej regionu oraz tworzą warunki dla wzrostu zatrudnienia – projekty infrastrukturalne i promocyjne z zakresu kultury:

- Projekty infrastrukturalne związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, a także z budową, rozbudową i modernizacją infrastruktury związanej z kulturą
- Rewaloryzacja, renowacja, rozbudowy, modernizacja i adaptacja na cele kulturalne i turystyczne publicznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem,

- Rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, modernizacja i adaptacja na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
- Rewitalizacja zabytkowych obiektów przemysłowych oraz ich adaptacja i wyposażenie na cele kulturalne,
- Rewaloryzacja zabytkowych cmentarzy oraz renowacja, ochrona i zachowanie miejsc pamięci,
- Konserwacja zabytków ruchomych (nie wchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów;
- Ułatwienie dostępu do obiektów kultury m.in. poprzez rozbudowę infrastruktury oraz rozwijanie kompleksowego systemu informacji kulturalnej
- Zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożenia (np. włamaniem, pożarem),
- Projekty promocyjne z zakresu kultury, m.in.:
 - organizacja imprez i wydarzeń kulturalnych przyciągających turystów z innych regionów Polski i z zagranicy oraz udział w specjalistycznych targach,
 - projekty związane z przygotowaniem i realizacją programów rozwoju i promocji lokalnych i regionalnych produktów kulturowych.

Spodziewane rezultaty

- Podniesienie standardu obiektów instytucji kultury,
- Zwiększenie funkcjonalności obiektów kultury,
- Zwiększenie dostępności mieszkańców województwa do obiektów kultury,
- Kultywowanie tradycji i dbałości o dziedzictwo kulturowe regionu,
- Zwiększenie uczestnictwa mieszkańców regionu w wydarzeniach kulturalnych,
- Budowa wizerunku regionu: województwo zachodniopomorskie jako silny ośrodek kultury polskiej.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- Regionalne organizacje turystyczne nie działające w celu osiągnięcia zysku;
- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe;
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych, w tym instytucje turystyczne, sportowe i kulturalne, dla których organem założycielskim są jednostki administracji rządowej lub samorządowej;
- Organy administracji rządowej w województwie.

3.3. Priorytet 3. Wzmocnienie regionalnej gospodarki

Cel(-e) priorytetu

Poprawa konkurencyjności gospodarki regionu.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Konkurencyjność jest miarą nowoczesności regionalnej gospodarki i jej zdolności adaptacyjnej do zmieniającego się otoczenia. W świetle większości wskaźników obrazujących stan gospodarki regionu przedstawionych w diagnozie stanu konieczne jest wzmocnienie regio-

nalnej gospodarki umożliwiające skuteczne konkurowanie na rynkach krajowych i międzynarodowych.

Celem poprawy sytuacji konieczne jest zintensyfikowanie działań umożliwiających zwiększenie zdolności przedsiębiorstw do funkcjonowania w warunkach gospodarki rynkowej. Dotychczas podejmowane w tym zakresie działania nie przyniosły zadowalających rezultatów. Przyczyną tego stanu był zarówno niedobór środków finansowych na inwestycje pozwalające nadrobić zapóźnienie technologiczne przedsiębiorstw, brak wiedzy oraz skutecznego systemu wsparcia sektora MŚP, niezbędnego do skutecznego działania.

Do zidentyfikowanych czynników powodujących niską pozycję konkurencyjną regionalnej gospodarki można zaliczyć między innymi:

- zbyt duże rozdrobnienie przedsiębiorstw w warunkach niedostatku kapitałów własnych i nadal bardzo drogiego i trudno dostępnego kredytu, co powoduje brak możliwości finansowania inwestycji i innowacji i ogranicza wzrost ich konkurencyjności,
- malejący poziom rentowności przedsiębiorstw, ograniczający zdolność firm do inwestowania,
- spadek nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach i wysoki stopień zużycia majątku produkcyjnego,
- niedostatecznie rozwinięta regionalna sieć instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw oraz brak mechanizmów umożliwiających wzrost przedsiębiorczości.

Dla przeciwdziałania niekorzystnym tendencjom konieczne jest nie tylko tworzenie warunków makroekonomicznych sprzyjających wzrostowi konkurencyjności firm, lecz także bezpośrednie wsparcie ich działań, zmierzających do poprawy ich konkurencyjności.

Działania realizowane w ramach priorytetu

- Działanie 3.1 Wzmocnienie regionalnych instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw
- Działanie 3.2 Zwiększenie dostępu do kapitału
- Działanie 3.3 Rozwój przedsiębiorstw z sektora MŚP
- Poddziałanie 3.3.1 Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez doradztwo
- Poddziałanie 3.3.2 Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez inwestycje
- Poddziałanie 3.3.3 Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora MŚP
- Działanie 3.4 Promocja przedsiębiorczości
- Działanie 3.5 Restrukturyzacja przedsiębiorstw regionalnych i lokalnych

Wskaźniki monitorowania

Wskaźnik	Przekrój terytorialny	Częstość pomiaru	Źródło danych
Wskaźnik zatrudnienia w grupach wiekowych	NTS 2		GUS
Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych, w tym MSP i spółki z udziałem kapitału zagranicznego	NTS 2		GUS
Pracujący w sektorze MŚP na 10 tys. ludności	NTS 2	Co 2 lata	US
Wielkość kapitału regionalnych i lokalnych funduszy pożyczkowych i poręczeniowych	NTS 2		

3.3.1. Działanie 3.1 Wzmocnienie regionalnych instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw

Cel działania

- Umożliwienie stałego dostępu do wiedzy i umiejętności umożliwiającej prowadzenie nowoczesnej, sprawnie zarządzanej firmy zdolnej do funkcjonowania na rynkach międzynarodowych.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania wspierane będą regionalne instytucje działające na rzecz pomocy przedsiębiorstwom, umożliwiające świadczenie wysokospecjalistycznych usług doradczych, oraz włączenie tych instytucji do regionalnej i krajowej sieci wsparcia. W ramach działania wspierane będą:

- projekty inwestycyjne umożliwiające świadczenie usług i funkcjonowanie w regionalnej i krajowej sieci (zakup sprzętu, wyposażenia, dostosowanie pomieszczeń, budowa platform elektronicznych);
- projekty zapewniające budowanie wspólnej i kompleksowej oferty szkoleń, badanie potrzeb szkoleniowych i szkolenia konsultantów, opracowywanie nowych zakresów usług, działania nakierowane na specjalizację funkcjonowania ośrodków wsparcia;
- projekty promocyjne – szkolenia, seminaria, przygotowanie i dystrybucja materiałów promocyjnych i informacyjnych, wspólne witryny internetowe.

Spodziewane rezultaty

Realizacja działania przyczyni się do:

- budowy i wzmocnienia spójnego systemu usług biznesowych, łatwo dostępnych dla przedsiębiorców,
- rozwoju wspólnych narzędzi kontroli jakości świadczonych usług,
- zwiększenia dostępności przedsiębiorców do usług świadczonych przez wyspecjalizowane instytucje,
- dostosowania instytucji świadczących usługi dla przedsiębiorców do bieżących potrzeb klientów oraz szybko dokonujących się zmian w środowisku funkcjonowania biznesu,
- rozwoju nowych usług dostosowanych do potrzeb przedsiębiorców,
- wzmocnienia i rozwoju istniejących sieci instytucji otoczenia biznesu, w tym ich internacjonalizacji,
- lepszej promocji oferowanych usług wspierania biznesu,
- wzrostu liczby przedsiębiorstw korzystających z zewnętrznych usług poprawiających efektywność funkcjonowania firm na rynku,
- wzrostu innowacyjności organizacyjnej i produktowej w przedsiębiorstwach korzystających z usług.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- agencje rozwoju regionalnego i lokalnego,
- organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i fundacje celowe, organizacje non-profit, organizacje pożytku publicznego wspomagające działalność przedsiębiorstw,
- izby gospodarcze,
- izby rzemieślnicze,
- stowarzyszenia zawodowe i branżowe nie działające dla zysku.

3.3.2. Działanie 3.2 Zwiększenie dostępu do kapitału

Cel działania

Celem działania jest ułatwienie przedsiębiorcom dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania planowana jest rozbudowa jakościowa i ilościowa sieci instytucji pozabankowego wsparcia przedsiębiorstw dających możliwość korzystania z zewnętrznych źródeł finansowania inwestycji i rozwoju przedsiębiorstw.

Spodziewane rezultaty

Działanie przyczyni się do:

- zwiększenia liczby działających funduszy pożyczkowych i funduszy poręczeń kredytowych na terenie województwa,
- wzmocnienia działalności funduszy pożyczkowych i funduszy poręczeń kredytowych,
- powstania funduszy kapitału załóżkowego (*seed capital*),
- poprawy dostępu przedsiębiorców do zewnętrznych źródeł finansowania,
- ułatwienia podejmowania działalności gospodarczej,
- powstania firm innowacyjnych, w tym opartych na zaawansowanych technologiach,
- zwiększenia poziomu inwestycji przedsiębiorstw,
- stworzenia nowych miejsc pracy, ze szczególnym uwzględnieniem sektorów gospodarki o wysokiej wartości dodanej.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- regionalne i lokalne fundusze pożyczkowe,
- regionalne i lokalne fundusze poręczeń kredytowych,
- fundusze kapitału załóżkowego (*seed capital*),
- jednostki samorządu terytorialnego i ich związki,
- organizacje pozarządowe, stowarzyszenia i fundacje celowe wsparcia przedsiębiorstw nie działające dla zysku.

3.3.3. Działanie 3.3 Rozwój przedsiębiorstw z sektora MŚP

Cel działania

Celem działania jest zwiększenie konkurencyjności regionalnych małych i średnich przedsiębiorstw poprzez ułatwienie dostępu do specjalistycznej pomocy doradczej i szkoleniowej oraz wsparcia inwestycyjnego.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania przewidziane są dotacje dla przedsiębiorców na:

- doradztwo i szkolenia w zakresie: wzmocnienie kadr, budowy planów i strategii działania, opracowania i wdrażania systemów jakości, doradztwa eksportowego,
- wsparcie nowych inwestycji zmierzających do unowocześnienia oferty produktowej i procesowej firm.

Działanie realizowane będzie poprzez następujące poddziałania:

- Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez doradztwo i szkolenia,
- Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez inwestycje,
- Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw.

Poddziałanie 3.3.1 Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez doradztwo i szkolenia

Działanie realizowane będzie poprzez dotacje dla przedsiębiorstw na pokrycie części kosztów usług doradczych i szkoleniowych świadczonych przez wyspecjalizowanych wykonawców i dotyczących następujących rodzajów projektów:

- doradczych:
 - doradztwa w zakresie jakości, dotyczącego w szczególności projektów obejmujących usługi doradcze w obszarze projektowania, wdrażania i doskonalenia systemów zarządzania jakością, zarządzania środowiskiem oraz bezpieczeństwem i higieną pracy, jak również w zakresie zasad uzyskiwania certyfikatów zgodności dla wyrobów, usług, surowców, maszyn i urządzeń, aparatury kontrolno-pomiarowej i kwalifikacji personelu;
 - doradztwa związanego z innowacjami i nowymi technologiami, obejmującego w szczególności projekty doradcze z zakresu:
 - wdrażania strategii rozwoju przedsiębiorstwa w oparciu o nowe technologie i rozwiązania innowacyjne,
 - powstawania firm opartych na zaawansowanych technologiach lub zamierzających podjąć działalność gospodarczą polegającą na wytwarzaniu wyrobów lub usług nowych na rynku polskim albo znacząco ulepszonych w porównaniu z występującymi na rynku, jak również zastosowania i wykorzystania technologii informatycznych w przedsiębiorstwie;
 - doradztwa związanego z tworzeniem sieci kooperacyjnych przedsiębiorstw;
 - doradztwa związanego z połączeniami przedsiębiorstw, obejmującego projekty doradcze dotyczące połączeń dokonujących się pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorstwami.
- Szkoleniowych:
 - poprawiających konkurencyjność MSP poprzez ułatwienie ich dostępu do specjalistycznych usług szkoleniowych, w tym z zakresu podnoszenia kwalifikacji pracowników,
 - ułatwianie wprowadzania nowych form zatrudnienia i nowych form organizacyjnych (w tym pracy czasowej, rotacji pracy, telepracy, dostosowanie organizacji i form zatrudnienia w kontekście zmian technologicznych z uwzględnieniem poprawy warunków pracy).

Poddziałanie 3.3.2 Wsparcie przedsiębiorstw z sektora MŚP poprzez inwestycje

Działanie realizowane będzie poprzez dotacje dla przedsiębiorstw na pokrycie części kosztów inwestycyjnych obejmujących głównie:

- działania modernizacyjne w małych i średnich przedsiębiorstwach,
- wdrażanie wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych podejmowanych przez przedsiębiorstwa,
- zakup wyników prac badawczo-rozwojowych i/lub praw własności przemysłowej przez przedsiębiorstwa,
- wdrażanie i komercjalizację technologii i produktów innowacyjnych,
- zastosowanie i wykorzystanie technologii gospodarki elektronicznej,

- zastosowanie i wykorzystanie technologii informatycznych i komunikacyjnych w procesach zarządzania przedsiębiorstwem,
- dostosowywanie technologii i produktów do wymagań dyrektyw unijnych, zwłaszcza norm zharmonizowanych i prawodawstwa w zakresie BHP.

Poddziałanie 3.3.3 Wsparcie internacjonalizacji przedsiębiorstw z sektora MŚP

Działanie realizowane będzie poprzez dotacje dla przedsiębiorstw na pokrycie części kosztów usług doradczych świadczonych przez wyspecjalizowanych wykonawców i dotyczących następujących rodzajów projektów:

- doradztwa w zakresie prowadzenia przedsiębiorstwa na Jednolitym Rynku Europejskim;
- doradztwa eksportowego, obejmującego w szczególności projekty doradcze w zakresie podejmowania i rozwijania działalności eksportowej;
- uczestnictwa w targach i wystawach międzynarodowych.

Spodziewane rezultaty

Działanie przyczyni się do:

- zwiększenia liczby małych i średnich przedsiębiorstw korzystających ze specjalistycznych usług doradczych,
- wzrostu udziału przedsiębiorstw posiadających certyfikaty jakości w całkowitej liczbie przedsiębiorstw,
- wzrostu udziału sektora małych i średnich przedsiębiorstw w eksporcie ogółem,
- wzrostu liczby nowopowstających firm, opartych na zaawansowanych technologiach,
- wzrost liczby nowych miejsc pracy w firmach korzystających z doradztwa,
- wzrostu nakładów inwestycyjnych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw,
- unowocześnienia środków trwałych w małych i średnich przedsiębiorstwach,
- zwiększenia rentowności małych i średnich przedsiębiorstw,
- wzrostu poziomu innowacyjności małych i średnich przedsiębiorstw,
- stworzenia nowych miejsc pracy, w tym w innowacyjnych sektorach gospodarki,
- wzrostu współpracy pomiędzy małymi i średnimi przedsiębiorcami,

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa mające zarejestrowaną działalność gospodarczą na terenie województwa zachodniopomorskiego oraz małe i średnie przedsiębiorstwa spoza terytorium województwa, których projekty będą realizowane na terenie województwa.

3.3.4. Działanie 3.4 Promocja przedsiębiorczości

Cel działania

Wzrost przedsiębiorczości w województwie zachodniopomorskim.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania realizowane będą projekty mające na celu wzrost ilości nowo tworzonych firm i przedłużenie okresu ich przeżywalności przez okres dłuższy niż 3 lata. W ramach działania realizowane będą projekty oferujące kompleksowy zakres usług z zakresu doradztwa i szkoleń zmierzających do podniesienia poziomu wiedzy umożliwiającej samodzielne prowa-

dzenie działalności gospodarczej w połączeniu z instrumentami finansowego wsparcia umożliwiającego start i utrzymanie nowopowstałej firmy.

Spodziewane rezultaty

- wzrost ilości nowopowstałych firm,
- wzrost samozatrudnienia,
- wzrost wskaźnika przeżywalności firm.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Szkoły wyższe
- Organizacje pozarządowe
- Agencje rozwoju regionalnego i lokalnego
- Jednostki naukowe i naukowo-badawcze
- Partnerstwa wymienionych podmiotów
- Firmy prywatne zajmujące się organizacją szkoleń i poradnictwem gospodarczym.

3.3.5. Działanie 3.5 Restrukturyzacja przedsiębiorstw regionalnych i lokalnych

Cel działania

Podniesienie konkurencyjności gospodarki regionu.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach działania wspierane będą projekty zmierzające do wsparcia procesów restrukturyzacji firm, obejmujące przygotowanie i wdrażanie programów naprawczych. Wspierane będą dwa typy projektów:

Typ I - usługi doradcze zmierzające do opracowania przez wybraną firmę doradcą kompleksowego programu naprawczego obejmującego zarządzanie finansami, zarządzanie zasobami ludzkimi, zarządzanie infrastrukturą techniczną i zasobami technicznymi, marketing, planowanie strategiczne

Typ II - wsparcie finansowe umożliwiające wdrożenie programu naprawczego. Projekty realizowane będą przez beneficjentów końcowych we współpracy z firmą doradcą przygotowującą projekt.

Spodziewane rezultaty

- podniesienie konkurencyjności przedsiębiorstw,
- utrzymanie miejsc pracy,
- ograniczenie ilości firm działających w tradycyjnych sektorach gospodarki,
- poprawa stanu środowiska naturalnego,
- poprawa warunków pracy.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

Małe i średnie przedsiębiorstwa z terenu województwa z tradycyjnych sektorów gospodarki o strategicznym znaczeniu dla gospodarki województwa.

3.4. Priorytet 4. Wzrost innowacyjności województwa

Cel(-e) priorytetu

Włączenie regionalnej gospodarki w międzynarodowy system innowacji.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Gospodarka regionu jest mało innowacyjna w porównaniu z innymi regionami Polski. Udział regionalnych nakładów na B+R w PKB wynosi tylko 0,27%, co daje 11 pozycję wśród 16 województw. Największe przedsiębiorstwa i uczelnie wyższe w regionie w nieznacznym stopniu współpracują z lokalnymi MSP. Praktycznie wszystkie prace i usługi badawcze mogące być źródłem rozwiązań innowacyjnych w regionie wykonują uczelnie wyższe zlokalizowane w Szczecinie i Koszalinie. Zasoby innowacyjne są niewielkie, a ich rozkład jest bardzo nierównomierny. W regionie obecnie nie ma państwowych jednostek badawczo - rozwojowych, placówek badawczo-wdrożeniowych powołanych przez przedsiębiorstwa ani komercyjnych jednostek badawczych.

Celem ogólnym działania jest podniesienie potencjału regionu w sferze innowacji poprzez wzmocnienie współpracy pomiędzy sektorem badawczo - rozwojowym a gospodarką, co prowadzić będzie do podniesienia konkurencyjności regionu. Osiągnięciu celu służy, wspierane w ramach działania, budowanie regionalnego systemu innowacji, które tworzyć będzie podstawę wspierania innowacyjności. System ten budowany jest w oparciu o „Regionalną Strategię Innowacyjności w województwie zachodniopomorskim” i wszystkie projekty finansowane w ramach tego Priorytetu muszą być zgodne z tym dokumentem.

Spodziewane rezultaty

- Wzrost innowacyjności przedsiębiorstw w województwie;
- Wzrost liczby firm innowacyjnych w regionie
- Powiązanie regionalnej sfery naukowo-badawczej z gospodarką.

Działania realizowane w ramach priorytetu

- Działanie 4.1 Promocja innowacyjności
Działanie 4.2 System transferu technologii i rozwiązań innowacyjnych
Działanie 4.3 Wsparcie inwestycyjne dla rozwoju innowacji

Wskaźniki monitorowania

Wskaźnik	Przekrój terytorialny	Częstość pomiaru	Źródło danych
Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	NTS 2	Co 2 lata	4. GUS
Zatrudnienie w B+R	NTS 2		GUS
Liczba instytucji N-B w regionie	NTS 2		GUS
Udzielone patenty licencje i wynalazki na 1 mln ludności	NTS 2		GUS

3.4.1. Działanie 4.1 Promocja innowacyjności

Cel działania

Wzrost świadomości innowacyjnej w województwie.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Zespół działań kształtujących otoczenie przychylne kreowaniu nowoczesnego środowiska gospodarczego i naukowego sprzyjające transferowi technologii i innowacyjności. Działanie realizowane będzie poprzez kampanie promocyjne, targi, wystawy wiedzy, pokazy, cykle szkoleniowo-informacyjne, seminaria, spotkania, Programy edukacyjne kreujące aktywność, przedsiębiorczość i innowacyjność.

Spodziewane rezultaty

- Wzrost zainteresowania nowoczesnymi technikami i technologiami,
- Wzrost zainteresowania młodzieży technicznymi kierunkami studiów,
- Wzrost ilości nowopowstających firm innowacyjnych,
- Wzrost instytucji i organizacji otoczenia biznesu zajmujących się promocją innowacji.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Uczelnie wyższe,
- Szkoły ponadgimnazjalne,
- Parki naukowo-technologiczne,
- Parki przemysłowe,
- Ośrodki i instytuty badawcze,
- Organizacje pozarządowe,
- Partnerstwo wymienionych podmiotów.

3.4.2. Działanie 4.2 System transferu technologii i powiązań innowacyjnych

Cel działania

Tworzenie warunków do rozwoju regionalnego rynku technologii i innowacji.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Działanie ma na celu tworzenie branżowych centrów transferu technologii świadczących od standardowych usług na rzecz innowacji i transferu technologii dla MSP do wysoko wyspecjalizowanych usług w wybranych branżach.

Wspierane będą działania na rzecz tworzenia i rozwoju sieci współpracy pomiędzy sektorem badawczo-rozwojowym, a przedsiębiorstwami i innymi podmiotami, służące transferowi wiedzy, technologii poprzez:

- rozbudowę sieciowych systemów informatycznych,
- tworzenie baz danych o zasobach i potrzebach innowacyjnych,
- badania na rzecz określenia priorytetowych kierunków rozwoju regionu.

Przewiduje się również wsparcie inwestycyjne i doradcze (studia wykonalności, oceny oddziaływania na środowisko, biznesplany) regionalnych instytucji badawczych umożliwiających realizację regionalnych potrzeb w ramach krajowego i międzynarodowego współdziałania poprzez system grantów na tworzenie i rozbudowę centrów transferu technologii, specjalistycznych laboratoriów badawczych, branżowych bądź zakładowych laboratoriów badawczych.

Spodziewane rezultaty

- Utworzenie regionalnego centrum transferu technologii,
- Wzrost popytu do lokowania firm w inkubatorach, parkach naukowo - technologicznych,
- Przyrost ilości specjalistycznych ośrodków i laboratoriów badawczych,
- Wzrost podaży i popytu nowych technologii,
- Wzrost rejestrowanych rozwiązań patentowych i zgłaszanych wzorów użytkowych,
- Wzrost ilości innowacyjnych firm,
- Wzrost nakładów na B+R.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Uczelnie wyższe,
- Parki naukowo - technologiczne,
- Parki przemysłowe,
- Ośrodki i instytuty badawcze,
- Organizacje pozarządowe,
- Przedsiębiorcy
- Partnerstwo wymienionych podmiotów.

3.4.3. Działanie 4.3 Wsparcie inwestycyjne dla rozwoju innowacji

Cel działania

Budowa warunków sprzyjających lokowaniu firm innowacyjnych.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Działanie realizowane będzie przez system grantów nakierowanych na wdrażanie rozwiązań innowacyjnych w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach oraz grantów na rozpoczęcie innowacyjnej działalności gospodarczej.

Spodziewane rezultaty

- wzrost ilości firm innowacyjnych,
- wzrost ilości miejsc pracy z wykorzystaniem nowoczesnych technologii,
- wzrost ilości wdrażanych projektów badawczych,
- wzrost nakładów na B+R

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Absolwenci szkół wyższych,
- Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa innowacyjne zarejestrowane na terenie województwa zachodniopomorskiego.

3.5. Priorytet 5. Rozwój lokalny

Cel(-e) priorytetu

- Aktywizacja obszarów wiejskich i małych miast województwa zachodniopomorskiego, Wzrost atrakcyjności obszarów wiejskich w tym małych miast do inwestowania zarówno dla przedsiębiorców lokalnych jak i zewnętrznych
- Podniesienie poziomu mobilności przestrzennej
- Wzrost poziomu przedsiębiorczości,
- Wzrost ruchu turystycznego,
- Wzrost dostępności do infrastruktury technicznej i społecznej.

Uzasadnienie wyboru priorytetu

Obszary wiejskie, w tym małe miasta województwa zachodniopomorskiego, odznaczają się bogatymi zasobami przyrodniczymi i bazą produkcyjną dla rozwoju rolnictwa, walorami środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego dla rozwoju turystyki, ale ogólnie niską atrakcyjnością inwestycyjną, stąd niski jest udział funkcji pozarolniczych na tych obszarach. Istotną barierą rozwoju obszarów wiejskich jest niski poziom wykształcenia mieszkańców oraz niska przedsiębiorczość mieszkańców, a w konsekwencji słaby rozwój pozarolniczej działalności gospodarczych.

Jakkolwiek postęp w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej na obszarach wiejskich był w ostatnich latach znaczący, jest on ciągle niewystarczający z punktu widzenia atrakcyjności lokalizacyjnej tych terenów, zwłaszcza dla inwestycji gospodarczych, kreujących nowe miejsca poza rolnictwem. Przy dość dobrze rozwiniętej sieci dróg lokalnych większość z nich jest w bardzo złym stanie technicznym. Wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę techniczną, jak również jej stan jakościowy są wysoce niewystarczające. Ogranicza to rozwój terenów wiejskich, nie są one bowiem atrakcyjne dla potencjalnych inwestorów. Konieczna jest zatem poprawa warunków do inwestowania w zakresie infrastruktury technicznej w tym; poprawa stanu dróg lokalnych, uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarki odpadami.

Niska konkurencyjność obszarów wiejskich oraz małych miast i związany z tym wysoki poziom bezrobocia, spowodowane są niskim poziomem wykształcenia mieszkańców wsi i małych miast, co wynika z utrudnionego dostępu do edukacji już od poziomu wychowania przedszkolnego. Znacznie gorsza niż w dużych miastach jest również dostępność do podstawowej opieki zdrowotnej.

Obszary wiejskie województwa odznaczają się bardzo wysokimi walorami turystycznymi, jednak ich wykorzystanie jest stosunkowo niskie z racji słabego zagospodarowania turystycznego.

Niezbędny jest rozwój działalności pozarolniczych angażujących wolne dziś zasoby siły roboczej, w tym w dziedzinie turystyki oraz rzemiosła. W tym kontekście bardzo ważną staje się ochrona i ekspozycja dziedzictwa kulturowego, wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych oraz troska o jakość i atrakcyjność środowiska przyrodniczego.

Spodziewane rezultaty

- Przyrost pozarolniczych miejsc pracy;
- Zwiększenie liczby nowych MŚP na obszarach wiejskich i w małych miastach;
- Zwiększenie liczby turystów;
- Przyrost dochodów mieszkańców obszarów wiejskich i wzrost ich jakości życia;
- Zwiększenie atrakcyjności obszarów wiejskich i małych miast jako miejsca zamieszkania.

Działania realizowane w ramach priorytetu

Działanie 5.1	Lokalna infrastruktura techniczna
Poddziałanie 5.1.1	Lokalna infrastruktura drogowa
Poddziałanie 5.1.2	Lokalna infrastruktura ochrony środowiska
Poddziałanie 5.1.3	Lokalne sieci energetyczne i gazowe
Działanie 5.2	Lokalna infrastruktura społeczna
Poddziałanie 5.2.1	Lokalna infrastruktura oświatowo-wychowawcza i sportowa
Poddziałanie 5.2.2.	Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia
Działanie 5.3	Lokalna infrastruktura turystyczna i kultura

Wskaźniki monitorowania

Wskaźnik	Przekrój terytorialny	Częstość pomiaru	Źródło danych
Odsetek gospodarstw z dostępem do sieci energetycznych , gazowych, wodnych i kanalizacyjnych na wsi	NTS 4	Co 2 lata	GUS
Powierzchnia nowych lub zmodernizowanych obiektów przeznaczonych na cele edukacyjne lub sportowe	NTS 4		Instytucja zarządzająca
Powierzchnia nowych lub zmodernizowanych obiektów przeznaczonych na cele ochrony zdrowia	NTS 4		Instytucja zarządzająca

3.5.1. Działanie 5.1 Lokalna infrastruktura techniczna

Cel działania

Głównym celem Działania jest przeciwdziałanie marginalizacji społecznej i ekonomicznej obszarów wiejskich i małych miast, wzrost mobilności zawodowej mieszkańców wsi oraz podniesienie poziomu i wzrost jakości życia mieszkańców wsi i małych miast.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach Działania realizowane będą trzy poddziałania:

- Lokalna infrastruktura drogowa
- Lokalna infrastruktura ochrony środowiska
- Lokalne sieci energetyczne i gazowe.

Poddziałanie 5.1.1 Lokalna infrastruktura drogowa

Działanie skierowane jest na rozwój lokalnej sieci drogowej usprawniającej lokalne systemy transportu na obszarach wiejskich oraz małych miastach i zwiększające dostępność obszarów wiejskich i małych miast dla mieszkańców. Przewiduje się realizację następujących projektów:

- Rozbudowa, budowa i modernizacja lokalnej sieci drogowej (drogi powiatowe, gminne i inne drogi lokalne);
- lokalne obiekty inżynierskie (mosty i wiadukty) na drogach lokalnych;
- drogi w granicach administracyjnych miast do 20 tys. mieszkańców;
- towarzysząca infrastruktura drogowa.

Podziałanie 5.1.2 Lokalna infrastruktura ochrony środowiska

- Budowa lub modernizacja urządzeń do odprowadzania i oczyszczania ścieków
 - sieci kanalizacyjne,
 - sieci kanalizacji deszczowej,
 - oczyszczalnie ścieków,
 - inne urządzenia do oczyszczania, gromadzenia, odprowadzania i przesyłania ścieków,
- Budowa lub modernizacja urządzeń zaopatrzenia w wodę i poboru wody:
 - sieci wodociągowe,
 - ujęcia wody (w tym ochrona ujęć i źródeł wody pitnej),
 - urządzenia służące do gromadzenia, przechowywania i uzdatniania wody,
 - urządzenia regulujące ciśnienie wody,
- Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii:
 - budowa, rozbudowa i modernizacja urządzeń do produkcji i przesyłu energii ze źródeł odnawialnych (energia, wiatrowa, wodna, kolektory słoneczne i ogniwa fotowoltaiczne, energia uzyskiwana z wykorzystania biomasy i inne),
- Poprawa jakości powietrza:
 - modernizacja i rozbudowa systemów ciepłowniczych i wyposażenie ich w instalacje ograniczające emisje zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza,
 - przekształcenie istniejących systemów ogrzewania obiektów użyteczności publicznej w systemy bardziej przyjazne dla środowiska, w szczególności ograniczenie „niskiej emisji”,
- Gospodarka odpadami:
 - budowa, modernizacja, rekultywacja lub likwidacja składowisk odpadów (w tym rekultywacja bądź likwidacja składowisk odpadów niebezpiecznych),
 - budowa lub modernizacja miejsc utylizacji opakowań i nieużytych środków ochrony roślin,
 - likwidacja dzikich wysypisk,
 - kompleksowe systemy zagospodarowania odpadów na poziomie lokalnym, obejmujące m.in. odbiór posegregowanych odpadów od mieszkańców, odzyskiwanie surowców wtórnych, recykling, kompostowanie odpadów organicznych, itp.
- systemy szkoleń oraz akcji promocyjnych z zakresu edukacji ekologicznej mieszkańców obszarów wiejskich i małych miast.

Podziałanie 5.1.3 Lokalne sieci energetyczne i gazowe

W ramach podziałania wsparcie uzyskują projekty dotyczące rozbudowy i modernizacji lokalnych sieci energetycznych i gazowych, zwiększające dostęp do energii mieszkańcom obszarów wiejskich i małych miast oraz małym i średnim przedsiębiorstwom.

Spodziewane rezultaty

- Zwiększenie dostępności obszarów wiejskich i małych miast;
- Poprawa jakości życia na obszarach wiejskich;
- Poprawa stanu środowiska na obszarach wiejskich i w małych miastach

- Udostępnienie potencjalnych terenów dla prowadzenia działalności gospodarczej na obszarach wiejskich i małych miastach;
- Zapewnienie odpowiedniej ilości energii mieszkańcom obszarów wiejskich i małych miast oraz lokalnym przedsiębiorcom.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Powiaty i gminy oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych i nadleśnictwa działające na terenie województwa;
- podmioty wybrane w trybie *Prawa Zamówień Publicznych*, wykonujące usługi publiczne na podstawie obowiązującej umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z danej dziedziny.

3.5.2. Działanie 5.2 Lokalna infrastruktura społeczna

Cel działania

Głównym celem Działania jest poprawa jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich poprzez wyrównanie szans w dostępie do edukacji pomiędzy uczniami z obszarów wiejskich i miejskich, poprawę dostępu społeczności lokalnych do infrastruktury sportowej oraz podstawowej opieki zdrowotnej, a także podniesienie standardu świadczonych usług medycznych na podstawowym poziomie przez lokalne ośrodki zdrowia.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

Ważnym czynnikiem podnoszenia jakości życia mieszkańców województwa jest zapewnienie im łatwego i powszechnego dostępu do placówek oświatowych i sportowych. Szczególnie ważne jest wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci z obszarów wiejskich oraz małych ośrodków miejskich już na etapie wychowania przedszkolnego oraz wykształcenia podstawowego i gimnazjalnego.

Poziom wykształcenia ludności na terenach wiejskich województwa jest relatywnie niższy niż w miastach. Wyraźnie widoczne są dysproporcje pomiędzy miastem a wsią pod względem dostępu zarówno do edukacji przedszkolnej, jak i szkolnej – szczebla podstawowego i gimnazjalnego. W 2003 r. tylko 17% przedszkoli zlokalizowanych było na terenach wiejskich. Ponadto istnieje wyraźna różnica pomiędzy osiągnięciami uczniów pochodzących z obszarów wiejskich i z obszarów miejskich. Tylko 4,1% dorosłych żyjących na obszarach wiejskich posiada wyższe wykształcenie.

Poprawa infrastruktury oświatowo-wychowawczej przyczyni się do podnoszenia poziomu wykształcenia mieszkańców regionu i przyniesie wymierne korzyści w postaci zwiększenia konkurencyjności województwa. Niezbędnym elementem w tym procesie jest zapewnienie odpowiedniej jakości infrastruktury oświatowej (przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjalnych) poprzez jej modernizację i wyposażenie w odpowiedni sprzęt. Wpłynie to na poprawę jakości procesu nauczania, lepsze wykorzystanie zasobów szkolnych, a tym samym na poprawę efektywności systemu edukacyjnego w województwie zachodniopomorskim.

Uzupełnieniem dla działań ukierunkowanych na wyrównywanie szans edukacyjnych jest zapewnienie dzieciom z terenów zagrożonych marginalizacją (terenów wiejskich i małych miast), odpowiedniego poziomu bazy sportowej. Rozwój bazy sportowej przyczyni się nie

tylko do rozpowszechniania sportu wśród dzieci i młodzieży i poszerzy ofertę zajęć pozalekcyjnych na obszarach zmarginalizowanych, ale również wzmocni integrację społeczności lokalnych.

Ważnym elementem rozwoju lokalnego jest także rozwój lokalnej infrastruktury ochrony zdrowia. Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej i jej jakość w decydującym stopniu wpływa na poziom życia mieszkańców. Dlatego w ramach działania realizowane będą poddziałania:

W ramach działania przewiduje się realizację dwóch poddziałań:

- Lokalna infrastruktura oświatowo-wychowawcza i sportowa,
- Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia.

5.2.1. Lokalna infrastruktura oświatowo-wychowawcza i sportowa

W ramach poddziałania będą realizowane projekty poprawiające warunki kształcenia i jakość bazy szkolnej i opiekuńczo-wychowawczej w województwie zachodniopomorskim:

- budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie lokalnej infrastruktury edukacyjnej (przedszkola, szkoły i placówki edukacyjne działające w systemie oświaty – szczebla podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego),
- poprawa wyposażenia edukacyjnego w przedszkolach, szkołach i placówkach edukacyjnych działających w systemie oświaty (w tym również komputeryzacja szkół);
- budowa, rozbudowa, modernizacja i wyposażenie bazy socjalnej dla uczniów (biblioteki, bursy, internaty, stołówki);
- budowa, rozbudowa, modernizacja, wyposażenie obiektów sportowych (w szczególności sal gimnastycznych, basenów, boisk sportowych, stadionów, hal sportowych).

5.2.2. Lokalna infrastruktura ochrony zdrowia

W ramach działania przewiduje się modernizację i wyposażenie podstawowej infrastruktury ochrony zdrowia (ośrodki zdrowia). Wsparcie będzie skierowane na podniesienie jakości i efektywności służby zdrowia nie zaś na zwiększanie liczby funkcjonujących placówek.

Spodziewane rezultaty

- Poprawa warunków kształcenia w placówkach oświatowych m.in. poprzez poprawę wskaźnika ilości uczniów przypadających na 1 salę lekcyjną;
- Poszerzenie bazy materialnej szkół;
- Wyrównanie szans uczniów z obszarów miejskich i wiejskich w dostępie do edukacji;
- zapewnienie dostępu do wysokiej jakości podstawowej opieki medycznej na obszarach wiejskich i w małych miastach;
- Poprawa jakości świadczonych usług medycznych na poziomie podstawowym na obszarach wiejskich i w małych miastach
- Poprawa dostępności terytorialnej ośrodków zdrowia;
- Podniesienie jakości i standardu ośrodków opieki zdrowotnej.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiaty) lub jednostki organizacyjne wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły lub placówki w świetle przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 roku o systemie oświaty;

- Jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego nie działające w celu osiągnięcia zysku, prowadzące działalność o charakterze sportowym;
- Jednostki organizacyjne, w tym spółki prawa handlowego, nie działające w celu osiągnięcia zysku, prowadzące działalność w zakresie ochrony zdrowia;
- Ośrodki zdrowia, w tym przychodnie i poradnie – zakłady opieki zdrowotnej sprawujące opiekę ambulatoryjną, dla których podmiotami tworzącymi są powiat lub gmina;
- Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej świadczące usługi medyczne na rzecz społeczności lokalnej w publicznym systemie ochrony zdrowia;
- Organizacje pozarządowe nie działające w celu osiągnięcia zysku, w tym stowarzyszenia, fundacje, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące statutową działalność w zakresie oświaty, wychowania i sportu oraz w obszarze ochrony zdrowia.

3.5.3. Działanie 5.3 Lokalna infrastruktura turystyczna i kultura

Cel działania

Wzrost konkurencyjności oraz rozwój funkcji pozarolniczych na obszarach wiejskich i w małych miastach.

Komplementarność z innymi działaniami i programami

Punkt zostanie uzupełniony, gdy będzie znana zawartość Sektorowych Programów Operacyjnych.

Opis działania

W ramach Działania realizowane będą projekty dotyczące:

- rozwoju lokalnej infrastruktury turystycznej, szczególnie w zakresie turystyki aktywnej i ekoturystyki oraz
- rozwoju kultury i zachowania dziedzictwa kulturalnego.

Finansowane będą projekty o charakterze lokalnym, z zakresu:

- infrastruktury służącej rozwojowi aktywnych form turystyki,
- infrastruktury noclegowej, gastronomicznej, informacyjno-recepcyjnej i innej infrastruktury turystycznej;
- systemy informacji kulturalnej i turystycznej;
- infrastruktury kultury (zaplecze kulturalne i rozrywkowe – sale koncertowe i wystawowe, amfiteatry, itp.);
- restauracji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego i zagospodarowania ich na cele turystyczne i kulturalne;
- systemy zabezpieczeń obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń (np. pożary, włamania, itp.)
- projekty inwestycyjne gmin uzdrowiskowych związane z rozwojem funkcji leczniczo-wypoczynkowych;
- udostępnienia dla ruchu turystycznego obiektów przyrodniczych oraz obszarów chronionego krajobrazu, a także kreowaniu i promocji lokalnych produktów turystycznych wzbogacających ofertę turystyczną regionu, w tym m.in. druk materiałów promocyjnych.
- Wspierane będą działania związane z powstawaniem lokalnych centrów informacji turystycznej, tworzących system w sieci koordynowanej na szczeblu regionalnym oraz działania w zakresie upowszechniania informacji turystycznej.

Spodziewane rezultaty

- Dywersyfikacja dochodów mieszkańców wsi i małych miast;
- Wzrost zatrudnienia na obszarach wiejskich i w małych miastach;

- Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich.

Rodzaje potencjalnych beneficjentów

- Powiaty i gminy oraz działające w ich imieniu jednostki organizacyjne;
- Związki, porozumienia i stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego;
- podmioty wybrane w trybie *Prawa Zamówień Publicznych*, wykonujące usługi publiczne na podstawie obowiązującej umowy zawartej z jednostką samorządu terytorialnego na świadczenie usług z danej dziedziny.
- Regionalne Dyrekcje Lasów Państwowych i nadleśnictwa działające na terenie województwa;
- Dyrekcje Parków Narodowych i Parków Krajobrazowych działających na terenie województwa;
- Organizacje pozarządowe.

3.6. Priorytet 6. Współpraca międzyregionalna

Priorytet zostanie opisany w chwili uzgodnienia jego zawartości na szczeblu krajowym.

3.7. Priorytet 7. Pomoc techniczna

Priorytet ten ma na celu wsparcie przygotowania, monitorowania, oceny, audytu i kontroli, niezbędnego do skutecznej realizacji Programu. Działania będą obejmowały przede wszystkim:

- finansowanie wydatków związanych z przygotowaniem Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007-2013;
- finansowanie narzędzi rozpowszechniania informacji i promocji;
- system monitorowania i oceny realizacji Programu;
- narzędzia audytu i kontroli niezbędne do wdrożenia Programu;
- wsparcie administracyjne i techniczne realizacji Programu.

Wskaźniki monitoringu

	Wskaźniki	Przekrój terytorialny	Wartość wskaźnika w roku bazowym 2003	Wartość wskaźnika w roku docelowym	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Priorytet 1. Wzmocnienie spójności i konkurencyjności województwa	1.Stopa bezrobocia 2.Nominalne dochody w sektorze gospodarstw domowych na 1 mieszkańca	NTS 2 NTS 2	27,1% 670,67 zł		rok	GUS
Działanie 1.1 Zintegrowany	1. Drogi publiczne	NTS2	0,57km/100k		rok	GUS

system transportowy województwa	o trwałej nawierzchni/100 km ²		m ²			
	2.Ofiary śmiertelne wypadków/100tys.ludności	NTS2	14,3 wypadki/100 tys.		rok	GUS
Działanie 1.2 Infrastruktura ochrony środowiska	1.Ścieki przemysłowe i komunalne oczyszczone w % ścieków wymagających oczyszczenia	NTS2	82,3%		rok	GUS
	2.Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w % ludności ogółem	NTS2	92,7%		rok	GUS
Działanie 1.3 Rozwój społeczeństwa informacyjnego	1. Liczba publicznych punktów dostępu do internetu na 1000 mieszkańców	NTS 2			rok	
Działanie 1.4 Regionalna infrastruktura społeczna	1.Liczba szpitalnych oddziałów ratunkowych	NTS 2	7		rok	GUS
	2.Liczba obiektów dydaktycznych	NTS 2			rok	
Priorytet 2. Wzmocnienie potencjału endogenicznego województwa	1.Wskaźnik zatrudnienia w grupach wiekowych	NTS 2	25-34 63,9% 35-44 68,2% 45-54 56,9%		rok	GUS
Działanie 2.1 Rozwój i rewitalizacja miast	1. Zasoby mieszkaniowe o obniżonym standardzie	NTS 2			rok	GUS
Działanie 2.2 Zdegradowane obszary powojenne, poprzemysłowe i popegeerowskie	1. Powierzchnia usługowa w zrewitalizowanych terenach	NTS 2			rok	GUS
Działanie 2.3 Wsparcie dla	1.Liczba nowych	NTS 2			rok	

tworzenia stref intensywnej działalności gospodarczej	terenów uzbrojonych					
Działanie 2.4 Regionalna infrastruktura turystyczna	1. Miejsca noclegowe w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania na 10 tys.mieszkańców	NTS 2	715/10 tys		rok	GUS
Działanie 2.5 Kreowanie marki regionu	1.Udział województwa w działaniach promocyjnych o znaczeniu ponadregionalnym	NTS 2,			rok	
Działanie 2.6 Regionalne produkty turystyczne	1.Liczba wypromowanych regionalnych produktów turystycznych	NTS 2			rok	
Działanie 2.7 Kultura i dziedzictwo kulturowe	1.Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca	NTS 2	1256325,5 tys zł		rok	GUS
Priorytet 3. Wzmocnienie regionalnej gospodarki	1.Pracujący	NTS 2	511,4 tys.		rok	GUS
Działanie 3.1 Wzmocnienie regionalnych instytucji wspierających działalność przedsiębiorstw	1.Liczba instytucji wsparcia przedsiębiorczości	NTS 2	38		rok	
Działanie 3.2 Zwiększenie dostępu do kapitału	1. Ilość regionalnych i lokalnych funduszy pożyczkowych i poręczeniowych	NTS 2	14		rok	GUS
Działanie 3.3 Rozwój przedsiębiorstw z sektora MŚP	1.Pracujący w sektorze MŚP na 10 tys. ludności	NTS 2	432.133 osób tj.84,5%		rok	GUS
Działanie 3.4 Promocja przedsiębiorczości	1. Ilość nowo powstałych firm i	NTS 2			rok	

Działanie 3.5 Restrukturyzacja przedsiębiorstw regionalnych i lokalnych	trwałość ich na rynku przez okres 3 lat 1.Liczba przedsiębiorstw podlegających restrukturyzacji	NTS 2			rok	
Priorytet 4 Wzrost innowacyjności województwa	1.Nakłady na działalność B+R w relacji do PKB	NTS 2	0,27%		rok	GUS
Działanie 4.1 Promocja innowacyjności	1.Udzielone patenty licencje i wynalazki na 1 mln ludności	NTS 2	183 patenty, 4 licencje i 80 wynalazków		rok	GUS
	2.Zatrudnienie w B+R	NTS 2	3440 osób		rok	GUS
Działanie 4.2 System transferu technologii i powiązań innowacyjnych	1. Liczba instytucji N-B w regionie	NTS 2	17		rok	GUS
Działanie 4.3 Wsparcie inwestycyjne dla rozwoju innowacji	1.Udział produkcji wyrobów nowych i zmodernizowanych w produkcji sprzedanej w przemyśle	NTS 2			rok	GUS
Priorytet 5 Rozwój lokalny	1.Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca	NTS 2			rok	GUS
Działanie 5.1 Lokalna infrastruktura techniczna	1. Powierzchnia zelektryfikowana w powiatach	NTS 2			rok	GUS
Działanie 5.2 Lokalna infrastruktura społeczna	1. Powierzchnia nowych lub zmodernizowanych obiektów w powiatach lub gminach przeznaczonych na cele edukacyjne i sportowe	NTS 4, NTS 5			rok	GUS

Działanie 5.3 Lokalna infrastruktura turystyczna i kultura	1. Liczba projektów z okresu lokalnej kultury	NTS 4, NTS 5			rok	GUS
--	---	-----------------	--	--	-----	-----

5. Plan finansowy Programu

Punkt zostanie wypełniony po uzgodnieniu przez państwa członkowskie UE budżetu polityki spójności w przyszłej perspektywie finansowej, ustaleniu alokacji dla Polski oraz uzgodnieniu algorytmu podziału środków między województwa.

6. System realizacji Programu

Punkt zostanie wypełniony po ustaleniu, na poziomie krajowym, systemu realizacji Regionalnych Programów Operacyjnych.